

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PÉČE O NEZLETILÉ CIZINCE BEZ DOPROVODU NA
ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY ZAJIŠŤOVANÉ V
PŘÍBRAMSKÉM REGIONU**

Autor práce: Jana Podušková

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Zároveň děkuji vedoucím pracovníkům Zařízení pro děti – cizince, Mgr. Luboši Hudcovi a Mgr. Janě Rohrbachové, kteří mi poskytli podrobné informace a umožnili nahlédnout do prostor Zařízení.

ABSTRAKT

PODUŠKOVÁ, J. *Péče o nezletilé cizince bez doprovodu na území České republiky zajišťované v příbramském regionu : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. 75 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Klíčová slova: dětská migrace, multikulturalismus, nezletilý cizinec bez doprovodu, systém péče o nezletilé cizince, uprchlík, ústavní péče

Práce přináší přehled o péči o nezletilé cizince bez doprovodu na území České republiky, a to od opatření pro bezpečné přijetí dětí – cizinců bez doprovodu, až po jednotlivé prvky zahrnující péči o tyto děti. Práce definuje status cizince na území České republiky, hodnotí a popisuje systém péče o nezletilé cizince v České republice a následně konkrétně v příbramském regionu. V práci jsou porovnány počty nezletilých cizinců bez doprovodu podle podaných žádostí o udělení mezinárodní ochrany a podle etnického složení. Dále je charakterizována a hodnocena účast tuzemských nestátních neziskových organizací a mezinárodní organizace v oblasti péče o nezletilé cizince.

ABSTRACT

PODUŠKOVÁ, J. *Care for Juvenile Unaccompanied Foreigners in the Czech Republic Provided in Pribram Region : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2012. 75 p. Supervisor : PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Keywords: child migration, multiculturalism, foreign unaccompanied minor, the system of care for alien minors, refugee care.

The work gives an overview of the care of unaccompanied minors in the Czech Republic, from measures to secure the adoption of children - foreigners without escort, to the individual elements comprising the care of these children. The work defines the status of foreigners in the Czech Republic, evaluates and describes the care system for minors - foreigners in the Czech Republic and then specifically in the Pribram region. The paper compared the numbers of unaccompanied minors in accordance with submitted applications for international protection and the ethnic composition. The participation of domestic NGOs and international organizations in the management of alien minors is also characterized and evaluated in the paper.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 Cíl a metodika práce	10
2 Nezletilí cizinci při vstupu na území České republiky	11
2.1 Etnicita a multikulturní výchova.....	11
2.1.1 Etnicita z pohledu sociologie.....	11
2.1.2 Multikulturní výchova	14
2.2 Definice základních pojmů problematiky cizinců v České republice.....	18
2.2.1 Uprchlík	18
2.2.2 Žadatelé o udělení mezinárodní ochrany	20
2.2.3 Nezletilé osoby bez doprovodu.....	20
2.2.4 Nejlepší zájem dítěte.....	22
2.3 Cizinci v České republice.....	23
2.3.1 Imigrace do České republiky po roce 1989	23
2.3.2 Dětská migrace	25
3 Péče o nezletilé cizince bez doprovodu	27
3.1 Nezletilý cizinec při vstupu na území České republiky	27
3.1.1 Identifikace a počáteční kroky	27
3.1.2 Dočasná péče	28
3.1.3 Prozatímní péče a ochrana dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu.....	30
3.1.4 Azylové řízení.....	31
3.1.5 Zajištění nezletilých žadatelů o udělení mezinárodní ochrany.....	34
3.1.6 Zmizení nezletilých bez doprovodu.....	36
3.2 Nezletilý cizinec v Zařízení pro děti – cizince.....	38
3.2.1 Vytváření režimu péče o nezletilé cizince bez doprovodu	38
3.2.2 Právní úprava	39
3.2.3 Umístřování nezletilých cizinců bez doprovodu	41
3.2.4 Odchod klientů ze Zařízení.....	42
3.3 Charakteristika Zařízení pro děti – cizince	43
3.3.1 Diagnostický ústav.....	47
3.3.2 Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti – cizince	50
3.3.3 Středisko výchovné péče	53
3.3.4 Orgány, organizační struktura, personalistika, materiální vybavení	54

3.3.5 Cíle Zařízení pro děti – cizince.....	56
3.3.6 Perspektivy Zařízení pro děti – cizince.....	57
4 Organizace zapojené do péče o nezletilé cizince.....	59
4.1 UNHCR	60
4.1.1 Vznik UNHCR a jeho řízení.....	60
4.1.2 Poskytování pomoci uprchlíkům	61
4.1.3 UNHCR v České republice.....	62
4.2 Nestátní neziskové organizace v České republice	63
Závěr.....	66
Seznam použitých zdrojů	69
Seznam tabulek	74
Seznam příloh	75
Přílohy.....	76

ÚVOD

Během posledních deseti let prošla problematika nezletilých cizinců bez doprovodu na území České republiky významnými proměnami. Byl upraven a ucelen systém péče o nezletilé cizince, který poskytuje ochranu, péči, vzdělávání a ústavní výchovu pro všechny věkové kategorie těchto dětí.

V současné době, kdy se sjednocuje Evropa, zároveň „mizí“ hranice mezi jednotlivými evropskými státy a naše republika se otevírá i světu. Do České republiky přijíždí stále více cizinců, ať legálně či nelegálně, zejména ze třetích zemí, tj. ze zemí mimo země EU. Snahou státu je eliminovat negativní důsledky této migrace, tzn. předcházet vzniku nežádoucích jevů a systematicky na ně reagovat, zejména v sociální oblasti a v boji proti kriminalitě těchto skupin. Mezi cizinci, kteří do České republiky přijíždějí, jsou i nezletilí cizinci bez doprovodu, případně s doprovodem dospělých osob, které často nejsou schopny o tyto děti řádně pečovat. Nezletilí cizinci tak postrádají ochranu a péči rodičů nebo zákonných zástupců, proto mohou psychicky i sociálně strádat. Prvotní povinností státu v rámci integrace nezletilých cizinců je vytvářet podmínky pro jejich začlenění do společnosti. Mezi další nezanedbatelné úkoly patří zajištění a ochrana jejich práv, z čehož vyplývá, že by všichni nezletilí cizinci měli mít stejný přístup k dětské péči, zdravotní péči a vzdělávání jako české děti.

Integraci nezletilých cizinců do společnosti České republiky je věnována značná pozornost i s ohledem na jejich kulturní a náboženské odlišnosti. Práce bude sledovat danou oblast v obecném kontextu, jakož i s regionálním zaměřením na působnost Zařízení pro děti – cizince, které poskytuje péči o nezletilé cizince bez doprovodu na území České republiky, stejně tak jako o nezletilé cizince, jimž byla soudem nařízena ústavní a ochranná výchova. Uvedenou problematiku a tedy i činnost Zařízení pro děti – cizince upravuje několik právních předpisů České republiky, přičemž primární úlohu při poskytování ochrany a péče nezletilým cizincům mají prameny mezinárodního práva, které Česká republika přijala a kterými se zavázala poskytnout ochranu těmto osobám. Tyto dokumenty budou využity jako klíčové podklady k práci.

Péči o nezletilé cizince bez doprovodu v České republice poskytuje Zařízení pro děti-cizince, které má sídlo v našem regionu. Jedná se o školské zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které je v České republice jediné svého druhu a má celorepublikovou působnost na základě zákonných norem a předpisů. Činnost tohoto zařízení je zaměřena především na nezletilé cizince zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné

výchově nebo o předběžném opatření. Zařízení zajišťuje nezletilým cizincům náhradní výchovnou péči s ohledem na jejich zdravý vývoj, řádnou výchovu a vzdělávání.

K celkovému obrazu o přístupu k cizinecké problematice v České republice přispěje v práci provedená charakteristika dotčených tuzemských nevládních neziskových organizací, obcí a krajů a mezinárodních organizací. Podstatnou roli v oblasti péče o cizince hrají nevládní neziskové organizace, které poskytují právní a sociální poradenství pro cizince neznalé zdejšího politického prostředí nebo pořádají a organizují vzdělávací aktivity nejen pro cizince, ale i pro školy a pedagogické pracovníky. Činnost obcí a krajů se ve velké míře podílí na zajištění zpětné vazby ústředním orgánům státní správy o fungování péče o nezletilé cizince a o jejich nesnázích a postavení v příslušném regionu. Mezi významné mezinárodní organizace, které v záležitostech cizinců úzce spolupracují s vládami jednotlivých států, tedy i s vládou České republiky, patří Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR). UNHCR, jehož posláním je mimo jiné zajištění ochrany dětí – uprchlíků a dětí žádajících o azyl, je pomocnou organizací při Organizaci spojených národů a na poli mezinárodního práva zaujímá klíčové postavení.

1 Cíl a metodika práce

Problematika multikulturní společnosti, a tedy i cizinců, je významným tématem posledních desetiletí, které dosud není ani teoreticky, ani prakticky jednoznačně definováno. Tomuto přispěje i naše bakalářská práce, jejíž hlavním cílem je vytvoření přehledu o péči o nezletilé cizince bez doprovodu na území České republiky, a to od opatření pro bezpečné přijetí dětí-cizinců bez doprovodu na území ČR, až po jednotlivé prvky zahrnující péči o tyto děti.

Dalším záměrem práce je definování statusu cizince na území České republiky s použitím obecných a vybraných speciálních právních předpisů upravujících cizineckou problematiku. V práci budou analyzovány domácí vnitrostátní právní předpisy týkající se uprchlíků, udělení mezinárodní ochrany nebo pobytu cizinců, mezinárodní normy upravující práva dítěte a lidská práva, a různé odborné texty (směrnice a příručky) vydané zejména ústředními orgány státní správy České republiky, například Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy nebo Českým statistickým úřadem.

V práci bude následně popsán a zhodnocen systém péče o nezletilé cizince bez doprovodu konkrétně v příbramském regionu, kde tento dohled zajišťuje Dětský domov se školou a Výchovný ústav, které se nacházejí v obci Hřiměždice v okrese Příbram a je součástí Zařízení pro děti – cizince. Pro objektivní posouzení sledované problematiky budou využity především informace získané při řízených rozhovorech s vedoucími pracovníky jmenovaného zařízení. Tato část práce bude dále čerpat ze zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních.

V rámci analýzy péče o nezletilé cizince v České republice budou použity právní předpisy upravující cizineckou problematiku: zákon o pobytu cizinců, zákon o azylu a na ně navazující zákony a další právní normy nebo významný mezinárodní dokument Úmluva o právech dítěte, který je závazný a má přednost před zákonem. Jako literárních zdrojů bude využito bibliograficky zpracovaných publikací odborníků zabývajících se otázkami statusu cizinců a multikulturalismu, např. Jana Jandourka, Jana Průchy a Leoše Šatavy.

Na závěr bude v práci definována a zhodnocena účast některých tuzemských a mezinárodních organizací v oblasti péče o nezletilé cizince, které mají kvůli svému postavení nezastupitelnou roli, jak pro samotné cizince, tak pro společnost.

2 Nezletilí cizinci při vstupu na území České republiky

Před samotným přistoupením k definování základních pojmů souvisejících s problematikou cizinců, zejména pak s problematikou nezletilých cizinců a jejich následné péče v České republice, které vyplývají z tuzemských nebo mezinárodních právních předpisů, je vhodné zmínit se o multikulturalismu, multikulturní výchově, etnicitě, menšinách nebo rasismu z pohledu sociologie. Právě schopnost vnímat sociální svět z různých směrů dává šanci pochopit život lidí s odlišnou kulturou, přispívá ke snadnějšímu porozumění jejich potíží a umožňuje potlačovat předsudky mezi jednotlivými skupinami ve společnosti.

Lidská psychika a především dětská je velmi citlivá, zejména pak dostane-li se nezletilý cizinec na území jiného státu s výrazně odlišnou kulturou, s jinými tradicemi, jinými postoji ve společnosti nebo se specifickými právními předpisy a normami. Aby se podařilo k nezletilým cizincům přijmout správný přístup, který bude prospěšný nejen pro ně, ale i pro společnost, je třeba vycházet především z vědomostí o jejich životě. Jedině tak bude mít snaha ze strany státu i ze strany nestátních organizací šanci na úspěch. K získávání znalostí ze života jednotlivých etnik a kultur a následně k osvojování si vzájemného respektu a společného soužití napomáhá multikulturní výchova.

2.1 Etnicita a multikulturní výchova

2.1.1 Etnicita z pohledu sociologie

Velmi zajímavě popisuje etnicitu, etnické menšiny, diskriminaci či předsudky vůči těmto skupinám významný sociolog Anthony Giddens. Uznávaný český sociolog Jan Jandourek též srozumitelně a stručně probírá témata spojená s rasou, etnikem, menšinami nebo kulturou a k objasnění problematiky připojuje i praktické příklady.

Etnicitou se rozumí kulturní zvyky, chování a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci těchto skupin se sami považují za kulturně odlišné od ostatních skupin ve společnosti a ta je tak rovněž vnímá. Nejčastějšími rozdíly etnických skupin, se kterými se lze ve společnosti setkat, jsou jazyk, dějiny, původ, náboženství, styl oblékání nebo zdobení. Etnické rozdíly jsou spojeny také s nápadnými majetkovými nerovnostmi nebo s výrazným mocenským vlivem mezi jednotlivými skupinami. Určité rozpory souvisí i s odlišnou povahou různých etnických menšin.

Menšinami pak lze označit skupiny, jejichž příslušníci jsou v nevýhodě oproti členům většinové populace. Někdy bývají koncentrováni v určitých částech města nebo v oblastech, a pokud se stanou terčem předsudků nebo diskriminace, často se z většinové společnosti „vyčlení“ sami. Tím se umocňuje jejich vzájemnost a skupinová solidarita.¹

Význam pojmu etnicita a etnická příslušnost provází řada různých názorů. Vědomí etnické příslušnosti se může vyznačovat až krajní představou o tom, že kulturní danosti jsou trvalé a existují zcela nezávisle na vůli zúčastněných. Jiný krajní názor naopak připouští, že etnické vědomí v současné době vzhledem k osvětě a ekonomické prosperitě již postrádá význam. Jelikož je tato problematika mnohem komplikovanější, je nutné brát zřetel na skutečnost, že představa o významu etnicity a etnické příslušnosti není spojena se skutečnou nebo domnělou zaostalostí uvnitř etnického společenství, a že etnická skladba v mnoha zemích není bezkonfliktní a nezajímavá.²

Protože etnickým vědomím se někdy označují určité znaky charakteristické pro konkrétní etnikum, může toto vědomí přispět při prosazování opodstatněných nároků různých menšin. K tomu je potřeba doplnit, že menšina je jen relativní pojem, a to z důvodu, že každý jedinec může být v určitém pohledu příslušníkem jak některé menšiny, tak některé většiny. Například muž je bílé pleti a v jeho zemi převažuje bílá barva pleti, je tedy příslušníkem bílé většiny; je-li tento muž také homosexuál, stává se okamžitě i příslušníkem menšiny. Pokud má někdo příslušnost k určité menšině, může to pro něj znamenat mnohé negativní důsledky. Obvykle se člověk nestane příslušníkem menšiny z vlastní vůle, ale naopak je postaven do podřízené pozice, která jej současně handicapuje, a často se vystavuje riziku, kdy většinová populace menšinu diskriminuje.³

Diskriminace je způsob jednání, kdy jsou jedné skupině lidí upírána práva a příležitosti, jimiž disponují druzí. S diskriminací úzce souvisí předsudky, dokonce se dá říci, že příčinou diskriminace jsou někdy právě předsudky, ale vyskytují se i nezávisle na sobě. Předsudky neboli představy či názory určité skupiny vůči jiné, jsou založeny spíše na informacích z doslechu než na základě vlastních a skutečných poznatků, a zřejmě proto jsou odolné vůči změnám. Vznikají hlavně na základě stereotypů v uvažování a záleží rovněž na typu osobnosti, kterého předsudky ovlivňují. Jestliže se nedotýkají přímo zájmu jedince, mohou být neškodné. Pokud jsou ale

¹ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, 1999, s. 228-229.

² ŠATAVA, L. *Národnostní menšiny v Evropě*. Praha, 1994, s. 8-10.

³ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha, 2003, s. 100-102.

spojeny s určitými obavami nebo úzkostmi, může docházet k nepřátelskému postoji nebo až k nenávisti vůči skupinám, o které se jedná.⁴

Tělesné odlišnosti týkající se například barvy kůže a očí, struktury vlasů, tvaru obličeje a lebky nebo vzrůstu postavy, které jsou dědičné, se často označují jako rasové. Přestože se běžná populace mylně domnívá, že je snadné lidstvo rozčlenit do biologicky odlišných ras, ve skutečnosti není možné přesně vymezit hranici mezi různými rasami. Obecně se dá hovořit jen o širokém spektru fyzických variací, a proto by bylo žádoucí od pojmu rasa u lidí úplně upustit. Rasovou diferenciací jsou takové fyzické znaky odlišujících se od ostatních, které si příslušníci konkrétní skupiny zvolí jako etnický významné. Například barva pleti je vnímána jako podstatná, ovšem barva vlasů nikoliv. Rasismus pak pramení z předsudků, které se zakládají zejména na sociálně výrazných fyzických rozdílech. Jestliže někdo sdílí přesvědčení, že lidé jsou podle některých rasových rozdílů nadřazení nebo naopak méněcenní, lze důvodně hovořit o takovém člověku jako o rasistovi.⁵ Rasismus je souhrnné označení „pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasové odlišnosti a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém)“.⁶

K výše uvedenému je třeba zmínit i pojem kultura, jež velmi úzce souvisí s každou společností. Kultura představuje hodnoty a normy vytvořené a dodržované lidmi. Určitá kulturní společenství mají nesrovnatelné modely chování, které lidem žijícím v jiném kulturním prostředí připadají abnormální. Bez znalosti jednotlivých lidských kultur a bez schopnosti nezaujatě pohlížet na život jiných národů pak většinou nemůžeme snadno přijmout chování a myšlení jiných kultur⁷. Pojem kultura se tedy snaží ukázat, že lidé nežijí jen v souladu s přírodními zákonitostmi, ale že lidé vytvářejí svůj vlastní svět odlišný od přírody. Ve společnosti si lidé mohou předávat kulturní hodnoty a přesvědčení tím, že společně mluví, sledují dění a mají společné zkušenosti. Vytvářejí si tak jednotný systém na sebe navazujících a vzájemně propojených prvků a při případné změně některého z nich se změní mnoho dalších.⁸ Kultura má rovněž prvořadý význam pro interkulturní komunikaci (blíže viz následující kapitola 2.1.2).

⁴ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, 1999, s. 231-235.

⁵ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, 1999, s. 230-231.

⁶ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha, 2004, s. 64.

⁷ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, 1999, s. 37-41.

⁸ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha, 2003, s. 175-179.

2.1.2 Multikulturní výchova

Většina občanů v civilizovaných společnostech, kde vzdělávání dětí i dospělých a jejich zájem o dění ve své zemi a ve světě je takřka samozřejmostí, se již mohla setkat s pojmy multikulturalismus nebo multikulturní společnost. Civilizované státy se obvykle snaží, ať již ve formě multikulturní výchovy a vzdělávání ve školách, nebo v rámci politických programů a s nimi spojenými propagacemi šířené v masových médiích, o to, aby se lidé naučili bez předsudků přijmout společné soužití osob různých kultur, národností i barvy pleti. Význam slova multikulturalismus lze zjednodušeně popsat jako schopnost společného života a vzájemného porozumění lidí různého původu v jedné společnosti. V odborných kruzích se lze setkat s různým postojem k multikulturalismu nebo s jeho různými typy. Otevřenou otázkou zůstává, zda je vůbec možné společné soužití jedinců nebo skupin různých kultur v jedné společnosti bez určitých problémů nebo rozporů.

V České republice se multikulturní výchovou zabývá renomovaný odborník Jan Průcha, který vyučoval na základních, středních a vysokých školách a působil i v oblasti vzdělávání dospělých. Přestože si je vědom, že ve světě není společná existence lidí různých národností, náboženství, etnik vždy bezproblémová a často dochází až k ozbrojeným konfliktům, považuje multikulturní výchovu za potřebnou součást vzdělanosti lidí.⁹ Zaměření Jana Průchy se specializuje rovněž na interkulturní psychologii, protože u nás, zejména po roce 1989, se v různých kruzích lidské činnosti můžeme stále častěji setkávat s příslušníky jiných kulturních, etnických, národnostních nebo jazykových skupin. Svými poznatky je interkulturní psychologie prospěšná mimo jiné pro pracovníky státní správy při jednání s cizinci, pro pedagogické pracovníky pracujícími s dětmi různého etnického původu nebo pro zdravotníky pečující o pacienty z jiných zemí.¹⁰

Jan Průcha¹¹ ve své publikaci uvádí, že „Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokazovány“.

⁹ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha, 2006, s 11.

¹⁰ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha, 2004, s. 9-11.

¹¹ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha, 2006, s. 14.

Protože multikulturní výchova, jak popisuje uvedená formulace, zahrnuje několik různých vzájemně provázaných činností, je možné její pojetí vymezit následujícím způsobem¹²:

- multikulturní výchova je praktická edukační činnost - realizuje se především ve školní výuce, v osvětově zaměřených projektech, v muzeích, v publikacích vládních i nevládních organizací na národní i mezinárodní úrovni;
- multikulturní výchova je oblast vědecké teorie, má interdisciplinární charakter;
- multikulturní výchova je oblast výzkumu – v zahraničí i u nás se provádějí empirické výzkumy zaměřené například na postoje příslušníků jedné etnické skupiny vůči příslušníkům jiné etnické skupiny, na vnímání a respektování odlišností v komunikaci jednotlivých etnických skupin nebo na vznik rasových předsudků u dětí a mládeže;
- multikulturní výchova je systém informačních a organizačních aktivit – jsou k dispozici odborné knihy a časopisy nebo informační centra.

Budeme-li vycházet z předchozí definice a vymezení pojmu multikulturní výchova, je možné shrnout, že multikulturní výchova je složitý výchovný a vzdělávací proces založený především na vědeckých znalostech a výzkumných zjištěních. Jedině tak může efektivně splnit své nesnadné poslání, to znamená naučit veřejnost porozumět etnickým skupinám a menšinám, pochopit jejich rozdílné postoje a zvyky nebo si uvědomit, že žádná etnická skupina není nadřazena či podřazena jiné.

K tomu mohou napomoci poznatky interkulturní psychologie, která analyzuje a porovnává shody a rozdíly lidské psychiky ve spojení s odlišnými kulturami jednotlivých etnik nebo národů. Také do České republiky přicházejí odlišní imigranti a uprchlíci a při jejich začleňování do naší populace se vyskytují mezi oběma stranami některé konflikty, jež se interkulturní psychologie snaží svými návrhy odstranit.¹³ Je zřejmé, že se obě skupiny svými postoji a svým chováním vzájemně ovlivňují. V adaptaci imigrantů na nové prostředí je rozhodující, o jaké kulturní skupiny se jedná (jak na straně imigrantů, tak na straně hostitelské země) a jaký je rozdíl mezi jejich kulturou. Při větší kulturní nerovnosti se může objevit menší ochota běžné populace

¹² PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha, 2006, s. 19-22.

¹³ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha, 2004, s. 97-104.

hostitelských zemí při přijímání imigrantů a mohou narůstat komplikace při vzájemném soužití.¹⁴

V této souvislosti lze zmínit interkulturní komunikaci, respektive komunikaci mezi kulturami. Termín interkulturní komunikace je možno v současnosti označit jako „proces interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství.“ Ke kontaktům mezi lidmi různých etnik a národů docházelo již od počátku lidské civilizace. Existují doklady získané historickým výzkumem o tom, že se lidé již ve starověku lišili jak rozdílným jazykem, tak svými postoji a předsudky k jiným etnikům. Obdobný stav trvá dodnes. V celosvětovém měřítku probíhá rychlý rozvoj civilizace a na téměř všech úrovních ve společnosti (v oblasti obchodní, politické, turistické a podobně) se uskutečňují rozličné mezinárodní kontakty. Na interkulturní komunikaci je možný dvojí pohled. Jednak může být užitečná jako prostředek vzájemného poznání a spolupráce příslušníků různých společenství, národů, zemí. Jednak se mohou vyskytnout i negativní efekty, kdy lidé různých kulturních skupin správně neporozumí nebo nepochopí vedení interkulturní komunikace a může dojít až k vážným konfliktům.¹⁵

Je důležité rozšiřovat vědomosti a zjišťovat další vazby ovlivňující vzájemnou komunikaci mezi zeměmi nebo etniky s výrazně odlišnými kulturami. Obecně lze shrnout, že předmětem interkulturní komunikace jsou mimo jiné komunikační procesy mezi odlišnými etnickými skupinami. Stejně tak je poznávání různých etnických skupin posláním multikulturní výchovy.

Jestliže je cílem multikulturní výchovy poznat jiné etnické skupiny a respektovat nositele jiných kultur, je jejím klíčovým pojmem především etnicita. Svou vlastní etnicitou, tedy společnými kulturními, rasovými, jazykovými a územními rysy, stejnými historickými osudy a představami o společném původu, se vyznačuje každé etnikum. Etnikum je skupina lidí, která má společný původ, zpravidla společný jazyk a sdílí společnou kulturu. Často se v běžném životě i v médiích s těmito pojmy překrývá pojem národnost, tedy příslušnost k určitému národu (z politického hlediska) nebo k etniku (z etnického hlediska).¹⁶ Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním

¹⁴ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha, 2004, s. 19-22.

¹⁵ PRŮCHA, J. *Interkulturní komunikace*. Praha, 2010, s. 9-16.

¹⁶ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha, 2006, s. 28-30.

hospodářstvím. V politickém smyslu je národ společenstvím občanů určitého státu neboli soubor osob se státním příslušenstvím tohoto státu.¹⁷

Problematikou národnostních (etnických) menšin v Evropě se zabývá profesor etnologie Leoš Šatava, který uvádí, že pojem národnostní menšina je mnohovýznamový, často nejednoznačný a bývá užíván zejména jako pomůcka k tomu, aby bylo možno zahrnout pod jeden hlavní termín všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů s vlastním územím. Národností menšiny je možno rozdělit na etnika, která nemají vlastní národní stát; na etnika, která sídlí na území jiného státu, než je jejich vlastní národní stát; na etnika, která jsou specifická tím, že nemají společné znaky obvykle charakterizující národ nebo národnost, přesto se výrazně oddělují od většiny podle kulturních specifíků nebo osobité historie.¹⁸

Jak již bylo řečeno, soužití lidí různých etnických, rasových a kulturních skupin nelze předem jednoznačně označit jako možné bez různých konfliktů nebo naopak nemožné spojené s následnými problémy. Většinou záleží na charakterových rysech jednotlivých členů těchto skupin, v nemenší míře na vůdčí popřípadě respektované a uznávané osobnosti určité skupiny. Na druhé straně je nezanedbatelný postoj většinové společnosti, jaké má základní znalosti v multikulturalismu, jak je schopna vnímat rozdíly menšinových skupin a jak je schopna čelit předsudkům, projevům rasové diskriminace a kulturním konfliktům. V případě etnického nepřátelství nebo nenávisli vyvstává v rámci multikulturní výchovy celá řada velmi naléhavých a složitých otázek k řešení uvedených problémů. Úkolem každé společnosti je umět se vypořádat s případy konfliktů vyvolávaných situací národnostních menšin.

Také nezletilý cizinec bez doprovodu, který je v péči České republiky, se v dospělosti bude zapojovat do běžného života ve společnosti a může se setkat se svými krajany, případně se začlenit do jejich komunity. Proto je nezbytná nejen účast osob pracujících v oblasti péče o nezletilé cizince na dalším vzdělávání v odvětví multikulturní výchovy, ale je zapotřebí zvyšovat informovanost všech obyvatel o životě jednotlivých skupin.

¹⁷ PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha, 2006, s. 35-41.

¹⁸ ŠATAVA, L. *Národnostní menšiny v Evropě*. Praha, 1994, s. 16-23.

2.2 Definice základních pojmů problematiky cizinců v České republice

V České republice dozor nad cizineckou problematikou upravují dvě základní právní normy, a to zákon o azylu a zákon o pobytu cizinců a na ně navazující ustanovení dalších zákonů a norem. Okruhy problémů cizinců, i těch nezletilých, jsou ovlivňovány častými změnami právních předpisů, zájmy státních orgánů a organizací, zákonodárnou a výkonnou mocí nebo vůlí politických stran. V neposlední řadě do procesů vstupují nestátní neziskové organizace, obce, vzdělávací, zdravotnické organizace, odbory a rovněž i církve a církevní organizace. Průvodním jevem těchto faktorů je skutečnost, že se tato problematika stává součástí stále většího počtu právních předpisů a na ně navazujících změn a doplňků, případně nových zákonných norem.¹⁹

Mezi další významné právní normy České republiky upravující problematiku nezletilých cizinců patří zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, dále vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kterou se upravují podrobnosti ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Primární úlohu při poskytování ochrany a péče nezletilým cizincům mají prameny mezinárodního práva, kterými jsou především Úmluva o právech dítěte (Příloha I) a Úmluva o právním postavení uprchlíků (Příloha II). Oba dokumenty mají přednost před zákony a Česká republika se jejich přijetím zavázala poskytnout ochranu uvedeným osobám.

2.2.1 Uprchlík

Úmluva o právním postavení uprchlíka z roku 1951, jejíž závazky je povinna přijmout i Česká republika, vymezuje základní definici pojmu uprchlík. Je to osoba, která „se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své

¹⁹ GÜNTER, V. *Cizinci v ČR* [online]. 2009 [cit. 2011-09-24]. Dostupný z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/clanek/cizinci-v-cr>>.

vlasti“²⁰. Z uvedeného vyplývá, že uprchlíci nejčastěji prchají před válečným nebo ozbrojeným konfliktem, všeobecným násilím nebo kvůli porušování lidských práv. Jsou velmi zranitelní a ve své vlastní zemi nemohou získat ochranu, neboť často je to právě vláda jejich vlasti, která jim hrozí pronásledováním. Nepřijme-li je nějaká jiná země a neposkytne-li jim pomoc, může to pro ně znamenat rozsudek smrti – anebo odsouzení k nesnesitelnému životu v bezpráví a nebezpečí.

Někteří odborníci zabývající se postavením uprchlíků v České republice nebo s nimi přímo pracují, se ve své praxi setkávají s výraznými projevy rasismu a xenofobie ze strany české populace. Ukazuje se, že nejen určitá (například extremistická) skupina lidí dává najevo svou nesnášenlivost vůči cizincům zejména tmavší barvy pleti, ale také někteří státní úředníci a novináři vnímají uprchlíky nebo žadatele o mezinárodní ochranu jako osoby etnicky nečisté nebo dokonce jako nebezpečné zločince. A to přesto, že o jejich skutečném důvodu útěku ze země svého původu nemají prakticky žádné věrohodné informace. Proto je potřeba se objektivně seznámit s každým osudem uprchlíků individuálně a snažit se ho pochopit ve všech souvislostech.²¹

Je třeba rozlišovat mezi známými a běžně používanými pojmy migrant a uprchlík. Jejich postavení je odlišné a rovněž mezinárodní právo se k těmto osobám staví zcela rozlišně. Migranti, především ekonomičtí migranti, si dobrovolně zvolili možnost změnit svůj pobyt ve snaze zajistit si lepší způsob života. Naopak uprchlíci byli donuceni svou rodnou zemi opustit, pokud si chtěli zachránit život nebo zachovat svobodu. Někdy bývá složité jasně rozdělit obě skupiny těchto osob, protože příčinou uprchnout ze země může být zároveň strach z politického pronásledování a z rozpadu ekonomické základy. Uprchlíci a migranti při své cestě využívají stejné trasy nebo stejné dopravní prostředky. V případě, že se jim nepodaří cestu do určité země absolvovat legálním způsobem, zvolí si služby převaděčů. Převaděči nerozlišují mezi migranty a uprchlíky, převedenou kohokoliv, pokud jim zaplatí.²² I v tuzemských médiích jsou zveřejňovány informace o nebezpečných plavbách uprchlíků a migrantů na nevyhovujících člunech po moři, kde jsou téměř vždy nelidské podmínky. Takové cesty pak pro mnohé z nich končí tragicky, někteří zemřou vyčerpáním nebo se utopí, jiní jsou zavražděni samotnými převaděči.

²⁰ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha, 2005, s. 331-332.

²¹ ROUBALOVÁ, V., GÜNTEROVÁ, T., KOSTLÁN, F. *Příchozí*. Praha, 2005, s. 9-12.

²² UNHCR. *Ochrana uprchlíků a role UNHCR* [online]. 2009 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/o-nas/ochrana-uprchliku-a-unhcr.html>>.

2.2.2 Žadatelé o udělení mezinárodní ochrany

Žadatele o udělení mezinárodní ochrany definuje v České republice zákon o azylu jako cizince, který požádal Českou republiku o mezinárodní ochranu, nebo cizince, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany v jiném členském státě Evropské unie, je-li Česká republika příslušná k jejímu posuzování. Žadatel o udělení mezinárodní ochrany je tedy osoba, která uvádí, že je uprchlíkem, ale jejíž nárok na uprchlický status nebyl s konečnou platností posouzen. Podle zákona o azylu je cizinec žadatelem od okamžiku, kdy učiní prvotní kroky se záměrem požádat Českou republiku o udělení mezinárodní ochrany až do pravomocného vyřízení jeho žádosti. Žadatel musí uvést konkrétní důvody vyhledání azylu a případně k nim předložit důkazy.²³

O tom, kdo z žadatelů splňuje podmínky pro přiznání mezinárodní ochrany, rozhodují národní azylové systémy. Pokud je během řádného řízení rozhodnuto, že žadatel uprchlíkem není a že nepotřebuje žádnou jinou formu mezinárodní ochrany, může být odeslán zpět do země svého původu. Důležité je, aby azylové systémy byly rychlé a spravedlivé. Osoby, které o sobě vědí, že nejsou uprchlíky, následně nemají téměř žádnou motivaci podávat žádosti o azyl, resp. žádosti o mezinárodní ochranu. Popsaný proces je pak výhodný nejen pro danou azylovou zemi, ale i pro skutečně uprchlíky, pro které je azylový systém určen. Zkrátí se tím doba čekání na jednotlivé pohovory, v jejichž rámci se posuzuje nárok žadatelů na uprchlický status. Takové pohovory nemusí být nezbytně nutné, pokud je obecně znám důvod útěku těchto osob. Jedná se o případy hromadných přesunů uprchlíků z důvodu ozbrojených nebo válečných konfliktů, kdy není dostatečná kapacita pro uskutečnění individuálních azylových pohovorů.²⁴

2.2.3 Nezletilé osoby bez doprovodu

Mnoho evropských zemí již přijalo do svého právního řádu mezinárodní definice pojmu nezletilé osoby bez doprovodu, přesto existují určité rozdíly ve vymezení této výrazně zranitelné skupiny osob.

Terminologie používaná v oblasti azylového práva v právních normách Evropské unie je zakotvena ve Směrnici Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou

²³ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha, 2005, s. 332.

²⁴ UNHCR. *Ochrana uprchlíků a role UNHCR* [online]. 2009 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/o-nas/ochrana-uprchliku-a-unhcr.html>>.

se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl. Pro účely této směrnice se nezletilými osobami bez doprovodu rozumí „osoby mladší 18 let, jež vstupují na území členských států bez doprovodu dospělé osoby, která za ně podle práva nebo zvyklostí odpovídá, a to po dobu, po kterou se skutečně nenacházejí v péči takové osoby; tato definice zahrnuje i nezletilé osoby, jež jsou ponechány bez doprovodu po vstupu na území členských států“²⁵.

Jak uvedl ředitel Zařízení pro děti cizince²⁶, běžně je možné se v mezinárodních odborných kruzích setkat s pojmem „Unaccompanied Minors“, tedy „děti bez doprovodu“, což označuje skupinu nezletilých dětí bez doprovodu rodičů nebo jiných zákonných zástupců, které se ocitly na území jiného státu mimo zemi svého původu. Ve skutečnosti se tyto děti většinou pohybují ne zcela bez doprovodu, ale se skupinou dalších uprchlíků nebo migrantů. Proto se začal zejména v rámci Evropy používat termín „Separated Children“ – odložené děti.

Právní řád České republiky termín „nezletilé osoby bez doprovodu“ definuje v zákoně o azylu: „Nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí osoba mladší 18 let, která přicestuje na území bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za ni podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství osoba mladší 18 let má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jejího posledního bydliště, a to po takovou dobu, po kterou se skutečně nenachází v péči takovéto osoby; nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí i osoba mladší 18 let, která byla ponechána bez doprovodu poté, co přicestovala na území“²⁷.

Dalším právním předpisem České republiky, který upravuje nezletilé cizince, je zákon o pobytu cizinců. Definice obsažená v tomto zákoně je fakticky shodná s definicí uvedenou v zákoně o azylu. Pro účely citovaného zákona se nezletilým cizincem bez doprovodu rozumí „cizinec ve věku 15 až 18 let, který přicestuje na území bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za něj podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství cizinec mladší 18 let má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jeho posledního bydliště, a to po takovou dobu, po

²⁵ RADA EVROPSKÉ UNIE. Směrnice rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl. In *Úřední věstník Evropských společenství*. 2003, L31, 06/02/2003 s. 0018 – 0025, zvláštní vydání v českém jazyce Kapitola 19, Svazek 06, s. 101-108. Dostupný z WWW : < http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0009:CS:HTML>.

²⁶ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

²⁷ ČESKO. Zákon č. 437 ze dne 11. září 2006. Úplné znění zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 144, s. 6036.

kteřou se skutečně nenachází v péči takovéto osoby; nezletilým cizincem bez doprovodu se rozumí i cizinec mladší 18 let, který byl ponechán bez doprovodu poté, co přicestoval na území“²⁸. Zákon o pobytu cizinců řeší především děti do 15 let, protože pro potřeby tohoto zákona jsou děti nad 15 let již právně způsobilé.

V této práci budeme rozumět nezletilým cizincem bez doprovodu cizince mladšího 18 let odloučeného od svých rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu, a to ve smyslu zákona o sociálně-právní ochraně dětí a v souladu s Úmluvou o právech dítěte.

Z rozhovoru se ředitelem²⁹ Zařízení pro děti – cizince dále vyplynulo, že v České republice se mezi odborníky nejčastěji používají termíny „nezletilé osoby bez doprovodu“ nebo „nezletilí bez doprovodu - NBD“. Oba tyto termíny vyjadřují, že se jedná o osoby cizí státní příslušnosti mladší 18 let, které se ocitly na území České republiky bez doprovodu rodičů či jiných zákonných zástupců, bez ohledu na to, zda požádaly či nepožádaly o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky. Z právního hlediska je u nezletilých bez doprovodu důležité rozlišovat obě skupiny těchto osob. Skupinami, kterými jsou nezletilí žadatelé o udělení mezinárodní ochrany bez doprovodu, definuje zákon o azylu, jak je uvedeno již v předchozím textu. Druhá skupina zahrnuje nezletilé cizince bez doprovodu, kteří o azyl nepožádali; tuto skupinu upravuje zákon o pobytu cizinců.

2.2.4 Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je pojem, který se objevuje ve všech mezinárodních smlouvách, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí, že ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte nebo obecně lidských právech a základních svobodách vyplývá, že uvedený pojem je zejména „možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny“³⁰.

²⁸ ČESKO. Zákon č. 224 ze dne 27. července 2011. Úplné znění zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 80, s. 2329.

²⁹ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

³⁰ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Výklad pojmu "nejlepší zájem dítěte"* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupný z WWW : <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete>>.

V roce 2009 byl vládou České republiky schválen Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011. Citovaný dokument definuje nejlepší zájem dítěte jako „životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře“³¹.

Ředitel³² Zařízení pro děti cizince k tomu upřesnil, že činnost všech pracovníků je vedena tak, aby pobyt dítěte v zařízeních institucionální výchovy mohl být co nejkratší. Péče v zařízeních musí směřovat k tomu, aby dítě bylo plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno důstojně, v duchu snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, s úctou a s motivací k sebeúctě. Dítě by následně mělo být připraveno pro návrat do své původní rodiny, případně pro umístění do náhradní rodinné péče.

2.3 Cizinci v České republice

2.3.1 Imigrace do České republiky po roce 1989

Celá východní Evropa se po pádu komunismu v roce 1989 ocitla na prahu nové historie provázené velkými nadějemi a sny, které se zejména v prvních deseti letech však příliš nesplnily. Přejít od komunistické společnosti vyznačující se systémem centrálního plánování k tržní ekonomice založené na demokratických principech přinesl takové těžkosti, na které nebyly vlády jednotlivých zemí připraveny. Jednalo se zejména o strukturální potíže, jako je například vznik nezaměstnanosti, prudký pokles hodnoty příjmů z reálných mezd a vůbec celkové snížení životní úrovně obyvatel. Právě snahou o rychlou transformaci postkomunistických zemí došlo k ekonomickým problémům a ke značným neúspěchům ve většině zemí východního bloku, zejména vývoj v Rusku vzbuzoval velké obavy. Nejhorší situace provázená násilím a krvavými rozbroji byla v bývalé Jugoslávii, kde do té doby žila jednotlivá etnika v relativním klidu. Je pravdou, že určité rozpory mezi etniky se zde objevovaly i v minulosti, ale když po roce 1989 lidé ztratili jistoty a začali se potýkat s chudobou a nezaměstnaností, situace v zemi se jen vyhrotila. K silnému znepokojení v celém světě přispěly především etnické čistky,

³¹ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupný z WWW : <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/narodni-akcni-plan-k-transformaci-a-sjednoceni-systemu-pece>>.

³² HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

jež stály mnoho lidí život, další museli opustit své domovy ze strachu před mučením, znásilňováním a zabitím.³³ Někteří z nich hledali šanci pro další a lepší život i v tehdejší Československu, v němž zhroucení komunistického systému proběhlo klidně, bez nutnosti vojenského zásahu.

Česká republika (bývalé Československo) se začala setkávat se skutečnými konflikty v souvislosti s imigranty a s nimi spojenými problémy od roku 1990, kdy došlo k otevření hranic, a po následné ratifikaci Úmluvy o právním postavení uprchlíků (z roku 1951). Obě významné události výrazně zasáhly do života celé společnosti a v nemenší míře i do života na regionální a osobní úrovni. V průběhu devadesátých let minulého století je možné Českou republiku charakterizovat jako poměrně liberální k přílivu cizinců na své území a k získávání pracovních nebo pobytových oprávnění pro občany jiných zemí. Jistě si vzpomeneme, že poměrně vstřícně se Česká republika zachovala zejména k uprchlíkům z Bosny a Hercegoviny po dramatických válečných konfliktech v boji za svoji nezávislost.³⁴

Po roce 1989 byla Česká republika z hlediska (často nelegální) migrace vnímána spíše jako tranzitní země. Na přelomu století po příchodu imigrantů z Ukrajiny, Slovenské republiky, Vietnamu, Polska a Ruska s úmyslem usadit se na našem území, se tento trend postupně měnil a Česká republika se stala spíše zemí cílovou. Proto byl upraven zdejší právní systém vůči imigrantům a vytvořena koncepční státní politika. V roce 1999 Česká republika schválila dva důležité zákony: zákon o azylu a zákon o pobytu cizinců. Oba zákony podstatně změnily a zpřísnily do té doby platná pravidla a zavedly náročnější řízení jak pro žadatele o udělení mezinárodní ochrany, tak pro žadatele o povolení k pobytu cizinců. Vstupem do Evropské unie v květnu roku 2004 a pozdějším „smazáním“ hranic České republiky v rámci Schengenského prostoru v roce 2007 již není možné určité politiky upravovat pouze podle vlastního uvážení, ale často až po konzultaci se sousedními zeměmi nebo v souladu s bruselskými směrnici. Od devadesátých let se pozvolna zvyšuje počet cizinců s trvalým pobytem. Legálně a dlouhodobě u nás nyní pobývá více než 320 000 cizinců a přes 40 % z nich má povolení k trvalému pobytu nebo azyl. Celkový počet cizinců tvoří přibližně 3,2 % celkové populace České republiky. Ve srovnání se západními zeměmi má Česká republika poměrně malé zastoupení imigrantů, azylantů a jejich dětí. Nejčastější důvody

³³ NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. Praha, 2006, s. 7-20.

³⁴ GÜNTNER, V. *Cizinci v ČR* [online]. 2009 [cit. 2011-09-24]. Dostupný z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/clanek/cizinci-v-cr>>.

usazování cizinců u nás jsou důvody ekonomické, následuje „sloučení rodiny“ nebo přesídlení. Počet nelegálních cizinců se odhaduje na několik desítek tisíc.³⁵

V polovině devadesátých let byli u nás migranti rozlišováni na tři okruhy: pracovní migranty (z Vietnamu, Ukrajiny, ze zemí bývalého SSSR), žadatele o azyl (ze zemí bývalého SSSR, z balkánských zemí, Afriky) a nelegální migranty využívající Českou republiku jako tranzitní zemi. Po vstupu do Evropské unie se cizinci dělí do dvou skupin: na občany EU, kteří požívají více práv a mnohem jednodušších pravidel pro svůj pobyt u nás, a na občany ze třetích zemí. Jak již bylo uvedeno, nejvíce cizinců tvoří občané z Ukrajiny a ze zemí bývalého SSSR, Slovenska a Vietnamu. Z toho vyplývá, že většina imigrantů k nám přichází z jazykově příbuzných oblastí nebo ze zemí, které mají na naše prostředí vybudované vazby (například Vietnam). Výraznou část těchto cizinců tvoří občané EU, hlavně Slováci a Poláci.³⁶

Je žádoucí připomenout i obecný postoj české společnosti k uprchlíkům. Značná část české populace, buď z osobní zkušenosti oprávněně, anebo díky informacím sdělovacích prostředků deformujícím fakta a zdůrazňujícím negativní postavení cizinců, je přesvědčena, že uprchlíci se u nás převážně podílejí na kriminalitě, na zvyšování nezaměstnanosti, na přenášení různých nemocí nebo na jiných nepříjemnostech. Mnozí z nich přišli do České republiky najít nový domov, kde jim nejde jen o lepší život, ale často i o holý život. Pochopit souvislosti, které uprchlík prožil a které ho přivedly do naší země, je mnohdy složité.³⁷ Jistě se vyskytují i nežádoucí jevy, jako je zneužívání azylového řízení například ekonomickými migranty, proto je nutná odpovídající legislativa.

2.3.2 Dětská migrace

Mnoho nezletilých cizinců bez doprovodu odchází ze své země původu z různých důvodů. Jde především o situace, kdy se dětem nedostává dostatečné ochrany ze strany státu v důsledku porušování jejich lidských práv, kdy děti trpí pocitem strachu vyvolaným ozbrojeným konfliktem či pokud došlo k rozpadu jejich rodiny. Tyto děti často ztratily své rodiče, nebo utíkají před domácím násilím, nebo se staly obětmi různého způsobu vykořisťování. Někdy je jejich rodiče sami vyslali do jiné země ve

³⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha, 2008, s. 35-38.

³⁶ GÜNTNER, V. *Cizinci v ČR* [online]. 2009 [cit. 2011-09-24]. Dostupný z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/clanek/cizinci-v-cr>>.

³⁷ ROUBALOVÁ, V., GÜNTEROVÁ, T., KOSTLÁN, F. *Příchozí*. Praha, 2005, s. 13-15.

snaze ochránit je před válečným konfliktem nebo pronásledováním, nebo často proto, aby jejich děti v zahraničí pracovaly a tím ulehčily obtížné finanční situaci rodiny.³⁸

Dětské migraci je třeba věnovat zvýšenou pozornost zejména z důvodu neustálého zvyšování migračního procesu žen, s nímž současně roste i počet migrujících dětí. Politiky národních vlád migraci regulují, reagují na ni a tím mají hlavní dopad na práva dětí. Při tom je důležité si uvědomit celkové hledisko dětské migrace, faktory, které nutí děti migrovat, a s jakými riziky a komplikacemi se mohou děti setkat při vstupu do jiné země. Díky snadnějšímu přístupu k informacím zřejmě mnozí migrující mladí lidé zjistili, že v jiných zemích mohou uniknout násilí, chudobě nebo pronásledování a získat lepší pracovní příležitosti, než mají ve své rodné zemi. Také rychlejší a finančně dostupnější doprava a jednodušší komunikace přispěly k častější migraci mladých lidí, než tomu bylo v předchozích letech. Pro své odhodlání a naplnění svých cílů nezletilí migranti téměř vždy riskují ztrátu rodiny a přátel, vystavují se nebezpečí ze strany převaděčů nebo obchodníků s lidmi (například pro sexuální průmysl). Integrace v cílové zemi pak závisí na tamní politice. Je třeba vědět, proč mladí lidé emigrují, kdy mohou být během migrace ohroženi, proč i v cílové zemi jim může hrozit zneužívání nebo porušování jejich lidských práv. Mladí lidé a děti často migrují bez svých rodin, proto potřebují nejen hostitelské země, ale i tranzitní země a země původu lepší data a analýzy, aby mohly přiměřeně reagovat na tento stav a tím i navrhnout odpovídající politické programy. Pokud je politika v hostitelských zemích založena na programech chránící lidská práva migrantů, nabízejí se jim obrovské příležitosti. Do všech politických opatření by měl být zahrnut princip „nejlepší zájem dítěte“. Například Úmluva Organizace spojených národů o právech dítěte přiznává dětem obsáhlá základní práva; v Evropě jsou základní práva dětí chráněna Evropskou konvencí pro lidská práva a Evropskou sociální chartou. Vzhledem k závazkům strategie Evropské unie je nutné, aby vlády jednotlivých zemí respektovaly práva dětí u všech předpisů týkajících se nezletilých cizinců bez doprovodu. Prospěšnost úsilí členských států se zvýší, jestliže se podaří vybudovat rámec pro vzájemné sdílení poznatků, kde se mohou vlády inspirovat pozitivním přístupem prosazeným v jiných zemích Evropské unie.³⁹

³⁸ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 16-17.

³⁹ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRO MIGRACI. *Projekt EUAM - Výměna informací a poznatků o nejlepší praxi při přijímání, ochraně a péči o nezletilé cizince bez doprovodu zákonného zástupce*. Praha, 2008, s. 5-6.

3 Péče o nezletilé cizince bez doprovodu

3.1 Nezletilý cizinec při vstupu na území České republiky

Obecný postup vstupu na území České republiky pro cizince, který platí i pro nezletilé cizince bez doprovodu, upravuje zákon o pobytu cizinců na území České republiky a zákon o azylu.

V souladu se zákonem o pobytu cizinců je cizincům umožněno vstoupit na území České republiky jediné přes hraniční přechod v místě a čase stanoveném k provádění hraniční kontroly, kterou musí každý cizinec podstoupit. Cizinci, kteří se rozhodnou vstoupit do České republiky, musejí mít rovněž povolení k pobytu ve formě víza. To neplatí pro cizince, kteří na hraničním přechodu prohlásí, že mají v úmyslu požádat o udělení mezinárodní ochrany.⁴⁰ Z takového prohlášení musí být zřejmé, že cizinec hledá ochranu před pronásledováním nebo z obavy před újmou na životě nebo zdraví. Následně policie vydá osvědčení o prohlášení o mezinárodní ochraně, na jejímž základě je cizinci umožněn pobyt na území České republiky do doby podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany.⁴¹

K provádění hraničních kontrol je nutné doplnit, že v současné době po začlenění České republiky do Schengenského prostoru byly zrušeny kontroly na našich státních hranicích a provádějí se výhradně na mezinárodních letištích České republiky, které jsou u nás jedinou vnější hranicí Evropské unie.⁴²

3.1.1 Identifikace a počáteční kroky

Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky vydal směrnici postupů při jednání s nezletilými cizinci bez doprovodu, která doporučuje všem institucím působícím při hraničních přechodech přijmout nezbytná opatření k nabytí povolení vstupu dítěte bez doprovodu. Takové povolení zajistí, že dítě bude identifikováno a bude s ním jednáno přednostně. Děti bez doprovodu by měly být registrovány pomocí pohovorů, které jsou šetrné k jejich potřebám. K přijetí následných

⁴⁰ ČESKO. Zákon č. 224 ze dne 27. července 2011. Úplné znění zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 80, s. 2283.

⁴¹ ČESKO. Zákon č. 437 ze dne 11. září 2006. Úplné znění zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 144, s. 6036-6037.

⁴² TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I*. Brno, 2011, s. 15.

kroků v souladu s „nejlepším zájmem dítěte“ pomůže důsledně propracovaná dokumentace. Neprodleně po zjištění totožnosti nezletilého cizince bez doprovodu je nutné ustanovit nezávislého opatrovníka, který má dostatečné znalosti z oblasti péče o dítě, je schopen náležitě zabezpečovat jeho potřeby a je informován o všech záležitostech týkajících se dítěte. Opatrovník přímo reprezentuje nebo vezme na sebe rodičovskou zodpovědnost v nepřítomnosti fyziologických rodičů. Jeho prvořadým úkolem je zabezpečit, aby všechna přijatá rozhodnutí byla v nejlepším zájmu dítěte, aby nezletilému cizinci bez doprovodu byla poskytována odpovídající péče, vzdělávání, zdravotní péče a právní pomoc. Rovněž pomáhá s odstraněním jazykové bariéry, s možností udržet kontakt s rodinou, poskytuje dítěti konzultace a rady a hájí ho v jeho prospěch.⁴³

Ředitel⁴⁴ Zařízení pro děti – cizince se ve své praxi běžně setkává s tím, že počáteční pohovor s dítětem je zpravidla proveden ihned po příjezdu dítěte na území České republiky. Příslušné orgány se snaží, aby komunikace byla vedena citlivým způsobem odpovídajícím věku dítěte. Pohovory s nezletilým cizincem bez doprovodu probíhají obvykle za účasti kvalifikovaných pracovníků, kteří jsou speciálně vzděláváni v otázkách uprchlíků a nezletilých cizinců bez doprovodu. Je žádoucí, aby v nejvyšším možném rozsahu byly využívány služby odborně vyškolených tlumočnicků. V rámci pohovorů jsou zjišťovány názory a přání dítěte a následně je k nim přihlíženo jako k prioritním potřebám.

3.1.2 Dočasná péče

Nezletilí cizinci bez doprovodu jsou zpravidla bezprostředně po příchodu do země nebo po zjištění, že jsou bez doprovodu, umístěni do zařízení s potřebnou péčí. Všeobecně se přiklání k názoru, aby se režim dítěte v těchto zařízeních měnil minimálně a aby děti měly připraveny podmínky pro zajištění jejich potřeb. Z hlediska nejlepšího zájmu dítěte je prospěšné, když jsou sourozenci umístěni společně. U dětí, které žijí s příbuznými, nebo jsou k nim umístěny, je nutné ověřit, zda jsou tyto rodinní příslušníci způsobilí zodpovědným způsobem zabezpečit dětem vhodnou péči. Současně je žádoucí

⁴³ UNHCR. *Program Nezletilí bez doprovodu v Evropě (Separated Children in Europe – SCEP). Vhodné postupy*. Praha, 2009, s. 18-20.

⁴⁴ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

tyto příbuzné důsledně prošetřit dalšími prověrkami, jednou z nich je například policejní prověrka.⁴⁵

Obecnou podmínkou v oblasti práce s migranty a uprchlíky je pochopit jejich skutečné potřeby a respektovat jejich sociokulturní a psychologické zvláštnosti. Jak sociální pracovníci, tak pracovníci státní správy, právníci či zdravotníci musí zohledňovat jazykovou bariéru cizinců, odlišné postavení ženských a mužských rolí v jejich původní společnosti a další rozdíly v kulturách. Přitom je důležité brát ohled na fakt, že ne každý jedinec se umí přirozeným způsobem vyrovnat se stresujícími zkušenostmi, které prožil při odchodu ze své vlasti. Práce s těmito klienty proto vyžaduje maximální trpělivost a citlivost a k získání vzájemné důvěry je nutná častá a dlouhodobá práce s nimi. Neměla by být opomíjena jejich minulost a měli by mít možnost hovořit o svých pocitech a změnách, které vnímají v přítomnosti.⁴⁶

Odborní pracovníci, kteří zajišťují péči o nezletilé cizince bez doprovodu umístěné v zařízeních ústavní výchovy nebo v jiném ubytovacím zařízení, jak vyplývá z výše uvedeného, by měli mít dobrý přehled o jejich jazykových, náboženských a kulturních zvyklostech a rovněž z hlediska legislativy musí ovládat problematiku dětí – cizinců a dětí, žádajících o udělení mezinárodní ochrany. Ke všem dětem je zapotřebí přistupovat s vědomím, že i ony mají právo na své soukromí a musejí mít jistotu, že si mohou zachovat důvěrný vztah se svým opatrovníkem, respektive se svým právním zástupcem nebo poradcem.

Podle vyjádření ředitele⁴⁷ Zařízení pro děti – cizince všichni jeho zaměstnanci pracující s nezletilými cizinci bez doprovodu průběžně absolvují povinnou odpovídající odbornou přípravu. Tato příprava je zaměřena na konkrétní práva a potřeby nezletilých cizinců bez doprovodu, na rozvoj patřičných dovedností a kulturních aspektů, které usnadní vzájemnou komunikaci. Je téměř nepostradatelné dohlížet na citlivý přístup ke kulturním a náboženským zvyklostem i k pohlaví dětí a na schopnost mezikulturní komunikace. Jestliže je to možné a žádoucí, pracovníci pověřeni péčí o nezletilé cizince pomáhají při udržování mateřského jazyka dětí, včetně rozvíjení vztahu s vlastní komunitou, kulturou a náboženstvím. Uchování domorodé kultury a vlastního jazyka je pro děti důležité z důvodu jejich případného návratu do země původu. Současně je ale

⁴⁵ UNHCR. *Program Nezletilí bez doprovodu v Evropě (Separated Children in Europe – SCEP). Vhodné postupy*. Praha, 2009, s. 25-26.

⁴⁶ MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. Praha, 2005, s. 339-340.

⁴⁷ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

třeba zabránit tomu, aby byl v dětech nadále podporován rozvoj těch stránek kulturních zvyklostí, které na ně negativně působí a mohou poškodit jejich další život.

Pracovníci přijímacích center a ubytovacích zařízení pověřeni péčí o nezletilé cizince bez doprovodu jsou seznámeni s různými podobami zneužívání dětí, jako je obchodování s dětmi, dětská prostituce, nucení k drobným krádežím nebo jiná forma jejich vykořisťování. Dětským obětem obchodování s lidmi musí být zajištěna bezpečnost a musí být chráněni před všemi, kteří se dopouštěli jakýchkoliv zločinů na dětech. K vytvoření vhodných alternativních opatření je důležitá vzájemná spolupráce mezi úřady pověřenými péčí o děti a dalšími dotčenými organizacemi.⁴⁸ V rámci takové spolupráce vznikly dva podpůrné dokumenty „Národní strategie boje proti obchodování s lidmi“ a „Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi“, o kterých podrobněji pojednává kapitola 3.1.6.

3.1.3 Prozatímní péče a ochrana dítěte žádajícího o mezinárodní ochranu

Právo na zvláštní ochranu a péči mají nezletilí cizinci žádající o udělení mezinárodní ochrany, především pak děti bez doprovodu. Všechny děti bez doprovodu zažily odloučení od své rodiny a často v nich zůstala hluboká traumata z různých druhů násilí, zločinů nebo ponižení, které na nich byly způsobeny. Přetrvávající násilí a stres v zemi původu zasažené válkou nebo jinými nepokoji mohly v dětech vyvolat pocity bezmoci a zvýšit jejich nedůvěru k ostatním.

V souladu s Úmluvou o právech dítěte⁴⁹ je stát povinen zabezpečit rehabilitační služby dětem, které se staly obětí ozbrojeného konfliktu, krutého a ponižujících jednání, zneužívání, zanedbávání nebo týrání. Pro úspěšné zotavování dětí a jejich návrat ke spokojenému životu by mělo být dětem poskytnuto kvalifikované psychologicko-sociální poradenství a psychická péče s ohledem na jejich kulturu a etnické zvyklosti.

Všechny děti bez ohledu na svou národnost nebo příslušnost k etnické skupině musí mít stejné podmínky přístupu ke vzdělání v azylové zemi jako děti, které jsou občany daného státu. Je tedy třeba, aby nezletilý cizinec bez doprovodu byl co nejdříve registrován u příslušných školských úřadů. I v tomto případě mají děti právo na zachování si své kulturní identity, včetně možnosti ponechání a dalšího rozvoje svého

⁴⁸ UNHCR. *Program Nezletilí bez doprovodu v Evropě (Separated Children in Europe – SCEP). Vhodné postupy*. Praha, 2009, s. 26.

⁴⁹ ČESKO (ČESKOSLOVENSKO). Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 6. února 1991 o přijetí Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 22, s. 509.

mateřského jazyka. Proto školy a školská zařízení věnují těmto dětem zvláštní pozornost. Pro lepší uplatnění dětí v budoucnu, i po jejich případném návratu do země původu, mají všichni nezletilí cizinci možnost zapsat se do určitého učebního nebo profesního oboru, případně školení podle vlastního uvážení.

V rámci integračního procesu Zařízení pro děti – cizince souvisejícího se zařazováním klientů do školního vzdělávání mimo ústavní školy (blíže viz kapitola 3.2.3), kdy již mají klienti dobrou znalost českého jazyka, mohou být děti zařazeny do běžného systému předškolního, školního, středního vzdělávání; všichni navštěvují běžné třídy českých škol. Rozhodujícím faktorem pro umístění dětí do předškolního a školního vzdělávání je dostatečné překonání jazykové bariéry a věk klienta (v souladu se školským zákonem povinná školní docházka končí ve školním roce, ve kterém žák dosáhne věku sedmnácti let, a to i pokud neabsolvoval všech devět ročníků základní školy). Poté pracovníci Zařízení osloví příslušnou mateřskou nebo základní školu a požádají o umístění klienta; v žádosti je rovněž na základě provedené diagnostiky doporučen ročník základní školy, kam bude klient umístěn. V příbramském regionu jsou klienti Zařízení pro děti – cizince zařazováni do Základní školy a Mateřské školy Dublovice, Základní školy a Mateřské školy Nečín nebo do základních škol v Příbrami. Pro možnost zařazení do středního vzdělávání musí mít klient ukončené základní vzdělání a v neposlední řadě se přihlíží k přání klienta, kde by se chtěl vzdělávat a připravovat na budoucí povolání. Klienti Zařízení navštěvují v příbramském regionu Odborné učiliště a Praktickou školu Příbram, Integrovanou střední školu hotelového provozu, obchodu a služeb Příbram, Střední zdravotnickou školu a Vyšší odbornou školu zdravotnickou Příbram, Gymnázium Příbram, Střední odbornou školu a Střední odborné učiliště Dubno nebo Střední odborné učiliště Sedlčany (přesné názvy středních škol zapsané v rejstříku škol jsou uvedeny v Příloze III). K tomu je potřeba doplnit, že při přechodu na střední vzdělávání mohou být klientům Zařízení odpuštěny přijímací zkoušky (složí pouze rozdílové zkoušky) a v souladu se školským zákonem může být těmto cizincům odpuštěna klasifikace z českého jazyka maximálně na dvě pololetí.⁵⁰

3.1.4 Azylové řízení

Řízení o udělení mezinárodní ochrany upravuje zákon o azylu a vztahuje se na všechny osoby, tedy i nezletilé cizince bez doprovodu, které v České republice podali

⁵⁰ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

žádost o udělení mezinárodní ochrany. Nezletilá osoba bez doprovodu je pro účely zákona o azylu definována v kapitole 2.2.3.

Nezletilí cizinci bez doprovodu žádající o udělení mezinárodní ochrany ještě nemají plnou způsobilost k právním úkonům, proto jsou vždy zastupováni dospělou osobou, která je plně obeznámena s jejich situací a zároveň je schopna hájit jejich zájmy. A protože jsou tyto děti velmi zranitelné a vyžadují zvláštní pozornost, je důležité upřednostnit jejich žádosti o udělení mezinárodní ochrany s tím, že řízení se vede bez zbytečných průtahů a je rychle přijato spravedlivé rozhodnutí. K tomuto účelu je zřízen institut opatrovníka pro řízení pro udělení mezinárodní ochrany, kterého ustanovuje Ministerstvo vnitra ještě před samotným zahájením řízení o azylu. Opatrovníkem bývá většinou ustanoven některý z pracovníků nevládních organizací, kteří zpravidla skýtají záruku, že jsou odborně proškoleni pro tuto práci, mají dostatečnou znalost příslušných tuzemských právních předpisů a v určité míře jsou seznámeni i se situací v zemi původu nezletilého cizince. Zastupování nezletilého cizince trvá pouze do doby, kdy příslušný okresní soud pravomocným usnesením ustanoví opatrovníka pro pobyt. Opatrovník pro pobyt, kterým je většinou orgán sociálně-právní ochrany dětí, již v průběhu azylového řízení přebírá zastupování nezletilého cizince až do pravomocného ukončení řízení. Tento opatrovník se účastní všech právních úkonů, může podávat konkrétní návrhy na opravné prostředky a je-li to v zájmu nezletilého cizince, je vždy přítomen u pohovorů a předávání rozhodnutí⁵¹.

Důvody pro udělení azylu vymezuje zákon o azylu. Azyl může být udělen cizinci, u něhož bylo v řízení o udělení mezinárodní ochrany zjištěno, že je pronásledován pro své politické postoje, anebo má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu své rasy, náboženství, národnosti, nebo pro prosazování určitých politických názorů ve státě, jehož je občanem. V zákoně o azylu je dále rozlišen azyl za účelem sloučení rodiny a humanitární azyl. V prvním případě se udělí azyl rodinnému příslušníkovi azylanta, i když v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude v jeho případě zjištěn důvod pro udělení azylu v souladu s výše uvedeným.⁵²

V řízení o udělení mezinárodní ochrany rozhoduje příslušné ministerstvo, v současné době je to v České republice Ministerstvo vnitra, v zákonné lhůtě 90 dnů. V mimořádně složitých případech může ministerstvo tuto lhůtu prodloužit, což je

⁵¹ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Postavení nezletilých žadatelů o azyl a nezletilých cizinců bez doprovodu zákonných zástupců na území České republiky*. Praha, 2005, s. 25.

⁵² ČESKO. Zákon č. 437 ze dne 11. září 2006. Úplné znění zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 144, s. 6039-6040.

v praxi zcela běžné. Pokud se jedná o zjevně nedůvodnou žádost, lze v rámci tzv. zkráceného řízení vydat rozhodnutí o zamítnutí žádosti. Zákon o azylu ale stanovuje, že u nezletilých cizinců bez doprovodu nelze žádost zamítnout jako zjevně nedůvodnou.⁵³

V tabulce č. 1 je porovnán počet nově podaných žádostí o udělení mezinárodní ochrany nezletilými cizinci bez doprovodu, kteří jsou klienty Zařízení pro děti – cizince, s počtem nově podaných žádostí nezletilými cizinci bez doprovodu v rámci celé České republiky (v závorce je uveden počet žádostí podaných nezletilými s doprovodem a celkový počet žádostí všech osob mimo nezletilých bez doprovodu). Vzhledem k tomu, že Zařízení pro děti – cizince je školské zařízení, jsou údaje uvedeny za jednotlivé školní roky; údaje v rámci České republiky jsou uvedeny za kalendářní roky. Z předložených dat vyplývá, že počet žádostí o udělení mezinárodní ochrany podaných nezletilými cizinci bez doprovodu v České republice se výrazně snižuje, stejně tak jako počet žádostí všech ostatních osob. Naopak u klientů Zařízení pro děti – cizince tento jev naopak vykazoval stoupající tendenci, pouze v minulém školním roce stagnoval. Pro úplnost ředitel⁵⁴ Zařízení pro děti – cizince uvedl, že během celého roku 2011 roku bylo účastníkem řízení o udělení mezinárodní ochrany celkem 9 klientů.

Tabulka č. 1 Počet žádostí o udělení mezinárodní ochrany podaných nezletilými cizinci bez doprovodu

Žádosti o udělení mezinárodní ochrany podané nezletilými cizinci bez doprovodu			
Česká republika celkem⁵⁵		Z toho klienti Zařízení pro děti - cizince⁵⁶	
Rok	Počet	Školní rok	Počet
2005	100 (474, 4021)	2005/2006	(údaj není k dispozici)
2006	81 (407, 3016)	2006/2007	(údaj není k dispozici)
2007	51 (280, 1878)	2007/2008	2
2008	34 (305, 1656)	2008/2009	4
2009	12 (299, 1258)	2009/2010	7
2010	4 (údaje nejsou k dispozici)	2010/2011	2 (u 7 klientů probíhalo řízení z minulého školního roku)

⁵³ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 18-20.

⁵⁴ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011

⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Azylové řízení a azylanti – datové údaje* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-02-26]. Dostupný z WWW : <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_rizeni_azyl>.

⁵⁶ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

3.1.5 Zajištění nezletilých žadatelů o udělení mezinárodní ochrany

Zákon o pobytu cizinců stanovuje důvody a podmínky zajištění. V souladu s citovaným zákonem může policie zajistit jedině cizince staršího 15 let. Pokud existuje důvodné podezření ohrožení bezpečnosti státu nebo závažného narušení veřejného pořádku, je policie oprávněna zajistit i nezletilého cizince mladšího 15 let. V ostatních případech tito nezletilí cizinci bez doprovodu zajištění nepodléhají a jsou umístěni ve speciálním zařízení pro děti cizince; děti s doprovodem sdílí situaci rodičů. Je-li zajištěným nezletilý cizinec bez doprovodu, ustanoví mu policie opatrovníka. Doba, po kterou může být cizinec zajištěn, nesmí překročit 180 dnů; u cizinců mladších 18 let (nebo u rodin s nezletilými dětmi) nesmí doba zajištění překročit 90 dní.⁵⁷

Po uplynutí 90 dní jsou nezletilí cizinci bez doprovodu, jak upřesnil ředitel⁵⁸ Zařízení pro děti – cizince, převezeni do Diagnostického ústavu pro děti – cizince v Praze, poté následuje pobyt v Dětském domově se školou a Výchovném ústavu v Hřiměždicích u Příbrami. Zároveň konstatoval, že policie i pracovníci zabývající se péčí o nezletilé cizince se setkávají s důvodnými pochybnostmi, zda se jedná o nezletilého cizince. Zjišťování skutečného věku osob je velmi problematické a finančně nákladné.

Jak vyplývá ze zákona o pobytu cizinců, policie bezodkladně po zajištění nezletilého cizince bez doprovodu zahájí příslušné úkony ke zjištění jeho věku.⁵⁹ V zákoně o ústavní výchově je zakotveno, že i ředitel Zařízení pro děti – cizinci má možnost, aby v důvodných případech požádal příslušné zdravotní zařízení o určení skutečného věku.⁶⁰

Problematika ověřování věku nezletilého cizince bez doprovodu se řeší v mnoha státech, kam tito cizinci přicházejí. Do České republiky přicházejí ve velké míře nezletilí cizinci bez jakýchkoliv dokladů a svou totožnost předkládají jen na základě čestného prohlášení. V praxi dochází k situacím, kdy se někteří dospělí snaží získat výhody, které přísluší nezletilým, a uvedou věk pod hranicí 18 let. Nebo naopak nezletilí cizinci po zjištění, že jejich věk by jim z bezpečnostních důvodů omezoval

⁵⁷ ČESKO. Zákon č. 224 ze dne 27. července 2011. Úplné znění zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 80, s. 2357.

⁵⁸ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

⁵⁹ ČESKO. Zákon č. 224 ze dne 27. července 2011. Úplné znění zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 80, s. 2358.

⁶⁰ ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2986.

svobodný pohyb na území České republiky, čestným prohlášením doloží svůj věk nad 18 let. Tito nezletilí cizinci si neuvědomují možnost nebezpečí a podstupují riziko, že se stanou obětí trestné činnosti. Vzhledem k faktu, že lékařská vyšetření při ověřování věku u osob jsou finančně náročná a jejich spolehlivost je poměrně malá, v České republice se k ověřování věku cizinců běžně nepřistupuje. Prohlásí-li nezletilý cizinec bez doprovodu ve formě čestného prohlášení, že je skutečně nezletilý, obvykle se toto tvrzení uzná a jeho pravdivost se blíže nehodnotí. Jedině v odůvodněných případech se provádí lékařská prohlídka za účelem zjištění biologického věku podle zákona o azylu. K prohlídce musí dát souhlas jak nezletilý cizinec bez doprovodu, jak jeho opatrovník. Pokud nezletilý cizinec lékařské vyšetření odmítne, pohlíží se na něj jako na zletilého žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Jak již bylo uvedeno, zákon o ústavní výchově připouští, aby ředitel Zařízení pro děti - cizince požádal specializované zdravotnické pracoviště o určení skutečného věku cizinců. Ale ani tento postup nebývá v praxi často prováděn zejména z důvodu, že veškeré náklady s tím spojené v plné výši hradí toto zařízení.⁶¹

Ředitel⁶² Zařízení pro děti – cizince dále uvedl, že do diagnostického ústavu pro děti – cizince jsou někdy přivezeny děti se zdravotními obtížemi, ať už se jedná o banální onemocnění nebo zákeřnější a nakažlivé nemoci. Právě oblast určování věku cizince a ověřování jeho zdravotního stavu jsou okolnosti, které obvykle komplikují chod zařízení a pracovníci tohoto zařízení je musí opakovaně a často s nejistým výsledkem řešit. V souvislosti s problematikou zneužívání služeb pro nezletilé cizince bez doprovodu zletilými osobami vznikají potíže se zařazením těchto osob do kolektivu s ostatními dětmi. Tyto diskutabilní situace komplikuje i skutečnost, že v současné době neexistuje komplexní právní předpis, který by uvedenou problematiku jednoznačně upravoval.

V souvislosti se zajišťováním nezletilých cizinců bez doprovodu vznikají sporné situace u nezletilých starších 15 let. Podle zákona o pobytu cizinců je možné zajišťovat cizince staršího 15 let za obdobných podmínek jako dospělé osoby s tím, že musejí být umístování v zařízení odděleně od zletilých cizinců. Podle sdělení odborných pracovníků Ministerstva vnitra k zajištění těchto osob dochází jen ojediněle a obvykle se jedná o případy, kdy vyvstaly pochybnosti o věku cizince, který se prohlásil za nezletilého. Nejasnosti v zajišťování cizinců lze spatřovat i v tom, že zákon o pobytu

⁶¹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 32.

⁶² HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 25. listopadu 2011.

cizinců stanoví, že způsobilý k právním úkonům je každý cizinec starší 15 let, který je schopen projevit svou vůli a samostatně jednat. V praxi tato schopnost nebývá policií ověřována a přihlíží pouze k měřítku věku. Jelikož ostatní zákony (zákon o azylu, zákon o sociálně-právní ochraně dětí) pohlížejí na cizince ve věku 15 až 18 let jako na nezletilé osoby bez doprovodu a v souladu se zákonem o pobytu cizinců jsou cizinci starší 15 let právně způsobilé, je k těmto dětem přístupováno odlišně a v praktické rovině tento případ staví do složité pozice i samotné pracovníky policie.⁶³

3.1.6 Zmizení nezletilých bez doprovodu

S problémy zmizení a útěky nezletilých cizinců bez doprovodu z přijímacích institucí se setkávají všechny země. Přijímací instituce pro děti – cizince fungují v některých zemích jako otevřená centra a výrazné množství nezletilých cizinců si uvědomuje, že vyhlídka na vyhovění jejich žádosti o udělení mezinárodní ochrany, bude minimální, a že jsou tedy vystaveni možnosti deportace. Zmizení nezletilých cizinců z přijímacích institucí proto může být těžko řešitelným úkolem. Většina zemí vypracovala propojený systém pro informování policie v případě zmizení nezletilého cizince. V České republice jsou informovány obecní úřady, soud a ministerstvo vnitra. Informace o pohřešovaných dětech je zanesena do policejních záznamů, které jsou veřejně přístupné.⁶⁴

S případy zmizení nezletilých cizinců bez doprovodu se poměrně často setkává i Zařízení pro děti – cizince. Jak uvedl ředitel⁶⁵ Zařízení, počet útěků má sice lehce klesající tendenci, přesto je tato situace, vzhledem k velkému riziku páčání trestné činnosti na těchto dětech nebo naopak těmito dětmi značně znepokojivá. Někteří klienti se dopouštějí útěku opakovaně, dokonce se vyskytly případy, kdy došlo k únosu dětí jejich rodiči. Nejčastější příčinou útěků dětí je zejména značná zanedbanost v jejich výchově, jejich nízká sociální úroveň a ztotožňování se zavadovými partami. Tyto děti mají nezřídka sklony k páčání trestné činnosti nebo jsou závislé na návykových látkách, případně, především u starších dívek, se živí prostitucí. Diagnostický ústav při Zařízení pro děti – cizince řešil podezření na obchodování s dětmi. V roce 2011 bylo obětmi obchodování s dětmi 7 klientů diagnostického ústavu, z toho 6 děvčat

⁶³ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 33.

⁶⁴ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRO MIGRACI. *Projekt EUAM - Výměna informací a poznatků o nejlepší praxi při přijímání, ochraně a péči o nezletilé cizince bez doprovodu zákonného zástupce*. Praha, 2008, s. 38-40.

⁶⁵ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Hřiměždice, 4. února 2011.

a 1 chlapec; z hlediska národnostního rozložení se jednalo o 4 děti ze Slovenska a po jednom dítěti z USA, Bulharska a Etiopie. Předpokládaným způsobem vykořisťování byla v šesti případech majetková trestná činnost a v jednom případě prostituce. Zajímavostí jistě je, že podezřelými z páčání trestné činnosti obchodování byli zpravidla zákonní zástupci dítěte nebo bližší příbuzní, a to zejména v případech majetkové trestné činnosti; u jednoho dítěte došlo ke kumulaci trestné činnosti zákonných zástupců a cizí osoby, kdy dítě bylo prodáno rodičem a dále bylo zneužito cizí osobou (vykořisťování pro prostituci). V rámci pobytu v dětském domově se školou a výchovném ústavu se řešila problematika obchodování s lidmi u dvou klientů (chlapec ve věku 14 let a dívka ve věku 9 let), kteří byli ze Slovenska. U obou klientů se prokázalo, že pachatelem trestné činnosti byli rodiče dětí a vždy se jednalo o majetkovou trestnou činnost. K 31. 12. 2011 byly obě děti ve stavu klientů Dětského domova se školou a Výchovného ústavu pro děti – cizince.

Jelikož fenomén obchodování s lidmi patří stále mezi celosvětové problémy, má Česká republika k dispozici Národní strategii boje proti obchodování s lidmi pro období let 2008 – 2011, kterou schválilo Ministerstvo vnitra v květnu 2008. Dalším pomocným dokumentem je Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi vypracovaný Odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra.

Národní strategie boje proti obchodování s lidmi je předkládána již od roku 2003 vždy na období tří let a poskytuje komplexní popis stavu a opatření v oblasti boje proti obchodování s lidmi v České republice. Specifikuje opatření proti obchodování s lidmi například za účelem prostituce, nucených prací, vykořisťování nebo nelegální formy zprostředkování práce cizincům. Obchodování s lidmi je jedním z nejhorších forem zasahování do základních lidských práv a svobod, kterým je ohrožena lidská důstojnost, zdraví i život nejen oběti, ale i celé její rodiny. Pachatelé si totiž vynucují poslušnost vyhrožováním násilím na rodinných příslušnících. V České republice je nejrozšířenější formou obchodování s lidmi sexuální vykořisťování žen a vykonávání nucených prací. Oblast obchodování s dětmi za účelem nucení k drobným krádežím a prostituci byla částečně opomíjena. V roce 2005 a 2007 se zvýšil výskyt těchto případů, zejména v souvislosti s bulharským organizovaným zločinem. Proto Ministerstvo vnitra ve spolupráci s dalšími dotčenými institucemi (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, apod.) zpracovalo materiál s názvem „Bulharské dívky“, kde jsou formulovány problematické oblasti a navržena potřebná opatření. Metodický návod, který byl následně předložen, slouží jako podpora při

zabezpečování proškolení pracovníků policie o plnění povinností v oblasti sociálně-právní ochrany dětí vyplývajících ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Mezi tyto povinnosti patří povinnost podávat zprávy při zjištění nezletilého cizince bez doprovodu. Dále se jednalo o funkci a úkoly orgánů sociálně-právní ochrany dětí a současně o možnost využití metody Tanner Whitehouse 20 ke stanovení věku kostní zkouškou v případě pochybností o věku dítěte – cizince. Z preventivních důvodů je nezbytná spolupráce Ministerstva vnitra, ale i pracovníků police a městských strážníků s odborníky působícími při Zařízení pro děti – cizince. Průběžné vyhodnocování situace a vypracování efektivního systému pro výměnu informací o ohrožených dětech přispívá k získání zpětných vazeb o případných obětech.⁶⁶

Cílem Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi je poskytnout podporu a ochranu lidských práv obětem, jež byly zneužívány jakoukoliv formou nátlaku nebo donucování za účelem obohacování jiných osob. Program se snaží oběti motivovat k tomu, aby svědčily, čímž napomohou orgánům činným v trestním řízení identifikovat, stíhat, usvědčit a potrestat pachatele. Na tento program je napojen program dobrovolného návratu. Zabývá se dospělými oběťmi, protože pobyt nezletilého na území České republiky je zaručen soudním rozhodnutím. V takových případech je nezbytná spolupráce nevládních organizací, jejichž činnost je financována ze státního rozpočtu.⁶⁷

3.2 Nezletilý cizinec v Zařízení pro děti – cizince

3.2.1 Vytváření režimu péče o nezletilé cizince bez doprovodu

K výrazné změně systému péče o nezletilé cizince bez doprovodu v České republice došlo v roce 2004, kdy u nás začaly působit Diagnostický ústav pro děti – cizince, Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti – cizince. Tyto instituce jsou součástí systému speciálního Zařízení pro děti – cizince.

Do roku 2004 byli nezletilí cizinci bez doprovodu umístováni do Pobytového střediska Ministerstva vnitra pro žadatele o azyl, kde byla zřízena chráněná zóna zvlášť pro tyto děti, které zde pobývaly i několik měsíců. Vyskytovaly se ale potíže v tom, že

⁶⁶ ČESKO. MINISTERSTVO VNITRA. *MV: Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008 – 2011)* [online]. Praha, 2008 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <<http://www.mvcr.cz/soubor/obchod-lidmi-strategie2008-2011-pdf.aspx>>.

⁶⁷ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRO MIGRACI. *Projekt EUAM - Výměna informací a poznatků o nejlepší praxi při přijímání, ochraně a péči o nezletilé cizince bez doprovodu zákonného zástupce*. Praha, 2008, s. 38-40.

nezletilí cizinci měli možnost navštěvovat kurzy českého jazyka jen jednou týdně a navíc tento kurz nebyl povinný. Dále zde chyběla výchovná péče a pevně stanovený denní režim, který by dětem umožňoval další vzdělávání a smysluplné využívání volného času. Pokud nezletilí cizinci nepožádali o azyl, byli po uplynutí 180 dnů zajištění propuštění bez šance, že by jim byla poskytnula jakákoliv forma následné péče. Protože bylo nutné tyto problémy uceleně a efektivně řešit, došlo na základě spolupráce Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva sociálních věcí a dotčených neziskových organizací ke zřízení již jmenovaného Zařízení pro děti – cizince. V dnešní době jsou nezletilí cizinci bez doprovodu, kteří nepožádali o udělení mezinárodní ochrany, automaticky přemístěni do Zařízení pro děti – cizince, kde je jim poskytnuta péče minimálně do věku 18 let. Jednotlivé instituce tohoto zařízení bezplatně poskytují ubytování, stravu, zdravotní péči, možnost vzdělávání, zájmové kroužky, materiální pomoc a další služby.⁶⁸

3.2.2 Právní úprava

Postavení nezletilých cizinců bez doprovodu je zakotveno v následujících zákonech:

- cizinecký zákon (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů);
- zákon o azylu (zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů);
- zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 S., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- zákon o ústavní výchově v (zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů);
- zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů).

Seznam veškerých dokumentů a předpisů vztahující se k péči o děti-cizince v Zařízení pro děti – cizince je uveden v Příloze IV.

V souladu s mezinárodní a tuzemskou legislativou patří mezi nedůležitější úkoly státu dbát na zajištění nejlepších zájmů dítěte, proto je ochrana nezletilého cizince bez

⁶⁸ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 25-27.

doprovodu zajištěna institutem opatrovníka. Podle výše uvedených právních předpisů existuje několik typů opatrovnictví. Opatrovník pro zajištění (pro správní řízení o vyhoštění) je jmenován Policií České republiky pro nezletilé cizince umístěné do zařízení pro zajištění cizinců, většinou jím je určen pracovník nevládní organizace.⁶⁹ Další typy opatrovnictví – opatrovník pro řízení o udělení mezinárodní ochrany a opatrovník pro pobyt jsou již zmíněny v kapitole 3.1.4.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany nezletilých osob, u nichž mohou být ohrožena práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí mimo jiné zejména ochrana jejich oprávněných zájmů včetně ochrany jejich jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Zákon dále definuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ve kterých je podle zákona zajišťována pomoc dítěti po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního řádu obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření. Tímto zákonem je též ustanovena oznamovací povinnost dotčených institucí (správní orgány, pověřené osoby, školy, zdravotnická zařízení), které přijdou do kontaktu s takovým dítětem, oznámit tuto skutečnost místně příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tedy obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.⁷⁰ Po obdržení oznámení o pobytu nezletilého cizince bez doprovodu musí orgán sociálně-právní ochrany dětí zajistit potřebné úkony, které jsou uvedeny v Příloze V.

Nevzniknou-li závažnější problémy, podá příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí během 24 hodin návrh na vydání předběžného opatření a současně označí subjekt, kterému má být nezletilý cizinec předán; je jím specializovaný diagnostický ústav Domov pro děti – cizince. Zároveň orgán sociálně-právní ochrany informuje zastupitelský úřad státu, jehož je nezletilý cizinec občanem (pouze nepožádal-li nezletilý cizinec o udělení mezinárodní ochrany) a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Jestliže příslušný zastupitelský úřad v zemi původu v určené lhůtě neprovede náležité kroky k úpravě poměrů nezletilého cizince, je tuzemský orgán sociálně-právní ochrany dětí po vydání pravomocného rozhodnutí soudu povinen zajistit nezletilému cizinci ústavní výchovu ve specializovaném školském zařízení, případně

⁶⁹ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 24-25.

⁷⁰ ČESKO. Zákon č. 373 ze dne 25. července 2006. Úplné znění zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jak vyplývá z pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 117, s. 4890-4894.

pěstounskou péči. Doba trvání předběžného opatření v uvedených otázkách podle zákona o občanském soudním řádu nesmí přesáhnout šest měsíců.⁷¹

3.2.3 Umíst'ování nezletilých cizinců bez doprovodu

Z textu předchozích kapitol vyplývá, že nezletilí cizinci bez doprovodu jsou do Zařízení pro děti – cizince umíst'ováni na základě předběžného opatření. Proces přijímání těchto dětí je prakticky totožný s přijímáním českých dětí do diagnostických ústavů. Příslušný obecní úřad s rozšířenou působností plní funkci orgánu sociálně-právní ochrany dětí na základě oznámení o zajištění nezletilého cizince bez doprovodu bez zbytečného odkladu kontaktuje Zařízení pro děti - cizince (diagnostickou část zařízení) a zajistí podání návrhu na nařízení předběžného opatření a o samotném umístění vždy rozhodne soud.

Ze zákona o ústavní výchově vyplývá, že obecně Zařízení pro děti – cizince poskytuje péči nezletilým cizincům ve věku od 3 do 18 let, případně do 19 let. Pokud se cizinec po dosažení zletilosti připravuje na budoucí povolání, má šanci v zařízení zůstat až do věku 26 let, a to na základě smlouvy uzavřené mezi tímto nezaopatřeným cizincem a zařízením. Rovněž zde mohou být umístěny nezletilé matky spolu se svými dětmi nebo gravidní dívky.⁷²

Každý nezletilý cizinec bez doprovodu bezprostředně po umístění do diagnostického ústavu projde lékařským a psychologickým vyšetřením, za účasti tlumočnicka se s ním provede vstupní pohovor a seznámí se s chodem a funkcí zařízení. Specializovaní odborníci tohoto zařízení na základě zjištěných výsledků z oblasti sociální, zdravotní, psychologické a pedagogické diagnostiky zpracují komplexní diagnostickou zprávu a navrhnou konkrétní výchovné a vzdělávací potřeby dítěte. Během doby pobytu v diagnostickém ústavu, která trvá zpravidla osm týdnů, se nezletilí cizinci učí především základům českého jazyka. Poté jsou převezeni do specializovaného Dětského domova se školou a Výchovného ústavu, které jsou součástí Zařízení pro děti – cizince. Dětský domov se školou je určen pro děti do 15 let a Výchovný ústav. Základní škola při dětském domově i střední škola – Praktická škola

⁷¹ ČESKO. Zákon č. 373 ze dne 25. července 2006. Úplné znění zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 117, s. 4894 a 4906.

⁷² ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2978.

dvouletá, která sídlí také v Hřiměždicích, zahrnují vzdělávací programy v celém rozsahu, přesto jsou v širším měřítku zaměřeny na výuku českého jazyka, aby děti snáz překonaly jazykovou bariéru a následně se mohly vzdělávat v běžné síti českých škol.⁷³

V souladu se zákonem o výkonu ústavní výchovy zajišťují dětské domovy se školou péči o děti, které nemohou být vzdělávány ve školách, jež nejsou součástí dětského domova.⁷⁴ Právě u nezletilých cizinců bez doprovodu patří nepochybně jejich jazyková bariéra k zásadním důvodům, proč se nemohou vzdělávat mimo zařízení dětského domova.

Vedoucí⁷⁵ Dětského domova se školou a Výchovného ústavu při Zařízení pro děti – cizince upozornila na skutečnost, že většina dětí nemá k dispozici doklady o dosaženém stupni vzdělání v zemi původu ani není možnost existenci případných dokladů spolehlivě ověřit. Tento problém částečně řeší praktická škola, kam jsou děti přijímány na základě provedené diagnostiky. Pokud nezletilý cizinec prokáže znalost českého jazyka na úrovni nutné pro pochopení učiva, může pokračovat ve studiu v běžných českých školách podle svých možností, schopností nebo podle své představy o budoucím profesním životě.

3.2.4 Odchod klientů ze Zařízení

Všechny děti, které nemohou vyrůstat ve své rodině, musí získat příležitost na utváření své budoucnosti, aby mohly samostatně žít, dokázaly se samy o sebe postarat a staly se rovnocennými členy společnosti. Takové možnosti se snaží nabídnout účelná péče mimo domov, v našem případě je to Zařízení pro děti – cizince. Nezletilí cizinci bez doprovodu zde mají přístup ke vzdělávání, získávají životní dovednosti, osvojují si hodnoty, jsou podporováni při rozvíjení sebeúcty tak, aby se stali soběstačnými a cítili se jistější při zvládnání životních obtíží. Nepřiměřený pečovatelský systém může ve vývoji dítěte způsobit celou řadu překážek, děti se mohou stát zranitelnějšími a ve svém dalším životě se nemusí umět dobře orientovat. Proto je nutná podpora nezletilých cizinců při přípravě na samostatný život po odchodu ze Zařízení.

⁷³ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu*. Praha, 2010, s. 26-27.

⁷⁴ ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2982.

⁷⁵ ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí Dětského domova se školou a Výchovného ústavu, Hřiměždice, 4. února 2012.

Samotný proces osamostatňování, kdy nezletilý cizinec opouští dosavadní péči a vrací se do původní rodiny nebo se stěhuje na jiné místo, je naplánován a jeho realizace se s ohledem na potřeby klienta provádí postupně. Aktivní účast klienta při tomto procesu je nezbytná, aby prokazatelně získal a pochopil všechny potřebné informace, které mu budou sloužit jako podklady pro rozhodování v dalších fázích. Klient je seznámen s různými možnostmi a hledisky, se kterými se v samostatném životě setká, a současně jsou zohledněny jeho názory a cíle. Proces osamostatňování by měl tedy přijímat s vědomím, že mu bude poskytnuta i následná podpora a poradenství. Osoby, které spolupracují s klientem v procesu opouštění péče, volí vhodný a přátelský způsob komunikace potřebný k vytvoření blízkého vztahu ke klientovi a musí umět mu empaticky a trpělivě naslouchat. Rovněž je dodržována legislativa a klientovi je zajištěna podpora při jednání s orgány státní správy a samosprávy a v právních procedurách.⁷⁶

Pro klienty Zařízení pro děti – cizince, kteří v dospělosti opouštějí zázemí ústavní péče, je zpracován plán tak zvané následné péče, kdy se s klientem velmi intenzivně pracuje a připravuje se na samostatný život v České republice. V této oblasti se Zařízením dlouhodobě spolupracuje Organizace pro pomoc uprchlíkům (nestátní nezisková organizace), která klientům Zařízení poskytuje bezplatné právní a sociální poradenství, v jednotlivých případech pomáhá při komunikaci s úřady a při hledání práce nebo brigády, často je materiálně podporuje na počátku osamostatňování. Organizace pro pomoc uprchlíkům má k dispozici svůj byt pro šest osob, kde poskytne klientům po odchodu z ústavní péče dočasné bydlení minimálně do doby, než se jim podaří zajistit si vlastní bydlení. Pracovníci Zařízení se někdy setkávají se svými bývalými klienty, kteří se na ně obracejí s prosbou o pomoc při vyřizování trvalého pobytu nebo s žádostí o radu, kdo jim poskytne právní poradenství.⁷⁷

3.3 Charakteristika Zařízení pro děti – cizince

Zařízení pro děti – cizince bylo zřízeno, jak již bylo uvedeno, v roce 2004 jako příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, a vykonává svoji činnost v síti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v České republice. Do systému škol a školských zařízení je zapsána pod názvem „Zařízení pro děti – cizince, diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče,

⁷⁶ CHANCE4CHILDREN. *Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha, 2008, s. 42-49.

⁷⁷ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

základní škola a praktická škola, Praha 5, Radlická 30.⁷⁸ Jedná se o jediné odborné a specializované pracoviště, které se v současné době zbývá systematickou a profesionální péčí o děti – cizince u nás. Veškerou péčí poskytují dětem s cizí státní příslušností, které byly zadrženy na území České republiky bez doprovodu svých rodičů či jiných zákonných zástupců, ale i dětem – cizinců, které žijí v České republice se svými rodiči. Přehled součástí Zařízení je uveden v Příloze VI.

Ředitel⁷⁹ Zařízení zmínil legislativu, kde je vymezena činnost Zařízení pro děti – cizince. Primárními právními předpisy jsou zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. 7. 2002 a vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se stanoví podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, a která nabyla účinnosti dnem 13. 9. 2006. Souvisejícím zákonem je rovněž zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. Mezi další právní předpisy související s činností zařízení je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Základním posláním Zařízení pro děti – cizince je integrace nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice s cílem nejen zachovat, respektovat, ale i pochopit jejich sociální, etnické, kulturně-historické a náboženské zvyklosti. Tato péče je poskytována nezletilým cizincům bez doprovodu, kteří žádají o mezinárodní ochranu nebo nezletilým cizincům zadržným na území České republiky policií. V některých případech jsou do Zařízení umístěni i nezletilí cizinci, kteří zde sice mají zákonného zástupce, ale který z určitých důvodů nemůže nebo nechce o své dítě řádně pečovat; jedná se například o situace, kdy je rodič ve vazbě, ve výkonu trestu nebo v nemocnici. Zařízení pro děti – cizince poskytuje všem klientům zdravotní péči v plném rozsahu a podle potřeb klientů jsou pro děti zabezpečeny tlumočnické služby.⁸⁰

⁷⁸ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2004 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.

⁷⁹ HUDEC, L, ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

⁸⁰ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Naše zařízení* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni>.

Nezletilí cizinci, kteří jsou zařazováni do Zařízení pro děti – cizince, lze charakterizovat následovně⁸¹:

jedná se o děti,

- jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, či neplní rodičovské povinnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy (dále jen “osoby odpovídající za výchovu dítěte”);
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- které jsou opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících péči o děti;
- které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Pro úplnost charakteristiky Zařízení pro děti – cizince tabulka č. 2 popisuje etnické složení klientů Zařízení pro děti – cizince nově přijatých do diagnostického ústavu za účelem provedení komplexní diagnostiky za poslední čtyři školní roky, tedy za školní roky 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010 a 2010/2011. Ze zpracovaného přehledu jednoznačně vyplývá, že nejpočetnější skupinu klientů Zařízení pro děti – cizince tvoří děti ze Slovenska, dále pak z Vietnamu a z Ukrajiny. Zajímavostí je, že ve školním roce 2007/2008 nejvíce klientů pocházelo z Turecka, přičemž v následujících letech nebyl do diagnostického ústavu přijat žádný cizinec z této země.

⁸¹ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRO MIGRACI. *Projekt EUAM - Výměna informací a poznatků o nejlepší praxi při přijímání, ochraně a péči o nezletilé cizince bez doprovodu zákonného zástupce.* Praha, 2008, s. 50-52.

Tabulka č. 2: Počet nezletilých cizinců přijatých do diagnostického ústavu při Zařízení pro děti – cizince⁸²

Země původu klientů	Školní rok			
	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Afgánistán	1			
Alžírsko		1		
Azerbajdžán			1	
Bělorusko		1	1	2
Bulharsko		2		
Česká republika			2	1
Čína	5	1	2	1
Etiopie				1
Gruzie	1	1		
Chorvatsko			1	
Indie	1			
Irák			1	
Kazachstán				1
Kongo	1	4	2	
Makedonie	2			
Moldávie			2	
Mongolsko	2			
Německo		1	1	
Nigérie	3		1	1
Palestina	5			1
Pobřeží Slonoviny			1	
Polsko	1			7
Republika Gabun		1		
Rumunsko		1		
Rusko		1	1	4
Slovensko	17	25	29	25
Somálsko	2			2
Sýrie	1	1		1
Turecko	36			
Ukrajina	1	5	2	8
USA	1	1	1	2
Velká Británie	1			
Vietnam	7	11	4	7
Celkem	88	57	53	65

⁸² ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-30]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

3.3.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je umístěn v sídle Zařízení pro děti – cizince, tedy na adrese Radlická 30, Praha 5. Je zde povoleno maximálně 30 lůžek a vyučujícím jazykem je čeština.⁸³

Diagnostický ústav přijímá děti, které nejsou občany České republiky, a na základě výsledků celkové procedury vyšetření, zdravotního stavu a dostupné kapacity umísťuje děti do Dětského domova se školou a Výchovného ústavu pro děti – cizince. Na dobu nezbytně nutnou poskytuje péči nezletilým cizincům, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, nebo nezletilým cizincům, kteří byli zadrženi na útěku. V souladu s individuálními potřebami dítěte diagnostický ústav plní odborné činnosti vztahující se k celkové diagnostice. To znamená, že komplexně vyšetřuje úroveň nezletilého cizince formou pedagogických a psychologických činností, zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, zjišťuje osobní, rodinné a sociální anamnézy, plní úkoly směřující k nápravě poruch v chování dítěte nebo úkoly vztahující se k osobnosti dítěte a k jeho nezbytné sociálně-právní ochraně.⁸⁴

Součástí diagnostického ústavu je příjmové oddělení, které pro nové děti, nebo pro děti, které se vrátily z útěku, nebo byly na útěku zadrženy, zabezpečuje třídní nezbytnou a nepřetržitou péči odborných pracovníků, poté jsou děti zařazeny na oddělení do kolektivu ostatních dětí. V diagnostickém ústavu probíhá osmi týdenní pobyt nezletilých cizinců, které je rozděleno do fází adaptační, stabilizační, podpůrné a výstupní. Během tohoto pobytu v diagnostickém ústavu je možnost využití muzikoterapie, arteterapie, relaxačních pohybových technik, a to vše prostřednictvím kvalifikovaného tlumočnicka.⁸⁵

V kapitole 3.1.2 je již uvedeno, že pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci Zařízení se průběžně vzdělávají a individuálně se seznamují s tradicemi a zvyklostmi jednotlivých národů a etnických skupin, z nichž děti pocházejí. Ředitel⁸⁶ zařízení doplnil, že je snahou domluvit se s dětmi i bez pomoci tlumočnicka, nebrání-li tomu výrazné jazykové bariéry. Takové znalosti pak mohou pomoci dětem ke zmírnění následků prožitých traumat a k překonání prvotních obtíží s adaptací na nové prostředí.

⁸³ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2004 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.

⁸⁴ ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2980-2982.

⁸⁵ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Diagnostický ústav* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#diagnostikcky_ustav>.

⁸⁶ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

Odborní pracovníci Zařízení individuálně dále pracují s problémovými dětmi, posilují v nich pocit bezpečí a jistoty a snahu rozvíjet svoji osobnost a usilují o získávání větší důvěry dětí k dalšímu personálu. Vztahy uvnitř zařízení musí být vzhledem ke svému poslání a k tomu, že „poskytuje služby“ pro budoucí občany České republiky, hlavně na profesionální a odborné úrovni. Kolektiv zaměstnanců využívá pravidelně supervize, protože se jedná o nelehkou práci tzv. pomáhajících profesí.

Základní škola při diagnostickém ústavu má pro určité ročníky vypracován školní vzdělávací program s cílem sledovat odlišnosti od dosavadního přístupu a připravovat jeho další vývoj. Tento program je potřeba i v průběhu školního roku přizpůsobovat individuálním možnostem a potřebám dítěte, např. z důvodu různé úrovně znalosti českého jazyka. Proto není možno vyučovat přesně podle požadovaných výstupů učiva předmětu pro jednotlivé ročníky. Časté střídání žáků ve třídě, kteří prošli výukou podle zpracovaného vzdělávacího programu, neumožňuje dostatečně posuzovat kvality tohoto programu. Pedagogové proto zpracovávají návrhy jeho změn, doplnění a úpravy.⁸⁷

Při diagnostickém ústavu působí diagnostická třída, kam jsou zapisováni klienti diagnostického ústavu starší 15 let. Výuka v diagnostické třídě probíhá v souladu se vzdělávacími dokumenty studijního oboru Praktické školy dvouleté a s přihlédnutím k předcházejícímu vzdělání a k okolnostem případně ovlivňujících vzdělávací režim žáka, což je například rozpad rodiny, dlouhodobá neúčast ve školních zařízeních nebo drogová závislost. Po provedené diagnostice jsou žáci ve správním rozhodnutí převedeni do příslušného ročníku střední školy – Praktické školy dvouleté při Zařízení pro děti – cizince.⁸⁸

Následující tabulky č. 3 a č. 4 zobrazují počet klientů podle národnosti, kteří byli za poslední čtyři školní roky (2007/2008, 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011) vzděláváni ve třídě základní školy a v diagnostické třídě provozované diagnostickým ústavem. Z tabulek vyplývá, že diagnostickým ústavem prochází více dětí zařazených do třídy základní školy. Pouze ve školním roce 2007/2008 bylo do diagnostické třídy zařazeno více dětí, než do třídy základní školy, což bylo způsobeno větším příchodem nezletilých cizinců z Turecka na naše území.

⁸⁷ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

⁸⁸ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

Tabulka č. 3: Počet klientů vzdělávaných ve třídě základní školy při diagnostickém ústavu Zařízení pro děti – cizince⁸⁹

Ročník	Školní rok							
	2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011	
	Počet žáků	Země původu	Počet žáků	Země původu	Počet žáků	Země původu	Počet žáků	Země původu
1.	0		0		3	Slovensko (3)	2	Slovensko Čína
2.	1	Ukrajina	2	Ukrajina Rumunsko	2	Slovensko Chorvatsko	1	Slovensko
3.	0		2	Ukrajina Vietnam	4	Slovensko (4)	2	Ukrajina (2)
4.	3	Mongolsko Palestina Vietnam	1	Slovensko	4	Slovensko (3) USA – ČR	0	
5.	3	Somálsko Turecko Makedonie	3	Slovensko (2) Vietnam	3	Slovensko (2) Rumunsko	2	Nigérie Čína
6.	1	Vietnam	1	Slovensko	4	Slovensko Bulharsko Rusko Německo	2	Slovensko (2)
7.	4	Slovensko Vietnam Turecko Palestina	5	Slovensko (2) Vietnam Rusko Sýrie	7	Slovensko (6) USA	7	Slovensko (4) Rusko (2) Ukrajina
8.	2	Turecko Slovensko	4	Vietnam Rusko Slovensko Bělorusko	1	Moldávie	1	Slovensko
9.	10	Kongo Čína (2) Palestina Turecko (4) Slovensko (2)	3	Slovensko Gruzie Ukrajina	3	Slovensko Ukrajina USA	4	Slovensko (2) Ukrajina Bělorusko
Celkem	24	-	21	-	31	-	22	-

⁸⁹ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-30]. Dostupný s WWW : <<http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocnizpravy>>.

Tabulka č. 4: Počet klientů vzdělávaných v diagnostické třídě při diagnostickém ústavu Zařízení pro děti – cizince⁹⁰

Země původu klientů	Školní rok			
	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Afgánistán		1		
Alžírsko		1		
Azerbajdžán			1	
Bulharsko		1		1
Čína	3		1	
Gruzie	1			
Irák			1	
Kazachstán				1
Kongo	1	1	1	1
Moldávie			1	
Mongolsko	1			
Nigérie	2	2		1
Palestina	1		1	
Pobřeží Slonoviny			1	
Polsko	1			
Republika Gabun		1		
Slovensko	6	4	5	2
Somálsko	1			2
Sýrie	1			
Turecko	14	1		
Ukrajina		2		2
USA				1
Vietnam	2	4	5	4
Celkem	34	18	17	15

3.3.2 Dětský domov se školou a Výchovný ústav

Sídlo Dětského domova se školou a Výchovného ústavu je v Areálu Permon v Hřiměždicích – Vestci 20, v okrese Příbram. Nejvyšší možná kapacita je celkem 48 lůžek a vyučovacím jazykem je opět čeština.⁹¹

⁹⁰ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-30]. Dostupný s WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocní_zpravy>.

⁹¹ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2004 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.

Ze zákona o výkonu ústavní výchovy vyplývá, že do dětského domova se školou a výchovného ústavu mohou být umístěni nezletilí cizinci výhradně z diagnostického ústavu zpravidla po osmi týdnech v něm strávených. V dětském domově se školou i ve výchovném ústavu jsou vytvořeny rodinné skupiny po 5 až 8 dětech v různém věku i pohlaví a nevylučují-li to výchovné nebo zdravotní okolnosti, jsou sourozenci umístěni do stejné skupiny. Při rozdělování dětí do skupin se rovněž přihlíží k jejich jazykovým a etnickým potřebám. Dětský domov se školou a výchovný ústav plní ve vztahu k dětem úkoly výchovně-vzdělávací a sociální a pečují o děti podle jejich individuálních potřeb; výchovný ústav pak pečuje o děti starší 15 let. Účelem těchto školských zařízení je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, o děti s uloženou ochranou výchovou, a jsou-li těmito dětmi nezletilé matky, vztahuje se péče i na jejich děti.⁹²

Rovněž v tomto zařízení patří mezi prvořadě úkoly v péči o nezletilé cizince bez doprovodu postupně překonávat jazykovou bariéru dětí a začleňovat je do běžného života ve společnosti. Dětský domov se školou a Výchovný ústav proto pracuje v souladu se speciálně upravenými studijními a školními osnovami vzdělávacího programu dětí – cizinců, které zohledňují právě vyšší potřebu výuky českého jazyka a získávání sociálních a praktických dovedností pro život v České republice. V některých oprávněných případech může třídní učitel vytvořit a po schválení vedením školy předložit individuální vzdělávací program žáků, který směřuje k dosažení žádoucího rozvoje dítěte. Žáci základní školy, kteří splnili podmínku nezbytné úrovně znalosti českého jazyka a dosáhli dostatečné výše dovedností a schopností, mohou na základě žádosti ředitele školy navštěvovat běžnou českou základní školu. Nezletilí cizinci starší 15 let jsou z diagnostického ústavu přemístěni do výchovného ústavu, jehož součástí je dvouletá praktická škola. Tato škola je určena pro dívky a chlapce, je zaměřena, stejně jako základní škola, především na výuku českého jazyka, dále pak na pomocné kuchařské práce a na získání sociálních a praktických dovedností důležitých pro život. Po překonání jazykové bariéry mohou být studenti přemístěni do středních škol nebo učilišť mimo zařízení.⁹³

⁹² ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2982.

⁹³ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti cizince* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#detsky_domov>.

Vedoucí⁹⁴ Dětského domova se školou a Výchovného ústavu uvedla, že všem žákům základní školy a praktické školy byly vzhledem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám vypracovány individuální vzdělávací plány. Základní škola při Dětském domově se školou je určena pro klienty s výraznými výchovnými problémy nebo pro klienty, u nichž trvá jazyková bariéra. Ve třídě je nejčastěji 5 až 6 dětí, se kterými se jedná v českém jazyce, stejně tak výuka probíhá v českém jazyce. V uplynulém školním roce celkem pět žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku, pokračovalo ve studiu na Praktické škole dvouleté při zdejším zařízení. Tři studenti Praktické školy dvouleté úspěšně absolvovali závěrečnou zkoušku v oboru kuchařské práce, z toho dokonce dva s vyznamenáním a jeden pokračuje ve studiu na středním odborném učilišti. Další tři studenti 1. ročníku přestoupili na gymnázium, střední odbornou školu zdravotnickou a střední odborné učiliště.

V Dětském domově se školou a Výchovném ústavu byli evidováni klienti v posledních čtyřech letech takto⁹⁵:

- ke dni 29. 8. 2008 bylo evidováno celkem 45 klientů a z toho jich bylo 8 na útěku; z celkového počtu evidovaných k uvedenému datu bylo v evidenci dětského domova se školou 23 klientů, z toho bylo 5 na útěku, a v evidenci výchovného ústavu bylo 22 klientů, z toho byly 3 na útěku;
- ve školním roce 2008/2009 bylo v zařízení umístěno celkem 56 klientů a bylo evidováno celkem 21 odchodů klientů ze zařízení, z toho v 15 případech byli klienti vyřazeni z evidence útěků pro dosažení zletilosti a neplatnosti soudního rozhodnutí, 3 klientům byl ukončen pobyt na vlastní žádost po dosažení zletilosti a 3 děti se vrátily zpět do své rodiny; ke dni 31. 8. 2009 bylo evidováno celkem 35 dětí a z toho bylo 5 na útěku, z celkového počtu klientů bylo k uvedenému datu v evidenci dětského domova se školou 30 klientů, z toho 2 na útěku, a v evidenci výchovného ústavu bylo 5 klientů, z toho 3 na útěku;
- ve školním roce 2009/2010 bylo v zařízení umístěno celkem 46 klientů a bylo evidováno 10 odchodů ze zařízení, z toho 3 klienti odešli na vlastní žádost po dosažení zletilosti, 1 klient odešel do své komunity, 3 klienti přešli do chráněného bydlení Organizace pro pomoc uprchlíkům, 1 klient byl

⁹⁴ ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí Dětského domova se školou a Výchovného ústavu, Hřiměždice, 4. února 2012.

⁹⁵ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy>.

repatriován do země původu a 2 děti se vrátily ke svým rodičům; ke dni 31. 8. 2010 bylo evidováno celkem 36 klientů a za celý školní rok bylo evidováno 24 útěků;

- ve školním roce 2010/2011 bylo v zařízení umístěno celkem 48 klientů a bylo evidováno celkem 11 odchodů ze zařízení, z toho byl 1 klient vyřazen po dlouhodobém útěku po dosažení zletilosti, 1 klient odešel do své komunity, 2 klienti odešli po dosažení zletilosti, 3 klienti ukončili pobyt po ukončení vzdělání, 1 klientovi byla ukončena smlouva o pobytu z důvodu hrubého porušení školního a provozního řádu zařízení, 1 dítě se vrátilo k matce a 2 děti byly svěřeny do péče jiné osoby; ke dni 31. 8. 2011 bylo evidováno 43 klientů a za celý školní rok bylo evidováno 23 útěků.

Podle vyjádření ředitele⁹⁶ Zařízení pro děti – cizince je kapacita Dětského domova se školou a Výchovného ústavu v celkovém počtu 48 lůžek zpravidla dostačující; vyskytují se ovšem i nárazové situace, kdy je potřeba z diagnostického ústavu umístit více klientů. V tomto případě mohou být vybraní nezletilí cizinci převedeni do některého z českých dětských domovů. Při rozhodování, který z klientů bude umístěn do zařízení pro české děti, se přihlíží k jeho úrovni znalosti českého jazyka, ke skutečnosti, zda v Zařízení nemá sourozence, nebo zda s ním nejsou spojeny výchovné problémy většího rozsahu. Rovněž se přihlíží k tomu, aby nezletilý cizinec nebyl umístěn příliš daleko od svých rodičů. Například v roce 2011 bylo 12 klientů integrováno do zařízení pro české děti.

3.3.3 Středisko výchovné péče

Další institucí, která je součástí Zařízení pro děti – cizince, je Středisko výchovné péče, které sídlí v Praze 4 – Háje, Kupeckého 576. Nejvyšší povolený počet klientů v tomto zařízení není stanoven.⁹⁷

Středisko výchovné péče poskytuje preventivně výchovnou péči dětem s výchovnými a vzdělávacími problémy, které souvisí s rizikem poruchy chování, nebo projevů negativních jevů v sociálním vývoji. Středisko poskytuje odborné konzultace a pomoc současně s dětmi i jejich zákonným zástupcům nebo dalším osobám odpovědným za jejich výchovu, a pedagogickým pracovníkům školských zařízení. Dále

⁹⁶ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

⁹⁷ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2004 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.

spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami, se speciálně pedagogickými centry a institucemi, které zabezpečují prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí.⁹⁸

Klíčová činnost Střediska výchovné péče při Zařízení pro děti – cizince zahrnuje pomoc při řešení výchovných otázek ještě v době, kdy nezletilý žije v rodinném prostředí a zatím nad ním soud neustanovil ústavní výchovu. Specializovaní odborníci v oboru psychologie a etopedie vykonávají psychodiagnostiku a následně provádějí různé formy terapií (individuální, rodinné i skupinové), kterými dlouhodobě působí na klienty. V rámci uvedených činností středisko úzce spolupracuje s rodinami, školami, orgány sociálně-právní ochrany dětí, policií a dalšími dotčenými institucemi. Náplní střediska je i poskytování jednorázových konzultací.⁹⁹

Středisko výchovné péče při Zařízení pro děti – cizince poskytuje služby nejen nezletilým cizincům, ale především klientům z Městské části Praha 11 a okolí, proto jeho činnost je zmíněna jen okrajově. Ředitel¹⁰⁰ zařízení k tomu pro zajímavost uvedl, že v uplynulém školním roce 2010/2011, stejně tak jako ve školním roce 2008/2009 a 2007/2008, do střediska přicházela většina klientů na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny, orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo škol a nejméně dětí pak na žádost zákonných zástupců. Naopak ve školním roce 2009/2010 byl přijat největší počet dětí na základě žádosti rodičů.

3.3.4 Orgány, organizační struktura, personalistika, materiální vybavení

V dosavadních kapitolách je zmíněno, že činnost zařízení vyplývá přímo ze zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Zákon definuje účel a působnost zařízení, dále vymezuje preventivní výchovnou péči, stanovuje požadavky na pedagogické i nepedagogické pracovníky, vymezuje práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení, ředitele zařízení a osob odpovědných za výchovu, úhradu péče, kapesné, osobní dary a věcnou pomoc.

⁹⁸ ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2983.

⁹⁹ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Středisko výchovné péče* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#stredisko>.

¹⁰⁰ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

Řídícím a správním orgánem zařízení je Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Kontrolní orgán je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Česká školní inspekce, Nejvyšší kontrolní úřad.

Organizační struktura zařízení¹⁰¹:

- ředitel zařízení, statutární orgán
 - statutární zástupce ředitele
 - vedoucí ekonomického úseku
 - vedoucí školy – vzdělávací úsek
 - vedoucí vychovatel
 - vychovatele
 - obslužný personál

Na pracovníky Zařízení jsou kladeny nároky vyplývající ze zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. U pedagogických pracovníků se proto vyžaduje vysokoškolské vzdělání se zaměřením zejména na speciální pedagogiku, sociální pedagogiku, psychologii, sociologii. V zařízení v současné době pracuje mimo ředitele zařízení celkem 62 pedagogických pracovníků a jsou rozděleni do pracovních pozic takto (v závorce je uveden počet pracovníků): speciální pedagog (5), učitel (7), psycholog (4), sociální pracovník (4), vychovatel (27) a asistent pedagoga (14). Z těchto pracovníků 36 osob splňuje požadované vysokoškolské vzdělání, 4 pracovníci splňují vyšší odborné vzdělání, 18 pracovníků mají úplné střední odborné vzdělání, zbývající čtyři pracovníci zatím nespĺňují požadované odborné vzdělání (doplňují si jej). Dalších 28 pracovníků se řadí mezi nepedagogické pracovníky a jsou to mimo jiné zdravotníci, referenti ekonomického úseku, údržbáři, kuchaři, provozáři a ostatní obslužný personál¹⁰².

V letech 2006 – 2007 proběhla rozsáhlá stavební rekonstrukce ve všech budovách Zařízení a bylo pořízeno nové vybavení pokojů, učeben, společných prostor (společenských místností, kuchyně a jídelny, sociálního zařízení), kanceláří personálu v sídle Zařízení pro děti – cizince v Praze a také v Dětském domově se školou a Výchovném ústavu v Hřiměždicích. Personál zařízení společně s klienty pečlivě udržují vybavení pokojů dětí i společné prostory, které jsou stále na velmi dobré úrovni a klienti zařízení tak žijí ve velmi příjemném a moderním prostředí. Dokonce lze konstatovat, že z estetického hlediska je vybavení dětských pokojů často na lepší

¹⁰¹ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

¹⁰² ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-12-30]. Dostupný s WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy>.

úrovni, než u mnohých českých dětí, které žijí se svými rodiči. Nicméně nezletilým cizincům takové vybavení samo o sobě nemůže nahradit zázemí ve vlastním rodinném prostředí. Proto je vhodné finanční prostředky soustředit do výchovných a vzdělávacích programů pro děti, do zajišťování dalšího vzdělávání pracovníků zařízení, včetně výměnných stáží v zařízeních podobného typu v zahraničí.¹⁰³

3.3.5 Cíle Zařízení pro děti – cizince

Jedním z cílů zařízení je zapojit do práce s dětmi – cizinci veřejnost, a to z důvodu, aby se tyto děti blíže seznámily s tradicemi, náboženskými a kulturními zvyklostmi českého národa, a současně aby v nich zůstaly uchovány tradice a zvyklosti jejich domovského národa. Do některých volnočasových aktivit dětí jsou příležitostně zapojeni různí dobrovolníci cizí národnosti, kteří pochází ze stejných států jako někteří klienti zařízení a v současné době již dlouhodobě nebo trvale žijí v České republice. Dalším cílem je vyjednání pronájmu sportovní haly v Praze jednou týdně pro sportovní vyžití dětí – cizinců (basketbal, volejbal) pod vedením sportovního instruktora a zajištění několika externích pracovníků, kteří povedou pracovní činnosti – ruční práce, vaření, práce na zahrádce. Zařízení rovněž usiluje o to, aby jej široká veřejnost České republiky vnímala jako zařízení, jehož úsilím je omezit kriminalitu, prostituci, požívání alkoholu a užívání drog nezletilými cizinci, kteří jsou umístěni v zařízení, a to i po opuštění zařízení po dosažení plnoletosti, a tím eliminovat riziko negativního dopadu společného soužití osob různých národností. Zároveň usiluje o vytvoření úcty těchto dětí ke kultuře České republiky a současně zachování úcty k tradicím svého domovského státu.¹⁰⁴

Je všeobecně známo, že zvýšenému riziku spojenému s trestnou činností jsou vystaveny děti (nejen cizinci), které mají nefunkční nebo žádné rodinné zázemí, případně nemají pevné a vyhovující zázemí ústavní. Pomocným krokem pro děti – cizince proto může být provozování společných akcí s dětmi z České republiky s možností návštěvy jejich rodin. Při této příležitosti bude vhodné vést jednání s pečlivě vybranými českými rodinami, které by mohly poskytnout přechodné a krátkodobé ubytování a zázemí pro děti – cizince, aby se tyto děti seznámily s každodenním chodem tradiční české domácnosti.

¹⁰³ PODUŠKOVÁ, J. Zúčastněné pozorování autorky, Zařízení pro děti – cizince, Praha, Hřiměždice, 25. listopadu 2011.

¹⁰⁴ HUDEC, L., ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí pracovníci Zařízení pro děti – cizince, Hřiměždice, 4. února 2012.

Zařízení pro děti – cizince se setkává s problémy, kdy i přes vynaložené úsilí specialistů při péči o nezletilé cizince nelze dosáhnout přijatelných výsledků. Mezi ně mimo jiné patří omezené finanční zdroje pro ohodnocení kvalitních odborných pracovníků, nedostatečný počet mužského personálu a někdy i nepřliš pružná spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jasnou překážkou pro úspěšnou činnost Zařízení je nemožná, nedostatečná, často žádná spolupráce s rodiči dětí – cizinců nebo jejich jinými rodinnými příslušníky, anebo záměrná neochota některých starších dětí – cizinců spolupracovat s personálem zařízení a přizpůsobit se podmínkám.¹⁰⁵

3.3.6 Perspektivy Zařízení pro děti – cizince

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách Zařízení pro děti – cizince sídlí v hlavním městě České republiky v Praze. To již samo o sobě představuje šanci získat větší množství sponzorů, kteří jsou ochotni pomoci nejen po finanční stránce, ale i po stránce poskytnutí vhodného zázemí pro využití volného času dětí – cizinců. Protože je v sídle Zařízení umístěn i diagnostický ústav, mají děti možnost častěji navštěvovat zajímavé a významné kulturní nebo sportovní akce, což zvyšuje samotnou prestiž Zařízení. V této souvislosti je nutné zmínit i negativní stránku. Diagnostický ústav sídlí v Praze na Smíchově, které je nepříznivé z hlediska hustého silničního provozu. Dále jsou nedaleko Zařízení situována autobusové a vlakové nádraží, kde se soustřeďuje více problematických osob, zejména bezdomovci závislí na alkoholu a drogách. Děti se proto mohou častěji setkávat s rasistickými útoky a díky svým opakovaným útěkům se mnohdy snadněji setkají s různou formou nebezpečí s tím souvisejícím, jako je kriminalita, užívání drog a alkoholu, obchodování s dětmi nebo prostituce.

Dětský domov se školou a Výchovný ústav, kam jsou děti umístovány přibližně po osmi týdnech pobytu v Diagnostickém ústavu při Zařízení, jsou naopak umístěny v malé obci Hřiměždice. Obec je obklopena klidným a atraktivním přírodním prostředím a leží v bezprostřední blízkosti řeky Vltavy. Děti tak mají rozmanité příležitosti pro využití sportovních a turistických aktivit nebo i odpočinku ve volné přírodě. Přes tyto výhody by bylo pro zdárnou integraci nezletilých cizinců do společnosti vhodnější přemístit toto zařízení blíže k městské lokalitě (Příbram), tím by mohlo dojít i ke snížení finančních nákladů na dopravu klientů do škol, k lékařům, na

¹⁰⁵ HUDEC, L., ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí pracovníci Zařízení pro děti – cizince, Hřiměždice, 4. února 2012.

nákupy, na vycházky, včetně usnadnění jednání na úřadech při vyřizování potřebných záležitostí.

Vzhledem k tomu, že podle dostupných statistických údajů se v současné době příchod dětí bez doprovodu a žadatelů o mezinárodní ochranu na území naší republiky snižuje a bude-li tento trend pokračovat i v budoucnu, dá se předpokládat, že kapacita Zařízení bude i v následujících letech dostačující. Stinnou stránkou jsou ovšem opakované a poměrně časté útky klientů. V kapitole 3.1.6 jsou charakterizováni klienti, kteří se útků dopouštějí. Jedná se většinou o klienty s výchovnou zanedbaností a velmi nízkou sociální úrovní, u nichž jsou zřejmé patologické jevy spojené s pácháním trestné činnosti, záškoláctvím, útky z domova a pohybem v závadových partách. Z těchto důvodů je důležitý pečlivý výběr výchovných i sociálních pracovníků Zařízení a je potřebné klást vysoké nároky na jejich profesionální úroveň, aby práce s klienty měla pozitivní dopad. Podstatným opatřením, jak doplnil ředitel¹⁰⁶ Zařízení, je pevné, průhledné a srozumitelné stanovení pravidel motivačního systému klientů a nutnost jednotně požadovat jejich dodržování a respektování. Právě účinná motivace dává dětem – cizincům šanci na utváření svého postavení v budoucnosti, aby se naučily žít samostatně a odvrátily se u nich vážné poruchy chování a jednání v oblasti sociální intervence. Rovněž týmová práce odborníků a provázané setkávání pracovníků diagnostického týmu s vychovateli a pedagogickými pracovníky pomůže vyřešit některé problémy s klienty.

Dobrou motivací pro klienty Zařízení je již nastavené pořádání pestrých sportovních a kulturních akcí. Zejména pak vyvážené sportovní činnosti působí na děti příznivě a vyvolávají v nich pocit důvěry v personál Zařízení a snaží se zároveň navázat přátelství s ostatními dětmi. Aby se mohly různé akce pro děti i nadále účinně realizovat, bude vhodné se přijatelným způsobem obracet na sponzory s žádostí o poskytnutí finančních nebo materiálních prostředků pro zabezpečování těchto aktivit.

¹⁰⁶ HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha, 23. prosince 2011.

4 Organizace zapojené do péče o nezletilé cizince

Bez aktivního zapojení do péče o cizince nevládních a nestátních organizací by nebylo možné docílit začlenění imigrantů a příslušníků menšin do společnosti. Tyto organizace už dlouhodobě působí v některých zemích Evropy a jsou si vědomy, že v rámci vymezení konkrétních rolí je důležitá spolupráce se státem jako zákonodárcem a se státními institucemi jako výkonnými orgány. Přestože jsou otázky imigrantů a menšin v působnosti některých ministerstev, existuje mnoho nestátních organizací, které mají výraznou roli v začleňování imigrantů a menšin, v hájení jejich práv a působí jak na lokální, tak na celostátní nebo mezinárodní úrovni.¹⁰⁷

Pracovníci nestátních organizací poskytují specializované služby cizincům a uprchlíkům, kteří často nejsou sami schopni vyřešit určité situace. Cizinci mohou tak požádat o právní poradenství, o doprovod a podporu při jednáních na různých institucích, o tlumočnické služby, případně o informaci, kde určitou pomoc získají. Jelikož v České republice dochází poměrně často ke změnám právních předpisů, jejichž aktualizaci nemají cizinci obvykle k dispozici, specializované poradny pro imigranty změny legislativy sledují a imigrantům poradí s řešením svých problémů.¹⁰⁸

Nevládní organizace působící v evropských zemích je možné rozčlenit na několik typů. Některé organizace slouží jako formální základna pro vedení dialogu mezi státem a menšinami. Jiné organizace přímo pomáhají imigrantům, jsou tedy zapojeny do přijímání nově příchozích, podporují je a poskytují jim právní pomoc, rovněž úzce spolupracují se státem. Existují i určité nátlakové organizace, které dohlížejí na uplatňování mezinárodních norem lidských práv, chtějí působit v průběhu formování státní politiky a často formou nátlaku usilují o prosazení svých návrhů na řešení složité situace imigrantů. Všechny takové organizace plní významné úkoly, což si vlády uvědomují a v některých případech se snaží na ně přenést určité úkoly. Zejména ve východní Evropě se nevládní organizace potýkají s nedostatkem finančních prostředků a zdůrazňují nutnost vytvořit legislativu, která jejich činnost jednoznačně vymeží.¹⁰⁹

¹⁰⁷ NIESSEN, J. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha, 2000, s. 58-59.

¹⁰⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha, 2008, s. 160.

¹⁰⁹ NIESSEN, J. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha, 2000, s. 63-64.

4.1 UNHCR

Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) patří mezi nejvýznamnější organizace velmi úzce spolupracující s vládami jednotlivých států, tedy i s vládou České republiky. Jedná se o pomocnou organizaci při Organizaci spojených národů a v mezinárodním měřítku zaujímá prvořadé postavení v oblasti ochrany uprchlíků a řešení s tím souvisejících problémů. Obecně je hlavním posláním UNHCR poskytovat základní práva uprchlíkům, tedy i zabezpečit ochranu dětem – uprchlíkům a dětem žádajícím o azyl. Snahou je především zajistit všem uprchlíkům možnost požádat o udělení mezinárodní ochrany v jakémkoliv pro ně bezpečném státě a současně jim ponechat možnost dobrovolně se vrátit do země svého původu.

4.1.1 Vznik UNHCR a jeho řízení

Po ukončení druhé světové války vzniklo několik mezinárodních organizací za účelem poskytnout vzájemnou pomoc zničené Evropě a vyrovnat se s tragickými následky války jak v oblasti hospodářství, tak na poli sociálním.

Jednou z takových organizací byl Úřad Organizace spojených národů pro uprchlíky, jehož cílem bylo pomoci těm, kteří během druhé světové války přišli o svůj domov. Vznikl až v roce 1951, kdy se ještě mnohé státy zotavovaly z ničivých následků války, ale s problémy uprchlíků se setkávaly státy na celém světě i v dalších letech. Jednou z vážných událostí bylo potlačení povstání v Maďarsku sovětskou armádou v roce 1956 a nárůst maďarských uprchlíků. Již v té době bylo zřejmé, že činnost UNHCR v Evropě bude důležitá i v dalších letech. UNHCR například pomáhala v šedesátých letech uprchlíkům na africkém kontinentu, v sedmdesátých a osmdesátých letech pak uprchlíkům v Asii a Latinské Americe. V následujícím desetiletí opět došlo k uprchlickým krizím na africkém kontinentu a téměř souběžně se objevili uprchlíci ze zemí bývalé Jugoslávie během tamních ozbrojených konfliktů. Na počátku 21. století pracovalo UNHCR, mimo své klíčové zaměření, i pro oběti přírodních katastrof, zejména po tsunami v Indickém oceánu nebo po zemětřesení v Pákistánu a Číně. UNHCR získalo dvě Nobelovy ceny míru za mimořádnou pomoc uprchlíkům v Evropě (1954) a v celosvětové působnosti (1981).¹¹⁰

¹¹⁰ UNHCR. *Historie UNHCR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/historie-unhcr.html>>.

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky začal v roce 1951 působit na základě rozhodnutí Valného shromáždění OSN a spolu s ním jej řídí Ekonomická a sociální rada OSN. Statut UNHCR byl definován téměř souběžně s Úmluvou o právním postavení uprchlíků v roce 1951 a původně měl svěřen mandát na tři roky, který musel vždy obnovovat. Přestože k uprchlickým krizím docházelo i nadále, teprve v roce 2003 Valné shromáždění OSN stanovilo mandát UNHCR na dobu neurčitou. V současné době pro UNHCR pracuje téměř 7700 zaměstnanců z více než 125 zemí světa, jejichž činnost spočívá především v organizování a poskytování pomoci uprchlíkům, žadatelům o azyl nebo lidem v nebezpečných situacích, dále pak v zajišťování potřebného materiálu, v přepravě potravin a zdravotnických potřeb, nebo v propagaci osvěty o práci organizace (například za pomoci některých celosvětově známých osobností z oblasti politiky, kultury nebo sportu).¹¹¹

4.1.2 Poskytování pomoci uprchlíkům

Předním cílem UNHCR je poskytovat základní práva uprchlíkům, t. j. ochrana a materiální pomoc, s cílem umožnit jim nový život v důstojných a bezpečných podmínkách. Protože ochrana a materiální pomoc spolu vzájemně souvisí, je nezbytné dbát na to, aby účinná právní pomoc byla zajištěna, pokud jsou zároveň zabezpečeny základní lidské potřeby (voda, strava, ubytování, lékařská péče). Pracovníci UNHCR se snaží tuto pomoc koordinovat a řídit, proto průběžně navštěvují přijímací střediska a samotné uprchlíky, aby se seznámili s jejich požadavky a případnými pocity znepokojení. Zvýšená pozornost je věnována ohroženým skupinám, kam patří děti, které jsou v otázce přežití závislé na dospělých a mají větší sklony k intenzivnímu strachu, bezmoci nebo k fyzickým zraněním. U dětí je také potřeba naplnit jejich specifické potřeby a zajistit tak jejich zdravý a vyvážený vývoj. Zejména pak nezletilí cizinci bez doprovodu a odloučené děti potřebují vyšší stupeň ochrany.¹¹²

Z celkového počtu žádostí o udělení mezinárodní ochrany ročně podaných ve střední Evropě připadají dvě až tři procenta na žádosti podané nezletilými cizinci bez doprovodu nebo odloučenými dětmi. Pracovníci UNHCR se zaměřují na zvláštní rizika nezletilých bez doprovodu, po příchodu do země s nimi vedou pohovory prováděné speciální metodou, uplatňují své pokyny k prevenci a reakci na různé druhy násilí ve

¹¹¹ UNHCR. *Řízení a organizace* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/rizeni-a-organizace.html>>.

¹¹² UNHCR. *Co všechno děláme* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame.html>>.

snaze omezit další případný výskyt tohoto násilí, prosazují ustoupit od zadržování nezletilých bez doprovodu a podporují jejich umístění do vhodné péče s možností dalšího vzdělávání. Právě vzdělání patří k základním lidským právům a je nezbytným prostředkem pro začlenění nezletilých cizinců do společnosti, proto UNHCR zdůrazňuje důležitost přístupu všech dětí (uprchlíků a žadatelů o mezinárodní ochranu) k odpovídajícímu vzdělávání. V některých zemích střední Evropy se situace v oblasti školního vzdělávání dětí – cizinců zlepšila, ale celkově je potřeba ještě vyřešit značnou škálu nedostatků. UNHCR v této souvislosti zahájilo projekt, který bude zjišťovat a kompletovat všechny problémy a následně navrhne příslušnou směrnici včetně postupů pro jejich průběžné odstraňování. Tato směrnice bude sloužit jako podpůrný dokument orgánům státní správy nebo samosprávy a ostatním institucím pracujícím s nezletilými cizinci bez doprovodu.¹¹³

4.1.3 UNHCR v České republice

V roce 2000 byla v Praze podepsána Dohoda mezi vládou České republiky a Úřadem Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky o právním postavení UNHCR a jeho personálu v České republice. Tato Dohoda stanovuje podmínky spolupráce obou stran v oblasti zajišťování ochrany a pomoci uprchlíkům a je v souladu se Statutem UNHCR a s Úmluvou o právním postavení uprchlíků. Dohoda rovněž vymezuje zřízení a činnost úřadovny UNHCR a jeho personálu. Úřadovna UNHCR průběžně spolupracuje s vládou a konzultuje s ní projekty pro uprchlíky, vláda naopak umožňuje personálu UNHCR přístup k uprchlíkům.¹¹⁴

Postavení Úřadu Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky v rámci azylového řízení v České republice jednoznačně formuluje zákon o azylu. Podle citovaného zákona příslušný orgán Ministerstva vnitra hned na počátku řízení o udělení mezinárodní ochrany podá cizinci informaci o možnosti požádat o právní pomoc právě UNHCR.¹¹⁵

¹¹³ UNHCR. *Péče o zranitelné skupiny osob* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame/pece-o-zranitelne-skupiny-osob.html>>.

¹¹⁴ ČESKO. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 20 ze dne 8. února 2000 o podepsání Dohody mezi vládou České republiky a Úřadem Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) o právním postavení UNHCR a jeho personálu v České republice. In *Sbírka mezinárodních smluv, Česká republika*. 2003, částka 10, s. 427-428.

¹¹⁵ ČESKO. Zákon č. 437 ze dne 11. září 2006. Úplné znění zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 144, s. 6039, -6040.

Kancelář UNHCR začala v Praze působit již v roce 1992, kdy tehdejší Československo přistoupilo k Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951. Prvořadým cílem UNHCR v České republice je podporovat úsilí o vybudování komplexního udržitelného a samostatného azylového systému, jenž státu umožní posoudit žádosti o mezinárodní ochranu v souladu s mezinárodně uznávanými standardy a s mezinárodním právem. UNHCR poskytuje stanoviska k jednotlivým žádostem o udělení mezinárodní ochrany a průběžně sleduje rozhodnutí vydaná ve správním i soudním řízení; rovněž asistuje soudcům při rozhodování o odvolání s cílem zajistit spravedlivý a efektivní průběh řízení. Zúčastňuje se diskusí o návrhu vnitrostátních zákonných i podzákonných norem a předkládá k nim svá stanoviska. Právní a sociální pomoc všem žadatelům o mezinárodní ochranu a uprchlíkům zajišťuje prostřednictvím partnerských nestátních neziskových organizací a současně poskytuje významné prostředky k pokrytí nákladů takové pomoci v přijímacích střediscích, pobytových zařízeních nebo zařízeních pro zajištění cizinců. Zvláštní pozornost věnuje nejzranitelnějším a nejohroženějším skupinám uprchlíků a žadatelů o azyl, kterými jsou děti bez doprovodu. Podporuje vzdělávací programy zaměřené na pomoc těmto osobám, dostupnou zdravotní péči nebo zaměstnání. UNHCR nepřetržitě usiluje o zvyšování odbornosti všech specializovaných pracovníků zabývajících se uprchlíky nebo žadateli o azyl (například sociální pracovníci, státní zaměstnanci, pedagogové) a podílí se i na přípravě dokumentů určených k jejich vzdělávání.¹¹⁶

4.2 Nestátní neziskové organizace v České republice

V České republice vzniklo v devadesátých letech 20. století několik neziskových organizací, jejichž činnost je zaměřena především na snižování projevů rasismu a xenofobie, na zvyšování sociální a kulturní integrace imigrantů a etnických skupiny, na práva menšin nebo na pomoc uprchlíkům. Některé z organizací zprostředkovávají komunikaci mezi státními institucemi a příslušníky menšin nebo imigrantů, poskytují jim právní a sociální poradenství, obstarávají rekvalifikační kurzy nebo pomoc při jazykové bariéře v jednání s úřady. Pro Českou republiku jsou nestátní neziskové organizace výrazným přínosem s ohledem na skutečnost, že po dlouholetém uzavření

¹¹⁶ UNHCR. *UNHCR v České republice* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/unhcr-v-ceske-republice.html>>.

našich hranic vzbuzuje příchod imigrantů a žadatelů o udělení mezinárodní ochrany u velké části české veřejnosti obavy z případného růstu kriminality.¹¹⁷

Vedoucí pracovníci Zařízení pro děti – cizince velmi pozitivně hodnotí přístup nestátních neziskových organizací ve vztahu ke své činnosti i ke svým klientům. Se Zařízením pro děti – cizince již několik let úzce spolupracuje Organizace pro pomoc uprchlíkům, která poskytuje klientům právní poradenskou činnost při řešení pobytových statusů a v některých případech financuje školní potřeby pro děti studující na běžných českých školách. Významným počinem jmenované organizace je poskytování pomoci při odchodu klientů ze Zařízení a jejich příprava na samostatný život; pomoc se týká bezplatného právního i sociálního poradenství, komunikace s úřady a v určitých případech i materiálních příspěvků pro začátek samostatného života. Klientům Zařízení, kteří studují na českých středních školách, pravidelně přispívá na vzdělávání Nadace Olgy Havlové, Výbor dobré vůle. Mezi dalšími organizacemi efektivně spolupracujícími se Zařízením pro děti – cizince lze uvést Poradnu pro uprchlíky, Mezinárodní organizaci pro migraci, UNHCR nebo Sdružení pro příležitost mladých migrantů META; v rámci spolupráce například přispívají na pořízení školních pomůcek, učebnic nebo na účast v zájmových kroužcích.¹¹⁸

Organizace pro pomoc uprchlíkům vznikla již v roce 1991 a od samého počátku svého vzniku se zabývala problematikou nezletilých cizinců bez doprovodu na území České republiky. Rovněž podporovala vznik Zařízení pro děti – cizince, s nímž dosud úspěšně spolupracuje. Je to jediná nezisková organizace, která nezletilým cizincům bez doprovodu nabízí ucelený systém služeb, který zahrnuje mimo jiné bezplatné sociální a právní poradenství, pomoc při řešení bytové situace, zajišťování volnočasových aktivit pro klienty Zařízení pro děti – cizince spolu s dobrovolníky, nebo již zmíněnou podporu při přípravě na samostatný život nezletilých bez doprovodu po dosažení zletilosti a poskytování poradenství i po jejich odchodu ze Zařízení pro děti – cizince.¹¹⁹ Pracovníci Organizace pro pomoc uprchlíkům se přiklánějí k názoru, že v současné době je centralizovaný systém péče o nezletilé cizince bez doprovodu na dobré úrovni,

¹¹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha, 2008, s. 305-307.

¹¹⁸ HUDEC, L., ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí pracovníci Zařízení pro děti – cizince, Hřiměždice, 4. února 2012.

¹¹⁹ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Nezletilí bez doprovodu* [online]. 2010 [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW : <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/nezletili-bez-doprovodu/>>.

neboť zvýšil kvalitu péče o tyto osoby a je zabezpečován skupinou skutečných odborníků orientujících se v problematice nezletilých cizinců bez doprovodu.¹²⁰

České nestátní neziskové organizace realizují informační projekty pro širokou veřejnost, jejichž prostřednictvím předávají informace o problematice různých etnických skupin a představení jejich kultury a života v zemi původu, obecně o migraci, o legislativních změnách v oblasti azylových politik a podobně. Jako příklad je možné uvést organizaci Člověk v tísni, která svými projekty usiluje o zvýšení povědomí české společnosti o věcech migrace a uprchlictví, snaží se poskytovat nezkreslené informace o migrační situaci u nás, v Evropě i ve světě a odstranit stereotypy o přistěhovalcích. Jiné projekty mají vzdělávací charakter a zahrnují školení především pro pedagogy základních a středních škol v oblasti multikulturní a interkulturní výchovy a usilují o zařazení této problematiky do vzdělávacích programů škol. Mezi neziskové organizace, které realizují vzdělávací projekty, patří Multikulturní centrum Praha. Své semináře orientuje na širokou veřejnost, ale i na pedagogické pracovníky a inspektory škol s cílem: jednak přesvědčit, že multikulturní soužití je možné, jednak zavést nové formy vzdělávání vycházející z kulturních odlišností studentů a žáků. Rovněž organizace Člověk v tísni dále nabízí nejnovější informace a metodické materiály, které se mohou uplatnit v interkulturním vzdělávání.¹²¹

¹²⁰ ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Péče o nezletilé cizince bez doprovodu* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW : <<http://www.opu.cz/cz/article/165>>.

¹²¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha, 2008, s. 308-311.

Závěr

Nezletilí cizinci bez doprovodu, kteří přijedou žít do České republiky, se hned na počátku setkávají s několika velmi složitými situacemi: musí se vyrovnat se ztrátou svého zázemí (rodiny, kamarádů, školy), přizpůsobit se novým podmínkám a seznámit se s jinou kulturou a s jiným politickým uspořádáním nové země. Podobné zkušenosti vyvolávají u většiny dětí další komplikace, protože si tyto děti často život v České republice samy nevybraly. V některých případech byly nuceny opustit zemi svého původu z důvodu ozbrojených konfliktů, zneužívání a bídy, nebo pouze následovaly své rodiče, kteří se o ně nyní nemohou starat. Při vypořádávání se s adaptačními obtížemi může dětem chybět dostatek motivace čelit problémům. Je proto nezbytně nutné včas vyhledat odbornou péči, aby se předešlo negativním následkům z frustrujících zážitků, které se mohou projevovat i po několika letech.

V obecné rovině je péče o nezletilé bez doprovodu v České republice na poměrně dobré úrovni. Systém péče se vztahuje na všechny nezletilé cizince a žadatele o udělení mezinárodní ochrany, kteří přicestují na území ČR bez doprovodu. Velká část z nich je na základě předběžného opatření soudu svěřena do péče specializovaného Zařízení pro děti – cizince (celý název zařízení je Zařízení pro děti – cizince, diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče, základní škola a praktická škola, Praha 5, Radlická 30).

Jak vyplývá z provedené analýzy, Zařízení pro děti – cizince nabízí nejen péči a ochranu, ale především možnost integrace nezletilých cizinců do české společnosti, vzdělávání, možnost přípravy na budoucí povolání pro kvalitnější život i po odchodu ze Zařízení a osvojení si běžných návyků pro život. Zařízení tak poskytuje ucelenou péči o ohrožené děti – cizince, která je podobná jako v ostatních typech zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. A přesto je výjimečná svým specifickým zaměřením v kontextu porozumění kulturním a náboženským odlišnostem nezletilých cizinců, jejich prožitými traumaty, způsobem myšlení a zvládnání života v cizí zemi. Neméně důležitá speciální potřeba pro nezletilé cizince je zajištění rozšířené výuky českého jazyka, jež Zařízení poskytuje ve všech svých střediscích.

Přímo v příbramském regionu v obci Hřiměždice se nacházejí dvě střediska Zařízení pro děti – cizince: Dětský domov se školou a Výchovný ústav, kam jsou nezletilí cizinci umístováni výhradně z diagnostického ústavu obvykle po osmi týdnech pobytu v něm. Klienti obou středisek navštěvují základní školu při dětském domově

nebo střední školu - Praktickou školu dvouletou, jež jsou součástí Zařízení. Zařazování do příslušných ročníků se uskutečňuje na základě předem provedené diagnostiky. Po získání dostatečné znalosti českého jazyka se klienti Zařízení integrují ve velké míře do škol příbramského regionu. K předškolnímu a základnímu vzdělávání jsou oslovovány školy v blízkosti sídla Dětského domova se školou a Výchovného ústavu. Nejčastěji je to Základní škola a Mateřská škola Dublovice, Základní škola a Mateřská škola Nečín nebo některé základní školy v Příbrami. Pro získání středního vzdělání klienti Zařízení studují Odborné učiliště a Praktickou školu Příbram, Integrovanou střední školu hotelového provozu, obchodu a služeb Příbram, Střední zdravotnickou školu a Vyšší odbornou školu zdravotnickou Příbram, Gymnázium Příbram, Střední odbornou školu a Střední odborné učiliště Dubno nebo Střední odborné učiliště Sedlčany.

Zařízení lze hodnotit velmi kladně z několika dalších pohledů. Po celkové rekonstrukci v letech 2006 – 2007 jsou budovy Zařízení ve velmi dobrém technickém stavu a zcela nové je i vnitřní zařízení pro personál, vybavení pokojů pro děti, včetně společných prostor. V diagnostickém ústavu je zřízeno příjmové oddělení, které dětem zabezpečuje třídní nezbytnou a nepřetržitou péči odborných pracovníků, teprve poté jsou děti zařazeny do kolektivu ostatních dětí. V diagnostickém ústavu je možnost využití muzikoterapie, arteterapie, relaxačních pohybových technik a k dispozici jsou kvalifikovaní tlumočníci.

V Dětském domově se školou a Výchovném ústavu je výhodou vytvoření rodinných skupin po 5 až 8 dětech a možnost úpravy studijních a školních osnov vzdělávacího programu dětí – cizinců s ohledem na vyšší potřebu výuky českého jazyka a získávání sociálních a praktických dovedností pro život v České republice. Výrazným přínosem je ochota pedagogických i nepedagogických pracovníků Zařízení se nadále vzdělávat a seznamovat se s tradicemi a zvyklostmi jednotlivých národů a snaha domluvit se s dětmi i bez prostřednictví tlumočnicka. Individuální práce (nejen) s nejvíce problémovými dětmi pomáhá posilovat pocit bezpečí a jistoty dětí, rozvíjet jejich osobnost a získávat větší důvěru dětí k personálu. Přes veškerou snahu Zařízení postupně připravit nezletilého cizince na další samostatný život po ukončení pobytu v zařízení, ať v zemi původu, nebo v jiné zemi, zůstává mnoho dětí v psychickém vypětí právě z důvodu nevyjasněné otázky o jejich budoucnosti. Úspěšnou činností Zařízení omezuje i vědomá neochota samotných klientů nebo jejich rodičů spolupracovat s pracovníky Zařízení a respektovat dané podmínky.

Problémem zůstává rovněž skutečnost, že Zařízení disponuje s omezenými finančními zdroji. Kvalitní a příjemné vybavení pokojů pro děti a společných prostor nemůže samo o sobě nezletilým cizincům nahradit zázemí ve vlastním rodinném prostředí. Proto je velmi žádoucí soustřeďovat finanční prostředky do výchovných a vzdělávacích programů pro děti, do organizování volnočasových aktivit pro děti a do zajištění dalšího vzdělávání pracovníků zařízení, včetně výměnných stáží v zařízeních podobného typu v zahraničí. Oslovení sponzorů o poskytnutí finančních příspěvků na společenské, kulturní a sportovní akce nebo na pořízení knih, cizojazyčných slovníků, sportovního materiálu, her, hraček, lze hodnotit velmi kladně.

Zařízení jistě zvolilo správnou cestu pro úspěšnou realizaci cílů, kdy považuje za vhodné zapojit do své činnosti i dobrovolníky, kteří budou ochotni spolupracovat s pracovníky zařízení a nabídnou dětem – cizincům možnost poznat chod tradiční české rodiny. Zdravý a vyvážený rozvoj osobnosti dítěte je důležitý pro jeho další život v dospělosti, kde se již ocitne bez zázemí ústavního zařízení. Nepostradatelná pro chod Zařízení je již dlouhodobě a funkčně zkoordinovaná spolupráce s některými nestátními neziskovými organizacemi, zejména pak s Organizací pro pomoc uprchlíkům.

Příspěvková organizace Zařízení pro děti - cizince vyvíjí svoji činnost poměrně krátkou dobu a úspěchy či neúspěchy při výchově a vzdělávání jednotlivých klientů se často projeví teprve v budoucnu. Přesto poslání a cíle Zařízení jsou důležité a nezbytné nejen pro děti – cizince, kteří se dostali do složité životní situace, ale v určité rovině také pro celou společnost. Během svého působení se podařilo v Zařízení vytvořit tým odborníků pro práci s nezletilými cizinci; výraznou zásluhu na tom má spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, s pracovníky z oblasti azylového a pobytového řízení a neposlední řadě je to vstřícný přístup pedagogických i nepedagogických pracovníků Zařízení k celkové problematice nezletilých cizinců bez doprovodu. Jedině tak se podaří naplnit poslání Zařízení s maximální efektivností a užitek se pozitivně projeví v budoucnu.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
2. CHANCE4CHILDREN. *Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. 1. vyd. Praha : Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, 2008. 74 s. ISBN 978-80-254-3665-3.
3. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.
4. KOLEKTIV AUTORŮ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. 1. vyd. Praha : Triton, 2008. 366 s. ISBN-978-80-7387-097-3.
5. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7673-002-X.
6. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Studie EMN o nezletilých bez doprovodu v ČR*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2010. 56 s. ISBN 978-80-254-8194-3.
7. NAIMARK, N. M. *Plameny nenávisti*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2006. 236 s. ISBN 80-7106-751-2.
8. NIESEN, J. *Rozmanitost a soudržnost : nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. 1. vyd. Praha : Rada Evropy, 2000. 115 s. ISBN 92-871-4345-5.
9. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 200 s. ISBN 80-7178-885-6.
10. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. 1. vyd. Praha : TRITON, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.
11. PRŮCHA, J. *Interkulturní komunikace*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 200 s. ISBN 978-80-247-3069-1.
12. ROUBALOVÁ, V., GÜNTEROVÁ, T., KOSTLÁN, K. *Příchozí*. 1. vyd. Praha : G plus G, 2005. 120 s. ISBN 80-86103-82-X.
13. ŠATAVA, L. *Národnostní menšiny v Evropě*. 1. vyd. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství, 1994. 387 s. ISBN 80-7116-375-9.

14. TRBOLA, R., RÁKOCZYOVÁ, M. (eds.) *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR I*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2011. 183 s. ISBN 978-80-87474-19-8.

Elektronické zdroje

1. ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupný z WWW : <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/narodni-akcni-plan-k-transformaci-a-sjednoceni-systemu-pece>>.
2. ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. MŠMT: *Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2004 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.
3. ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Výklad pojmu "nejlepší zájem dítěte"* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-15]. Dostupný z WWW : <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete>>.
4. ČESKO. MINISTERSTVO VNITRA. MV: *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008 – 2011)* [online]. Praha, 2008 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <<http://www.mvcr.cz/soubor/obchod-lidmi-strategie2008-2011-pdf.aspx>>.
5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Azylové řízení a azylanti – datové údaje* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-02-26]. Dostupný z WWW : <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_rizeni_azyl>.
6. GÜNTER, V. *Cizinci v ČR* [online]. 2009 [cit. 2011-09-24]. Dostupný z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/clanek/cizinci-v-cr>>.
7. ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Nezletilí bez doprovodu* [online]. 2010 [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW : <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/socialni-poradenstvi-a-integrace/nezletili-bez-doprovodu/>>.
8. ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Péče o nezletilé cizince bez doprovodu* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-03-02]. Dostupný z WWW : <<http://www.opu.cz/cz/article/165>>.
9. UNHCR. *Co všechno děláme* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame.html>>.

10. UNHCR. *Historie UNHCR* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/historie-unhcr.html>>.
11. UNHCR. *Ochrana uprchlíků a role UNHCR* [online]. 2009 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/o-nas/ochrana-uprchliku-a-unhcr.html>>.
12. UNHCR. *Péče o zranitelné skupiny osob* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/co-vsechno-delame/pece-o-zranitelne-skupiny-osob.html>>.
13. UNHCR. *Řízení a organizace* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/rizeni-a-organizace.html>>.
14. UNHCR. *UNHCR v České republice* [online]. Praha, 2011 [cit. 2012-01-05]. Dostupný z WWW : <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas/unhcr-v-ceske-republice.html>>.
15. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti cizince* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#detsky_domov>.
16. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Diagnostický ústav* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#diagnostikcky_ustav>.
17. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Naše zařízení* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni>.
18. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Středisko výchovné péče* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=nase_zarizeni#stredisko>.
19. ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI CIZINCE. *Výroční zprávy* [online]. Praha, 2011 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : <http://www.ddc.cz/index.php?menu=vyrocni_zpravy>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 437 ze dne 11. září 2006. Úplné znění zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve

- znění pozdějších předpisů (zákon o azylu), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 144, s. 6035-6069.
2. ČESKO. Zákon č. 224 ze dne 27. července 2011. Úplné znění zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2011, částka 80, s. 2282-2399.
 3. ČESKO. Zákon č. 373 ze dne 25. července 2006. Úplné znění zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2006, částka 117, s. 4890-4928.
 4. ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 48, s. 2978-2991.
 5. ČESKO. Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 20 ze dne 8. února 2000 o sjednání Dohody mezi vládou České republiky a Úřadem Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR) o právním postavení UNHCR a jeho personálu v České republice. In *Sbírka mezinárodních smluv, Česká republika*. 2003, částka 10, s. 427-439.
 6. ČESKO (Československo). Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 6. února 1991 o přijetí Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 22, s. 502-512.
 7. RADA EVROPSKÉ UNIE. Směrnice rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl. In *Úřední věstník Evropských společenství*. [online] 2003, L31, 06/02/2003 s. 0018 – 0025, zvláštní vydání v českém jazyce Kapitola 19, Svazek 06, s. 101-108. [cit. 2011-12-05]. Dostupný z WWW : < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0009:CS:HTML>

Ostatní zdroje

1. CHANCE4CHILDREN. *Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha, 2008, 74 s.
2. MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRO MIGRACI. *Projekt EUAM - Výměna informací a poznatků o nejlepší praxi při přijímání, ochraně a péči o nezletilé cizince bez doprovodu zákonného zástupce*. Praha, 2008, 72 s.

3. ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. *Postavení nezletilých žadatelů o azyl a nezletilých cizinců bez doprovodu zákonných zástupců na území České republiky*. Praha, 2005, 47 s.
4. UNHCR. *Program Nezletilí bez doprovodu v Evropě (Separated Children in Europe – SCEP). Vhodné postupy*. Praha, 2009, 78 s.
5. PODUŠKOVÁ, J. Zúčastněné pozorování autorky, Zařízení pro děti – cizince, Praha, Hřiměždice, 25. listopadu 2011.

Dotazování odborníci

- HUDEC, L., ředitel Zařízení pro děti – cizince, Praha/Hřiměždice, 25. listopadu 2011, 23. prosince 2011, 4. února 2012.
- ROHRBACHOVÁ, J., vedoucí Dětského domova se školou a Výchovného ústavu, Hřiměždice, 4. února 2012.

Seznam tabulek

1. Tabulka č. 1: Počet žádostí o udělení mezinárodní ochrany podaných nezletilými cizinci bez doprovodu
2. Tabulka č. 2: Počet nezletilých cizinců přijatých do diagnostického ústavu při Zařízení pro děti – cizince
3. Tabulka č. 3: Počet klientů vzdělávaných ve třídě základní školy při diagnostickém ústavu Zařízení pro děti – cizince
4. Tabulka č. 4: Počet klientů vzdělávaných v diagnostické třídě při diagnostickém ústavu Zařízení pro děti – cizince

Seznam příloh

1. Příloha I: Úmluva o právech dítěte
2. Příloha II: Úmluva o právním postavení uprchlíků
3. Příloha III: Názvy středních škol podle zápisu do rejstříku škol
4. Příloha IV: Seznam dokumentů a předpisů vztahující se k péči o děti-cizince v Zařízení pro děti – cizince
5. Příloha V: Úkony, které musí zajistit orgán sociálně-právní ochrany dětí po obdržení oznámení o pobytu nezletilého cizince bez doprovodu
6. Příloha VI: Přehled součástí Zařízení pro děti – cizince podle zápisu do rejstříku škol

Úmluva o právech dítěte¹²²

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, majíce na mysli, že lid spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě, uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, pamětlivy, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v člancích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací, zabývajících se péčí blaho dětí, majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace spojených národů 20. listopadu 1959, dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm, pamětlivy ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umístění do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN, týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů, uznávající, že ve všech zemích světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost, berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte, uznávající význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména v rozvojových zemích, dohodly se na následujícím:

ČÁST 1

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných

¹²² Česko (Československo). Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 6. února 1991 o přijetí Úmluvy o právech dítěte. In *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 22, s. 502-512.

jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná správní opatření. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Článek 4

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv, uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, kulturní a sociální práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místními obyčeji, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv a v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Článek 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. 2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. 2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. 4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli zásahu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne dítěti, rodičům nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové informace samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Článek 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9, odst. 1, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny. 2. Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9, odst. 2, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této úmluvě.

Článek 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavracení zpět. 2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. 2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu: toto právo zahrnuje vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte. 2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná: a) k respektování práv nebo pověstí jiných b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. 3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování. 2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod druhých.

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. 2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují: a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy, b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů, c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti, d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu, e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 této úmluvy.

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte. 2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb pro děti. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě. 2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž bylo svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči. 3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut "kafala" podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Článek 21

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a : a) zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným, b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo v rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi původu, c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi, d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob, e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Článek 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami. 2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezinárodních organizací

nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte-uprchlíka s cílem získat informace k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto úmluvou.

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují. 3. Uznávajíce zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je určena k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co největšího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a osobního rozvoje. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti, a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání rehabilitačních a léčebných zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plně uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření: a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti, b) k zajištění

nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče, c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiné také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí, d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu, e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, aby měly přístup ke vzdělání a aby byly podporovány při využívání těchto základních znalostí, f) k rozvoji osvěty a služeb preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Článek 25

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Článek 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem. 2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod, podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. 2. Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin, šatstva a bydlení. 4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména: a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání, b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory, c) všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností, d) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání, e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a ngramotnosti ve světě s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k: a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání, a rozumových a fyzických schopností v co nejširším objemu, b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám a také k zásadám zakotveným v Chartě spojených národů, c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím, d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti, v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu, e) výchově

zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí. 2. Žádná část tohoto článku nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji. 2. Státy, které jsou smluvními stranami úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména: a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání, b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání, c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, sociálních, správních a kulturních, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění zneužívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání, k zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti, b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování, c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Článek 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby: a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu, b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu, c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou, d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte. 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly 15 let věku, neúčastnily přímo bojových akcí. 3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších 15 let. Při povolávání osob, které dosáhly věku 15 let, avšak které jsou mladší 18 let, přijímají přednostně osoby starší. 4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Článek 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacení nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzacházení dítěte a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti. 2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby: a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo, b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky: i) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina, ii) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních, proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc, iii) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu, iv) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí, v) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem, vi) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočnicka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří, vii) aby ve všech stadiích řízení bylo uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřízení orgánů a institucí zvlášť určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o: a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo, b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez přijetí soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk. 4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultativní služby, zavedení zkušební lhůty, náhradní péče, programy vzdělávání a zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Článek 41

Nic v této úmluvě se nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v: a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo b) mezinárodním právem, které je pro takový stát závazné.

ČÁST II

Článek 42

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Článek 43

1. Pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, při plnění závazků přijatých touto úmluvou se zřizuje Výbor pro práva dítěte, který vykonává níže stanovené funkce. 2. Výbor se skládá z deseti odborníků vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností v oblasti, která je předmětem této úmluvy. Členové výboru jsou voleni státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, z řad jejich státních příslušníků a vykonávají tuto funkci jako soukromé osoby, přičemž je brán ohled na

spravedlivé zeměpisné rozdělení a na zastoupení hlavních právních systémů. 3. Členové výboru jsou voleni tajným hlasováním ze seznamu osob navržených státy, které jsou smluvní stranou úmluvy. Každý stát, který je smluvní stranou úmluvy, může ze svých občanů jmenovat jednu osobu. 4. První volby do výboru se konají do šesti měsíců ode dne, kdy tato úmluva nabude účinnosti, a poté každé dva roky. Nejméně čtyři měsíce před termínem konání dalších voleb generální tajemník Spojených národů dopisem vyzve státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby do dvou měsíců předložily své návrhy. Generální tajemník pak sestaví seznam všech takto navržených osob v abecedním pořádku s udáním států, které tyto osoby navrhly, a předloží jej státům, které jsou smluvní stranou úmluvy. 5. Volby se konají na zasedáních států, které jsou smluvní stranou úmluvy, svolaných generálním tajemníkem do sídla Spojených národů. Na těchto zasedáních, na kterých dvě třetiny států, které jsou smluvní stranou úmluvy, tvoří kvorum, jsou do výboru zvoleny ty osoby, které obdrží největší počet hlasů a absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců států, které jsou smluvní stranou úmluvy. 6. Členové výboru jsou voleni na období čtyř let. Vystupujícího člena výboru lze volit znovu, je-li navržen. Funkční období pěti členů výboru, zvolených v prvních volbách, uplyne koncem druhého roku; neprodleně po prvních volbách předseda vylosuje na zasedání jména těchto pěti členů. 7. Jestliže člen výboru zemře nebo odstoupí nebo oznámí, že z jakéhokoli důvodu nemůže dále plnit své povinnosti ve výboru, stát, který je smluvní stranou úmluvy a který jej navrhl za kandidáta, jmenuje jiného svého občana, který se souhlasem výboru vykonává funkci po zbytek funkčního období. 8. Výbor vypracuje vlastní jednací řád. 9. Výbor zvolí své funkcionáře na období dvou let. 10. Zasedání výboru se normálně konají v sídle Spojených národů anebo v jiném vyhovujícím místě určeném výborem. Výbor se pravidelně schází jednou ročně. Dobu trvání zasedání výboru určují a v případě potřeby kontrolují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, na svém zasedání, s výhradou schválení Valným shromážděním. 11. Generální tajemník Spojených národů poskytne personál a zařízení potřebné k účinnému plnění funkcí výboru podle této úmluvy. 12. Se souhlasem Valného shromáždění obdrží členové výboru utvořeného podle této úmluvy odměnu z prostředků Spojených národů za podmínku, o nichž rozhodne Valné shromáždění.

Článek 44

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují předkládat prostřednictvím generálního tajemníka Spojených národů zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo: a) do dvou let ode dne, kdy se staly smluvní stranou úmluvy, b) poté každých pět let. 2. Ve zprávách podle tohoto článku se poukáže na případné skutečnosti a obtíže, které se týkají stupně plnění závazků podle této úmluvy. Zprávy rovněž obsahují informace dostatečné k tomu, aby byl zabezpečen úplný přehled výboru o provádění úmluvy v dotyčné zemi. 3. Stát, který je smluvní stranou úmluvy, který předložil komplexní úvodní zprávu, nemusí v následujících zprávách na základě odstavce 1, písm. b) opakovat základní informace poskytnuté dříve. 4. Výbor může od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, požadovat další informace významné pro provádění úmluvy. 5. Výbor prostřednictvím Hospodářské a sociální rady předkládá Valnému shromáždění Spojených národů každé dva roky zprávu o své činnosti. 6. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, své zprávy zpřístupňují široké veřejnosti ve vlastní zemi.

Článek 45

Pro zajištění účinného provádění úmluvy a podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti upravené touto úmluvou : a) Odborné organizace UNICEF a jiné orgány Spojených národů mají právo být přítomny jednání o provádění těchto ustanovení této úmluvy, která spadají do oblasti jejich činnosti. Výbor může vyzvat UNICEF a jiné příslušné orgány podle své úvahy, aby podaly názory odborníků na provádění této úmluvy v oblastech spadajících do jejich činnosti. b) Výbor podle své úvahy postupuje odborným organizacím, UNICEF a jiným příslušným organizacím zprávy došlé od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, obsahující požadavek nebo ukazující na potřebu technické rady nebo pomoci, případně doplněné o poznámky nebo návrhy výboru týkajících se těchto požadavků nebo oznámení. c) Výbor může doporučit Valnému shromáždění, aby požádalo generálního tajemníka, aby z pověření Valného shromáždění provedl šetření týkající se specifických otázek, které mají vztah k právům dítěte. d) Výbor může činit návrhy a všeobecná doporučení založená na informacích získaných na základě článků 44 a 45 této úmluvy. Tyto návrhy a všeobecná doporučení se postupují dotčenému státu, který je smluvní stranou úmluvy, a sdělují Valnému shromáždění zároveň s případnými připomínkami států, které jsou smluvní stranou úmluvy.

ČÁST III

Článek 46

Tato úmluva je otevřena k podpisu všem státům.

Článek 47

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 48

Tato úmluva zůstává otevřena k přístupu všem státům. Listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 49

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátý den po datu uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Spojených národů. 2. Pro každý stát, který úmluvu ratifikoval nebo k ní přistoupil po uložení dvacáté ratifikační listiny o přístupu, vstoupí úmluva v platnost třicátý den po uložení ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 50

1. Kterýkoli stát, který je smluvní stranou úmluvy, může navrhnout změnu úmluvy a předložit ji generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s pozměňovacím návrhem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se žádostí, aby mu sdělily, zda jsou pro svolání konference států, které jsou smluvní stranou úmluvy, která by návrh posoudila a rozhodla o něm. Generální tajemník svolá tuto konferenci pod záštitou Organizace spojených národů, vysloví-li se alespoň třetina států pro její uspořádání. Každý pozměňovací návrh přijatý většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy, přítomných a hlasujících na konferenci bude předložen Valnému shromáždění Organizace spojených národů ke schválení. 2. Změna odsouhlasená na základě odstavce 1 tohoto článku vstoupí v platnost, bude-li schválena Valným shromážděním Spojených národů a přijata dvoutřetinovou většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy. 3. Vstoupí-li změna v platnost, stává se závaznou pro státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, které ji přijaly. Ostatní státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, jsou nadále vázány jen ustanoveními této úmluvy a kterýmikoli dřívějšími změnami úmluvy, jež přijaly.

Článek 51

1. Generální tajemník Spojených národů přijímá a rozesílá text výhrad, které státy učinily při ratifikaci nebo přístupu k úmluvě. 2. Výhrada neslučitelná s předmětem a účelem této úmluvy se nepřipouští. 3. Výhrady mohou být kdykoli odvolány oznámením zaslaným generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který o tom informuje všechny státy. Takové oznámení je účinné dnem, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 52

Stát, který je smluvní stranou úmluvy, může tuto úmluvu vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 53

Tato úmluva bude uložena u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 54

U generálního tajemníka Spojených národů bude uložen původní text této úmluvy, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění má stejnou platnost. Na důkaz toho níže podepsaní zmocněnci, kteří jsou k tomu řádně pověřeni svými vládami, podepsali tuto úmluvu.

Dáno v New Yorku, dne 20. listopadu 1989

Úmluva o právním postavení uprchlíků¹²³

Úvod

Vysoké smluvní strany majíce na zřeteli, že Charta Spojených národů a Všeobecná deklarace lidských práv, schválená 10. prosince 1948 Valným shromážděním, potvrzují zásadu, že všichni lidé mají užívat základní práva a svobody bez diskriminace, že Spojené národy za různých okolností projeví svou hlubokou účast s uprchlíky a usilovaly zajistit uprchlíkům co největší možnost užívat těchto základních práv a svobod, že je žádoucí, aby předcházející mezinárodní dohody týkající se postavení uprchlíků byly revidovány a sjednoceny a aby byla novou dohodou rozšířen rozsah a ochrana dané těmito prostředky, že udělení azylu by mohlo klást nepřiměřeně těžká břemena některým zemím a že uspokojivého řešení problému, jehož mezinárodní rozsah a povahu Spojené národy uznaly, nemůže být tudíž dosaženo bez mezinárodní spolupráce, vyslovující přání, aby všechny státy uznávající sociální a humanitární povahu problému uprchlíků učinily vše, co je v jejich silách, aby tento problém nepůsobil napětí mezi státy, jsouce si vědomy, že Vysoký komisař pro uprchlíky při Spojených národech má za úkol dohlížet na mezinárodní dohody zaručující ochranu uprchlíků a uznávající, že účinná koordinace opatření týkajících se tohoto problému bude záležet na spolupráci států s Vysokým komisařem, se dohodly na následujícím:

Kapitola I Všeobecná ustanovení

Čl. 1 Definice pojmu "uprchlík"

A. - Pro účely této úmluvy pojem "uprchlík" se vztahuje na kteroukoliv osobu, jež: 1. - byla považována za uprchlíka dle dohod z 12. května 1926 a 30. června 1928, nebo podle úmluv z 28. října 1933 a 10. února 1938 a podle protokolu ze 14. září 1939 nebo též podle ustanovení Stanov Mezinárodní organizace pro uprchlíky; Rozhodnutí o odeprání postavení uprchlíka učiněná Mezinárodní organizací pro uprchlíky během činnosti této organizace nezabraňuje udělení uprchlického postavení osobám, které splňují podmínky odstavce 2 tohoto článku; 2. - v důsledku událostí, které nastaly před 1. lednem 1951, se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit. V případě osoby mající několik státních občanství, pojem "země jeho státního občanství" se týká všech zemí, jejichž je státním občanem; žádná osoba však nebude považována za zbavenou ochrany země své příslušnosti, pokud se bez závažného důvodu založeného na oprávněných obavách vzdala ochrany jedné ze zemí svého státního občanství. B. 1. Pro účely této úmluvy, slova "události před 1. lednem 1951" nacházející se v článku 1, odstavec A, mohou být vysvětlována buď jako a) "události před 1. lednem 1951 v Evropě" nebo b) "události před 1. lednem 1951 v Evropě nebo jinde" a každý smluvní stát při podpisu, ratifikaci nebo přístupu učiní prohlášení vysvětlující, který z těchto pojmů hodlá užívat při plnění svých povinností stanovených touto úmluvou. 2. Každý smluvní stát, který přijal možnost a), může kdykoliv rozšířit své povinnosti přijetím možnosti b), vyrozumí-li písemně Generálního tajemníka Spojených národů. C. Tato úmluva pozbývá platnosti pro jakoukoli osobu spadající pod podmínky odstavce A, jestliže: 1. se dobrovolně znovu postavila pod ochranu země své státní příslušnosti; nebo 2. potom, co ztratila státní příslušnost znovu ji dobrovolně nabyla; nebo 3. nabyla novou státní příslušnost a nachází se pod ochranou země své nové státní příslušnosti; nebo 4. dobrovolně se znovu usadila v zemi, kterou opustila, nebo do které se nevrátila z obav před pronásledováním; nebo 5. nemůže dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti, poněvadž okolnosti, pro které byla uznána uprchlíkem, tam přestaly existovat. Tento odstavec se nevztahuje na uprchlíka spadajícího pod odstavec A/1/ tohoto článku, který je schopen uvést pro odmítnutí ochrany země své státní příslušnosti naléhavé důvody podložené předcházejícím pronásledováním. 6. je-li osobou bez státní příslušnosti, je uprchlík schopen vrátit se do země svého bývalého pobytu, poněvadž okolnosti, pro které byl uznán uprchlíkem, tam přestaly existovat. Tento odstavec se nevztahuje na uprchlíka spadajícího pod odstavec A/1/ tohoto článku, který je schopen uvést naléhavé důvody podložené předchozím pronásledováním pro odmítnutí návratu do země svého bývalého pobytu. D. Tato úmluva se nevztahuje na osoby, které v současné době užívají ochrany nebo podpory od jiných orgánů nebo odborných organizací Spojených národů než Vysokého komisaře Spojených národů pro uprchlíky. Jestliže podobná ochrana nebo podpora není z jakýchkoliv důvodů dále udělována osobám, jejichž postavení není ještě definitivně rozhodnuto podle ustanovení příslušných rozhodnutí Valného

¹²³ Česko (Československo). Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 208 ze dne 26. listopadu 1991 o přijetí Úmluvy o právním postavení uprchlíků. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1993, částka 52, s. 1035-1049.

shromáždění Spojených národů, vztahují se na ně ustanovení této úmluvy. E. Tato úmluva se nevztahuje na osobu, které příslušné úřady země, ve které se usadila, udělily práva a povinnosti spojené s udělením státní příslušnosti této země. F. Ustanovení této úmluvy se nevztahují na žádnou osobu, o níž jsou vážné důvody se domnívat, že a) se dopustila zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahujících ustanovení o těchto zločinech; b) se dopustila vážného nepolitického zločinu mimo zemi svého azylu dříve, než jí bylo povoleno se tam usadit jako uprchlík; c) je vinna činy, které jsou v rozporu se zásadami a cíli Spojených národů.

Čl. 2 Všeobecné závazky

Každý uprchlík má povinnosti vůči zemi, ve které se nachází, což znamená v zásadě, že se musí podrobit zákonům a nařízením, jakož i předpisům týkajícím se udržování veřejného pořádku této země.

Čl. 3 Zákaz diskriminace

Smluvní státy se zavazují dodržovat ustanovení této úmluvy vůči uprchlíkům bez rozlišování rasy, náboženství nebo země původu.

Čl. 4 Náboženství

Smluvní státy se zavazují zacházet s uprchlíky žijícími na jejich území alespoň stejným způsobem jako se svými vlastními občany ve všech otázkách, které se týkají svobody náboženství, jakož i svobody náboženské výchovy jejich dětí.

Čl. 5 Práva uznaná nezávisle na této úmluvě

Žádné ustanovení této úmluvy nesmí být na újmu jakýmkoliv právům a výsadám uděleným uprchlíkům smluvními státy nezávisle na této úmluvě.

Čl. 6 Pojem "za stejných okolností"

Pod pojmem "za stejných okolností" pro účely této úmluvy se rozumí, že za účelem výkonu stejných práv jako ostatní občané, musí uprchlík dodržet všechny dané podmínky (zejména ohledně délky trvání a podmínek pobytu) s výjimkou těch, které uprchlík vzhledem k jejich povaze není schopen splnit.

Čl. 7 Vynětí ze zásady recipacity

1. Smluvní státy budou jednat s uprchlíky stejným způsobem jako s ostatními cizinci s výjimkou případů, kdy tato úmluva obsahuje ustanovení pro uprchlíky výhodnější. 2. Po uplynutí tří let pobytu v zemi získají všichni uprchlíci vynětí ze zásady recipacity na území smluvních států. 3. Každý smluvní stát se zavazuje poskytnout uprchlíkům práva a výhody, jež jim náležely, bez nároků na recipacity v době, kdy pro tento stát Úmluva vstoupila v platnost. 4. Smluvní státy se zavazují příznivě posuzovat možnosti udělovat uprchlíkům bez zásady recipacity i taková práva a výhody, které přesahují rámec ustanovení odstavců 2 a 3 a vyjímají ze zásady recipacity ty uprchlíky, kteří nesplňují podmínky uvedené v odstavcích 2 a 3. 5. Ustanovení odstavců 2 a 3 se vztahují jak na práva a výhody zmíněné v člancích 13, 18, 19, 21 a 22 této úmluvy, tak na práva a výhody v této úmluvě neuvedené.

Čl. 8 Vynětí z výjimečných opatření

Pokud se týká výjimečných opatření, jichž je možno použít proti osobě, majetku nebo zájmům cizích státních příslušníků, smluvní státy se zavazují nepoužívat podobných opatření vůči uprchlíku, který je ještě formálně příslušníkem zmíněného státu, pouze na základě jeho státní příslušnosti. Smluvní státy, které na základě svého zákonodárství nemohou použít všeobecnou zásadu uvedenou v tomto článku, učiní v patřičných případech výjimku ve prospěch takových uprchlíků.

Čl. 9 Dočasná opatření

Žádné ustanovení obsažené v této úmluvě nemůže zabránit smluvnímu státu v případě války nebo za jiných závažných a výjimečných okolností, aby neučinil vůči určité osobě dočasná opatření, která považuje za nezbytná pro státní bezpečnost, dokud tento smluvní stát nerozhodne, že tato osoba je skutečně uprchlíkem a že pokračování v těchto opatřeních je v jeho případě nezbytné pro státní bezpečnost.

Čl. 10 Trvání stálého pobytu

1. Byl-li uprchlík násilně přemístěn během druhé světové války a dopraven na území smluvního státu, kde se nyní trvale nachází, doba nuceného pobytu se považuje za zákonný pobyt na tomto území. 2. Byl-li uprchlík násilně přemístěn během druhé světové války z území smluvního státu a před vstupem v platnost této úmluvy se tam opět vrátil k trvalému pobytu, doba pobytu před a po násilném přemístění se považuje za nepřerušenu v každém případě, kde nepřerušena doba pobytu je vyžadována.

Čl. 11 Uprchlíci – námořníci

V případě, kdy uprchlíci sloužili jako členové posádky na lodi plující pod vlajkou smluvního státu, tento stát příznivě posuzuje udělení povolení k pobytu na svém území, vystavení cestovních dokladů nebo dočasné povolení vstupu na své území, zejména se zřetelem na usnadnění jejich usazení v jiné zemi.

Kapitola II Právní postavení

Čl. 12 Osobní postavení

1. Osobní postavení uprchlíka se řídí zákony země jeho původu, pobytu, nebo, nemá-li je, zákony země, ve které se nachází. 2. Práva, která uprchlík dříve nabyt, a která se vztahují k osobnímu postavení, zvláště práva týkající se sňatku, jsou smluvním státem respektována, za předpokladu, pokud je to nezbytné, že to

odpovídá formalitám požadovaným zákony tohoto smluvního státu i v případě, že by nebyl uznán za uprchlíka.

Čl. 13 Movitý a nemovitý majetek

Pokud se týká nabývání movitého a nemovitého majetku a nájemních či jiných práv vztahujících se na takový majetek, smluvní státy poskytnou uprchlíku co nejpříznivější zacházení, a v žádném případě ne méně příznivé než takové, jaké se poskytuje za stejných okolností cizincům všeobecně.

Čl. 14 Autorská práva a průmyslové vlastnictví

Pokud se týká ochrany průmyslového vlastnictví jako vynálezů, návrhů, vzorů, ochranných známek, obchodních názvů nebo práv v oblasti literárních, uměleckých a vědeckých děl, země, v níž má uprchlík trvalý pobyt, mu zaručuje stejnou ochranu jako svým vlastním občanům. Na území kteréhokoliv jiného smluvního státu užívá uprchlík stejnou ochranu jako státní příslušníci této země.

Čl. 15 Sdružovací právo

Pokud jde o nepolitická a nezisková sdružení a odborové svazy, smluvní státy se zavazují zaručit uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jejich území nejpříznivější zacházení poskytované za stejných okolností všem ostatním cizincům.

Čl. 16 Přístup k soudům

1. Uprchlík má zaručen svobodný přístup ke všem soudům na území smluvních států. 2. Uprchlík má právo na území smluvního státu, ve kterém má trvalý pobyt, na stejné zacházení, jakého se dostává vlastním občanům tohoto státu v otázkách svobodného přístupu k soudům, včetně právní pomoci a vyjmutí z *cautio judicatum solvi*. 3. V jiných smluvních státech, než kde je uprchlík trvale usídlen, musí užívat stejného zacházení v případech zmíněných v odstavci 2 jako státní příslušníci země jeho trvalého pobytu.

Kapitola III Výdělečná činnost

Čl. 17 Placená zaměstnání

1. Smluvní státy poskytnou uprchlíkům, kteří se zákonně nacházejí na jejich území, co nejpříznivější zacházení poskytované za stejných okolností cizincům, pokud jde o právo přijmout zaměstnání za mzdu. 2. Omezující opatření platná pro cizince nebo pro zaměstnávání cizinců s ohledem na ochranu vnitrostátního pracovního trhu, nebudou v žádném případě uplatňována na uprchlíka, který z nich byl vyňat již v době vstupu této úmluvy v platnost pro příslušný smluvní stát, nebo který splňuje jednu z následujících podmínek: a) dokončil tři roky trvalého pobytu v zemi, b) nachází se v manželském svazku se státním příslušníkem země svého pobytu; uprchlík však nemůže vyžadovat výhody tohoto ustanovení, jestliže opustil svého partnera, c) má jedno nebo více dětí, která jsou státními příslušníky země jeho trvalého pobytu. 3. Smluvní státy se zavazují příznivě posuzovat asimilaci práv všech uprchlíků, která se týkají zaměstnání za mzdu, s právy svých vlastních občanů, a zejména těch uprchlíků, kteří přišli na jejich území při realizaci programů nábory pracovníků nebo programů přistěhovalectví.

Čl. 18 Samostatné podnikání

Smluvní státy se zavazují poskytovat uprchlíku zákonně se zdržujícím na jejich území zacházení co nejpříznivější, a v žádném případě ne méně příznivé, než jaké je poskytováno obecně cizincům za stejných okolností, pokud jde o právo pracovat samostatně v zemědělství, průmyslu, řemesle a obchodu a zřizovat obchodní a průmyslové společnosti.

Čl. 19 Svobodná povolání

1. Každý smluvní stát poskytne uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jeho území, kteří jsou nositeli diplomů uznaných příslušnými úřady tohoto státu, a kteří mají v úmyslu vykonávat svobodné povolání, co nejpříznivější zacházení a v každém případě neméně příznivé než ostatním cizincům za stejných okolností. 2. Smluvní státy učiní vše proto, v souladu se svými zákony a ústavami, aby zajistily usazování takových uprchlíků na všech územích mimo vlastního státního území, za jejichž mezinárodní vztahy jsou odpovědné.

Kapitola IV Sociální otázky

Čl. 20 Přídělové zásobování

Všude, kde je v platnosti pro všechny občany přídělové hospodářství upravující všeobecné zásobování nedostatkovým zbožím, mají uprchlíci nárok na stejné zacházení jako ostatní občané.

Čl. 21 Bydlení

Pokud jde o bydlení, smluvní státy, je-li tato oblast upravena zákony nebo předpisy nebo je předmětem kontroly veřejných úřadů, poskytnou uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jejich území co nejpříznivější zacházení, a v žádném případě ne méně příznivé, než jaké je poskytováno obecně cizincům za stejných okolností.

Čl. 22 Veřejné vzdělání

1. Ve vztahu k základnímu vzdělání poskytnou smluvní státy uprchlíkům stejné zacházení jako všem ostatním občanům. 2. Smluvní státy poskytnou uprchlíkům co nejpříznivější zacházení, a v žádném případě ne méně příznivé, než jaké je poskytováno obecně cizincům za stejných okolností, pokud jde o jiné než základní

školní vzdělání, a zejména pokud jde o přístup ke studiu, uznávání cizích školních vysvědčení, diplomů a titulů, promíjení školného a poplatků a udělování stipendií.

Čl. 23 Veřejná podpora

Smluvní státy se zavazují zaručit uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jejich území stejné zacházení ve vztahu k možnosti získat veřejnou pomoc a podporu jako svým vlastním občanům.

Čl. 24 Pracovní zákonodárství a sociální zabezpečení

1. Smluvní státy se zavazují zaručit uprchlíkům, kteří se zákonně nacházejí na jejich území, stejné zacházení jako svým vlastním občanům v následujících případech: a) pokud jsou tyto záležitosti podrobeny zákonům a nařízením nebo podléhají kontrole správních úřadů: plat, včetně rodinných příspěvků, pokud jsou obsaženy v platu, pracovní doba, práce přes čas, placená dovolená, omezení domácí práce, minimální věková hranice pro vstup do zaměstnání, učňovské školství a výcvik, práce žen a mladistvých a využívání výhod kolektivního vyjednávání; b) sociální zabezpečení (zákonná ustanovení se zřetelem na pracovní úrazy, nemoci z povolání, mateřské dovolené, pracovní neschopnost, zabezpečení ve stáří, smrt, nezaměstnanost, rodinné povinnosti a všechny ostatní možné případy, které spadají podle vnitrostátních zákonů nebo nařízením pod sociální zabezpečení) s výjimkou následujících omezení: i) příslušná opatření týkající se zachování práv již nabytých či jejich nabývání, ii) zákony nebo nařízení země pobytu mohou stanovit zvláštní opatření týkající se výhod či částečných výhod, jež mohou být plně hrazeny z veřejných prostředků, jakož i příspěvků poskytovaných osobám, které nesplnily všechny požadované podmínky předepsané k vyplácení normálního důchodu. 2. Právo na náhradu za úmrtí uprchlíka, které bylo zaviněno pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, nesmí být dotčeno skutečností, že bydlíště oprávněného leží mimo území smluvního státu. 3. Smluvní státy se zavazují rozšířit na uprchlíky výhody vyplývající z dohod již uzavřených mezi nimi nebo těch, které by mohly být v budoucnu uzavřeny, jež se týkají zachování práv již nabytých nebo nabývaných v oblasti sociálního zabezpečení, pokud uprchlíci splňují podmínky vztahující se na občany států, které podepsaly dotyčné dohody. 4. Smluvní státy budou příznivě posuzovat možnost co největšího rozšíření výhod, vyplývajících z dohod platných v kteroukoliv dobu mezi nimi a státy, které nejsou smluvními stranami Úmluvy, na uprchlíky.

Kapitola V Správní opatření

Čl. 25 Správní pomoc

1. Vyžaduje-li normální užívání určitého práva uprchlíkem pomoci úřadů cizí země, k nimž se nemůže obrátit, smluvní státy, na jejichž území se uprchlík nachází, zabezpečí, aby taková pomoc mu byla poskytnuta jejich vlastními nebo mezinárodními úřady. 2. Úřad či úřady uvedené v odstavci 1 vydají nebo zabezpečí pod vlastním dohledem, aby uprchlíkům byly vydány doklady nebo potvrzení stejným způsobem, jakým by byly vydány kterémukoliv jinému cizinci jeho vlastními úřady nebo jejich prostřednictvím. 3. Takto vydané doklady nebo potvrzení nahrazují oficiální dokumenty vydané cizincům jejich vlastními úřady nebo jejich prostřednictvím a budou až do případného odvolání platné. 4. Až na určité výjimky, případně platné pro nemajetné, všechny shora zmíněné služby mohou podléhat mírným poplatkům, které musí odpovídat výši stanovené za stejné služby vlastním občanům. 5. Ustanovení tohoto článku nijak nemění články 27 a 28.

Čl. 26 Svoboda pohybu

Každý smluvní stát umožní uprchlíkům zákonně se nacházejícím na jeho území vybrat si místo bydlení a volně se pohybovat na jeho území, s určitými výjimkami stanovenými nařízením, která se týkají za stejných okolností obecně cizinců.

Čl. 27 Osobní doklady

Smluvní státy vystaví osobní doklad každému uprchlíkovi, který se nachází na jejich území a nemá platný cestovní doklad.

Čl. 28 Cestovní doklady

1. Smluvní státy vystaví uprchlíkům, kteří se nacházejí zákonně na jejich území, cestovní doklady, které jim umožní cestování mimo jejich území, pokud tomu nebrání závažné důvody státní bezpečnosti nebo veřejného pořádku; předpisy uvedené v dodatku k této úmluvě se vztahují na tyto průkazy. Smluvní státy mohou vystavit cestovní doklad každému jinému uprchlíkovi, který se nachází na jejich území, a musí zejména příznivě posuzovat vystavení takového cestovního dokladu uprchlíkům na svém území, kteří nemají možnost obdržet cestovní průkaz od země jejich zákonného pobytu. 2. Cestovní doklady vystavené uprchlíkům podle předcházejících mezinárodních dohod mezi smluvními stranami, musí být smluvní státy uznávány a považovány za stejně platné jako doklady, které byly vydány uprchlíkovi na základě tohoto článku.

Čl. 29 Daňové předpisy

1. Smluvní státy nesmí, pod jakoukoli záminkou, vyžadovat od uprchlíků povinnosti, dávky či daně jiné nebo vyšší než ty, jež jsou předepsány nebo mohou být předepsány jejich vlastním občanům za obdobných okolností. 2. Ustanovení předcházejícího odstavce nezabraňuje, aby se na uprchlíky

vztahovaly ustanovení zákonů a nařízení týkající se vystavení správních dokladů, včetně osobních dokladů, cizincům.

Čl. 30 Převod jmění

1. Každý smluvní stát v souladu se svými zákony a nařízeními se zavazuje umožnit uprchlíkům, aby jmění, které si přinesli na jeho území, převedli do jiné země, kam jim bylo povoleno vstoupit za účelem znovuosazení. 2. Každý smluvní stát se zavazuje, že bude příznivě posuzovat žádost uprchlíků o povolení převodu všeho jmění nutného k jejich znovuosazení v jiné zemi, ve které jim bylo povoleno se usadit.

Čl. 31 Uprchlíci, kteří se nezákonně zdržují v zemi, do které se uchýlili

1. Smluvní státy se zavazují, že nebudou stíhat pro nezákonný vstup nebo přítomnost takové uprchlíky, kteří přicházející přímo z území, kde jejich život nebo svoboda byly ohroženy ve smyslu článku 1, vstoupí nebo jsou přítomni na jejich území bez povolení, za předpokladu, že se sami přihlásí bez prodlení úřadům a prokáží dobrý důvod pro svůj nezákonný vstup nebo přítomnost. 2. Smluvní státy nebudou na pohyb takových uprchlíků uplatňovat jiná omezení, než jaká jsou nezbytná, a taková omezení budou uplatněna pouze do té doby, než jejich postavení v zemi bude upraveno, nebo než obdrží povolení vstupu do jiné země. Smluvní státy povolí takovým uprchlíkům rozumnou lhůtu a poskytnou všechny potřebné prostředky k získání povolení vstupu do jiné země.

Čl. 32 Vyhostění

1. Smluvní státy nesmí vyhostit uprchlíka zákonně se nacházejícího na jejich území, kromě případů odůvodněných státní bezpečností nebo veřejným pořádkem. 2. Vyhostění takového uprchlíka bude provedeno pouze na základě rozhodnutí přijatého zákonnou cestou. S výjimkou závažných důvodů vyžadovaných státní bezpečností, bude uprchlíkovi dána možnost předložit důkazy o jeho nevině, odvolat se a být právně zastoupen před oprávněným úřadem nebo osobou či osobami zvláště tímto úřadem ustanovenými. 3. Smluvní státy umožní takovému uprchlíkovi dostatečnou lhůtu k získání zákonného povolení vstupu do jiné země. Během této lhůty mohou smluvní státy uplatnit jakákoliv vnitřní opatření, jež mohou být potřebná.

Čl. 33 Zákaz vyhoštění a navracení (refoulement)

1. Žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoli způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice země, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení. 2. Výhody tohoto ustanovení však nemohou být požadovány uprchlíkem, který z vážných důvodů může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.

Čl. 34 Udělení státní příslušnosti

Smluvní státy se zavazují co nejvíce usnadňovat uprchlíkům asimilaci a udělení státního občanství. Vyninou zejména veškerou snahu o urychlení řízení o udělení státního občanství a o co možná největší snížení poplatků a nákladů tohoto řízení.

Kapitola VI Prováděcí a přechodná ustanovení

Čl. 35 Spolupráce státních úřadů se Spojenými národy

1. Smluvní státy se zavazují spolupracovat s úřadem Vysokého komisaře Spojených národů pro uprchlíky nebo kteroukoliv jinou odbornou organizací Spojených národů, která jej může nahradit ve výkonu jeho funkcí, a zvláště usnadňovat jeho povinnost dozírat na provádění ustanovení této úmluvy. 2. S cílem umožnit úřadu Vysokého komisaře nebo kterékoliv jiné odborné organizaci Spojených národů, která jej může nahradit, podávat zprávy pověřeným orgánům Spojených národů, smluvní státy jim budou poskytovat v příslušné formě požadované informace a statistické údaje, které se týkají: a) situace uprchlíků, b) provádění této úmluvy a c) zákonů, předpisů a vyhlášek, které jsou nebo budou platné ve vztahu k uprchlíkům.

Čl. 36 Informace o vnitrostátním zákonodárství

Smluvní státy se zavazují informovat Generálního tajemníka Spojených národů o znění zákonů a nařízení, které mohou být přijaty k zabezpečení provádění této úmluvy.

Čl. 37 Vztah k dřívějším úmluvám

Aniž by byl dotčen článek 28, odstavec 2, tato úmluva nahrazuje mezi svými stranami ujednání z 5. července 1922, 31. května 1924, 12. května 1926, 30. června 1928 a 30. července 1935, jakož i úmluvy z 28. října 1933 a 10. února 1938, protokol z 14. září 1939 a dohodu z 15. října 1946.

Kapitola VII Závěrečná ustanovení

Čl. 38 Řešení sporů

Jakýkoli spor mezi stranami této úmluvy vztahující se k jejímu výkladu nebo provádění, který nelze vyřešit jiným způsobem, bude předložen Mezinárodnímu soudnímu dvoru na návrh kterékoli strany ve sporu.

Čl. 39 Podpis, ratifikace a přístup

1. Tato úmluva je otevřena k podpisu v Ženevě 28. července 1951 a poté uložena u Generálního tajemníka Spojených národů. Je otevřena k podpisu v evropském úřadě Spojených národů od 28.

července do 31. srpna 1951 a znovu otevřena k podpisu v sídle Spojených národů od 17. září 1951 do 31. prosince 1952. 2. Tato úmluva je otevřena k podpisu pro všechny členské státy Spojených národů, pro kterýkoliv jiný stát pozvaný zúčastnit se konference zplnomocněných zástupců o postavení uprchlíků a osob bez státní příslušnosti nebo pro kterýkoliv jiný stát vyzvaný Valným shromážděním k podpisu. Podléhá ratifikaci a ratifikační listiny budou uloženy u Generálního tajemníka Spojených národů. 3. Tato úmluva bude otevřena k přístupu od 28. července 1951 pro státy zmíněné v odstavci 2 tohoto článku. Přístup vstupuje do účinnosti uložením listiny o přístupu u Generálního tajemníka Spojených národů.

Čl. 40 Doložka o územní působnosti

1. Kterýkoliv stát může v okamžiku podpisu, ratifikace či přístupu prohlásit, že tato úmluva bude rozšířena na všechna nebo kterákoliv území, za jejichž mezinárodní vztahy je zodpovědný. Toto prohlášení se stane účinným v okamžiku, kdy Úmluva vstoupí v platnost pro daný stát. 2. Podobné rozšíření může být učiněno kdykoli později oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů a nabude účinnosti devadesátý den po obdržení tohoto oznámení Generálním tajemníkem Spojených národů nebo dnem vstupu v platnost této úmluvy pro daný stát, je-li toto datum pozdější. 3. Pokud se týká území, na která se tato úmluva nevztahuje v den podpisu, ratifikace nebo přístupu, každý takový stát posoudí možnosti podniknout pokud možno nejdříve potřebné kroky k rozšíření působnosti této úmluvy na zmíněná území s výhradou souhlasu vlád takových zemí, je-li to z ústavních důvodů nezbytné.

Čl. 41 Federální doložka

1. Následující opatření se vztahují na případ federálního nebo neunitárního státu: a) pokud jde o ty články této úmluvy, které spadají do rámce zákonodárné pravomoci federálního zákonodárského orgánu, povinnosti federální vlády budou v tomto rozsahu stejné jako smluvních států, jež nejsou federálními státy; b) pokud jde o ty články této úmluvy, které spadají do rámce zákonodárné pravomoci členských států, provincií nebo kantonů, jež nejsou podle ústavního pořádku federace povinny přijmout zákonodárné opatření, federální vláda předloží tyto články s příznivým doporučením pozornosti příslušných orgánů států, provincií nebo kantonů v nejbližší možný okamžik; c) smluvní stát této úmluvy, který je federálním státem, poskytne na žádost kteréhokoli jiného smluvního státu doručenou prostřednictvím Generálního tajemníka Spojených národů prohlášení o právu i praxi federace a jejích částí, pokud jde o jakékoliv dílčí ustanovení Úmluvy, jež ukazuje rozsah, v jakém bylo toto ustanovení provedeno zákonným či jiným způsobem.

Čl. 42 Výhrady

1. Při podpisu, ratifikaci nebo přístupu může kterýkoliv stát učinit výhrady ke všem článkům této úmluvy s výjimkou článků 1, 3, 4, 16(1), 33, 36 až 46 včetně. 2. Kterýkoliv stát, který učinil výhradu v souladu s odstavcem 1 tohoto článku, je oprávněn kdykoli tuto výhradu odvolat příslušným oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů.

Čl. 43 Vstup v platnost

1. Tato úmluva vstoupí v platnost devadesátý den po uložení šesté ratifikační listiny či listiny o přístupu. 2. Pro každý stát, který ratifikoval či přistoupil k této úmluvě po uložení šesté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, tato úmluva vstoupí v platnost devadesátý den ode dne, kdy uložil svou ratifikační listinu nebo listinu o přístupu.

Čl. 44 Odstoupení

1. Kterýkoliv smluvní stát má možnost kdykoliv odstoupit od této úmluvy oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů. 2. Toto odstoupení bude účinné pro daný smluvní stát rok po dni, kdy je obdržel Generální tajemník Spojených národů. 3. Každý stát, který učinil prohlášení nebo oznámení podle článku 40, může kdykoliv později oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů prohlásit, že Úmluva se přestane vztahovat na takové území jeden rok ode dne obdržení tohoto oznámení Generálním tajemníkem Spojených národů.

Čl. 45 Změny

1. Každý stát je oprávněn kdykoliv požádat o změnu této úmluvy oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů. 2. Valné shromáždění Spojených národů doporučí, jaké kroky by měly být učiněny v souvislosti s touto žádostí.

Čl. 46 Oznámení Generálního tajemníka Spojených národů

Generální tajemník Spojených národů bude informovat všechny členské státy Spojených národů a nečlenské státy zmíněné v článku 39; a) o prohlášeních a oznámeních v souladu s odstavcem B článku 1; b) o podpisech, ratifikacích a přístupech v souladu s článkem 39; c) o prohlášeních a oznámeních v souladu s článkem 40; d) o výhradách a odvoláních v souladu s článkem 42; e) o datu vstupu v platnost této úmluvy v souladu s článkem 43; f) o odstoupeních a oznámeních v souladu s článkem 44; g) o žádostech o změny v souladu s článkem 45.

Na potvrzení čehož, níže podepsaní, patřičně zplnomocnění, podepsali tuto úmluvu jménem svých vlád. Dáno v Ženevě, 28. července tisíc devět set padesát jedna, v jediném vyhotovení, jehož stejně autentické anglické a francouzské znění zůstane uloženo v archivech Spojených národů, a jehož

ověřené opisy budou dodány všem členským státům Spojených národů, jakož i nečlenským státům zmíněným v článku 39.

Dodatek

Odstavec 1

1. Cestovní doklad zmíněný v článku 28 této úmluvy je obdobný připojenému vzoru. 2. Doklad musí být vyhotoven alespoň ve dvou jazycích, z nichž jeden musí být angličtina nebo francouzština.

Odstavec 2

V souladu s předpisy vydávající země, děti mohou být vepsány do cestovního dokladu jednoho z rodičů, nebo ve výjimečných případech, jiného dospělého uprchlíka.

Odstavec 3

Poplatky požadované za vydání dokladu nesmí převyšovat nejnižší sazbu za vystavení národního cestovního pasu.

Odstavec 4

Kromě výjimečných případů bude cestovní doklad platný pro co největší počet zemí.

Odstavec 5

Cestovní doklad bude platný jeden nebo dva roky, podle uvážení vystavujícího úřadu.

Odstavec 6

1. Obnovení nebo prodloužení platnosti cestovního dokladu závisí od vystavujícího úřadu, pokud je držitel řádně usídlen na území tohoto úřadu. Vystavení nového dokladu závisí za stejných podmínek od úřadu, který vystavil předešlý doklad. 2. Diplomatické nebo konzulární úřady, zvláště k tomuto účelu zmocněné, mají právo prodloužit na dobu nepřesahující šest měsíců, platnost cestovního dokladu vystaveného jejich vládami. 3. Smluvní státy budou příznivě posuzovat obnovování nebo prodloužení platnosti cestovních dokladů nebo vystavování nových dokladů uprchlíkům zákonně již nesídlícím na jejich území, kteří však nemají možnost obdržet cestovní doklad od státu jejich zákonného pobytu.

Odstavec 7

Smluvní státy musí uznat platnost dokladů vystavených v souladu s ustanoveními článku 28 této úmluvy.

Odstavec 8

Příslušné úřady země, do které se uprchlík hodlá vydat, pokud jsou ochotny povolit mu vstup, a požadují-li vízum, udělí mu toto vízum do dokladu, jehož je držitelem.

Odstavec 9

1. Smluvní státy se zavazují udělit tranzitní vízum uprchlíkům, kteří obdrželi vízum pro území konečného cíle své cesty. 2. Udělení takových víz může být odepřeno s odůvodněním ospravedlňujícím odepření víza kterémukoliv jinému cizinci.

Odstavec 10

Poplatky za udělení výjezdních, vstupních či tranzitních víz nesmí převyšovat nejnižší sazbu požadovanou za udělení víza do cizích cestovních pasů.

Odstavec 11

Změnil-li uprchlík bydliště a usadil-li se zákonně na území jiného smluvního státu, bude za vystavení nového dokladu nést odpovědnost příslušný úřad toho území, u kterého bude uprchlík oprávněn podat si žádost.

Odstavec 12

Úřad vystavující nový doklad odejme starý doklad a vrátí ho státu, který jej vystavil, je-li v dokladu výslovně řečeno, že má být vrácen; jinak doklad odejme a zruší jeho platnost.

Odstavec 13

1. Každý smluvní stát se zavazuje znovu povolit uprchlíkovi, jemuž vystavil cestovní doklad v souladu s článkem 28 této úmluvy, vstup na své území kdykoliv po dobu platnosti tohoto dokladu.

2. S výhradou ustanovení první části tohoto odstavce je smluvní stát oprávněn požadovat od držitele dokladu splnění všech předpisů týkajících se výjezdu či návratu na své území. 3. Smluvní státy si vyhrazují právo ve výjimečných případech nebo v případech, kdy pobyt uprchlíka byl povolen na určité období, omezit při vydávání dokladu období, během kterého se uprchlík může vrátit, na dobu nikoli kratší než tři měsíců.

Odstavec 14

S jedinou výhradou odstavce 13 ustanovení tohoto dodatku neovlivňují žádným způsobem zákony a nařízení týkající se podmínek vstupu, tranzitu a trvalého pobytu na území smluvního státu a odjezdu z něj.

Odstavec 15

Vystavení dokladu ani v něm uvedené záznamy neurčují či neovlivňují postavení držitele, zvláště pokud se týká jeho státní příslušnosti.

Odstavec 16

Vystavení cestovního dokladu neopravňuje držitele k ochraně diplomatických nebo konzulárních úřadů vystavující země a těmto zástupcům právo ochrany neukládá.

Příl. 1 Vzor cestovního dokladu

Doklad má mít tvar knížky o rozměrech přibližně 15 x 10 cm. Doporučuje se, aby doklad byl vytištěn takovým způsobem, aby jakékoli změny nebo vymazání chemickými či jinými přípravky mohly být snadno zjištěny, a aby slova "Úmluva z 28. července 1951" byla opakovaně vytištěna na každé stránce v jazyce země vystavující doklad.

Obálka knížky Cestovní doklad (Úmluva z 28. července 1951)

Číslo:

(1)

Cestovní doklad (Úmluva z 28. července 1951)

Tento doklad je platný do pokud jeho platnost nebyla prodloužena nebo obnovena.

Příjmení

Jméno /a/

Doprovázendítětem (dětmi)

1. Tento doklad je vydáván pouze proto, aby jeho držitel byl vybaven cestovním dokladem, který nenahrazuje národní pas. Nikterak se nedotýká státní příslušnosti držitele. 2. Držitel je oprávněn navrátit se do(uvést zemi, jejíž orgán vydává doklad) do nebo před, pokud není níže uvedeno pozdější datum. (Období, během kterého je držitel oprávněn k návratu, nesmí být kratší než tři měsíce). 3. Pokud se držitel dokladu usídlí v jiné zemi než té, která vydala tento doklad, musí, pokud hodlá znovu cestovat, požádat příslušné orgány země svého pobytu o nový doklad. (Starý doklad bude odebrán orgánem vydávajícím nový doklad a vrácen orgánu, který jej vystavil).1) (Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(2) Místo a datum narození

Zaměstnání

Nynější bydliště

* Dívčí příjmení a jméno(a) manželky

* Příjmení a jméno(a) manžela

Popis Výška

Barva vlasů

Barva očí

Tvar nosu

Tvar obličeje

Barva pleti

Zvláštní znamení

Děti doprovázející držitele

Příjmení Jméno(a)

Místo a datum narození

Pohlaví

.....

.....

.....

.....

* Škrtnout co se nehodí.

(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(3)

Fotografie držitele a razítko vydávajícího orgánu

Otisky prstů držitele (pokud se vyžadují)

Podpis držitele

(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(4)

1. Tento doklad je platný pro následující země:

.....

.....

.....

.....

2. Doklad nebo doklady, na jejichž základě byl tento doklad vydán:

.....
.....
.....
Vydáno v
Datum vydání
Podpis a razítko orgánu vydávajícího doklad
Poplatek zaplacen:
(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(5)
Prodloužení nebo obnovení platnosti
Poplatek zaplacen:
Dáno v
Od
Do
Datum
Podpis a razítko orgánu prodlužujícího nebo obnovujícího platnost dokladu

Prodloužení nebo obnovení platnosti
Poplatek zaplacen:
Dáno v
Od
Do
Datum
Podpis a razítko orgánu prodlužujícího nebo obnovujícího platnost dokladu
(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(6)
Prodloužení nebo obnovení platnosti
Poplatek zaplacen:
Dáno v
Od
Do
Datum
Podpis a razítko orgánu prodlužujícího nebo obnovujícího platnost dokladu

Prodloužení nebo obnovení platnosti
Poplatek zaplacen:
Dáno v
Od
Do
Datum
Podpis a razítko orgánu prodlužujícího nebo obnovujícího platnost dokladu
(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

(7 - 32)
Víza Jméno držitele dokladu musí být v každém vízu znovu uvedeno.
(Tento doklad obsahujestran mimo obálku)

1) Tato věta v závorce se zařazuje, pokud si to vláda přeje.

Příl. 2

PROTOKOL TÝKAJÍCÍ SE PRÁVNÍHO POSTAVENÍ UPRCHLÍKŮ Z 31. LEDNA 1967

Smluvní strany tohoto protokolu, berouce na vědomí, že Úmluva týkající se právního postavení uprchlíků uzavřená v Ženevě 28. července 1951 (a dále označovaná jako Úmluva) zahrnuje pouze ty osoby, které se staly uprchlíky následkem událostí nastalých před 1. lednem 1951, berouce v úvahu, že od doby přijetí této úmluvy se vyskytly nové kategorie uprchlíků a že by tudíž takoví uprchlíci nemuseli spadat do působnosti této úmluvy, považující za žádoucí, aby všichni uprchlíci mohli užívat stejného postavení, jaké je obsaženo v definici Úmluvy, bez vztahu k časovému omezení 1. lednem 1951, se dohodly na následujícím:

Čl. I Všeobecné ustanovení

1. Smluvní strany tohoto protokolu se zavazují uplatňovat na uprchlíky, jejichž postavení je určeno v následujících odstavcích článku 2 až 34 včetně Úmluvy. 2. Pro účely tohoto protokolu se rozumí pod pojmem "uprchlík" - s výjimkou vztahující se na odstavec 3 tohoto článku - jakákoliv osoba odpovídající definici článku 1 Úmluvy, jako by slova "následkem událostí nastalých před 1. lednem 1951 a ..." a slova "... následkem těchto událostí" v článku 1 A/2/ byla vynechána. 3. Smluvní strany budou dodržovat tento protokol bez jakýchkoli zeměpisných omezení; avšak platná prohlášení učiněná smluvními státy Úmluvy v souladu s článkem 1 B/1/, pokud nebyla rozšířena podle článku 1 B/2/, jsou platná též pro tento protokol.

Čl. II Spolupráce státních orgánů se Spojenými národy

1. Smluvní strany tohoto protokolu se zavazují spolupracovat s Úřadem Vysokého komisaře Spojených národů pro uprchlíky nebo s kteroukoliv jinou odbornou organizací Spojených národů, která by jej mohla nahradit ve výkonu jeho funkcí, a zejména usnadňovat jeho povinnost dozírat na provádění ustanovení tohoto protokolu. 2. Aby Úřad Vysokého komisaře nebo jakákoliv jiná odborná organizace Spojených národů, která by se stala jeho nástupcem, mohl podávat zprávy příslušným orgánům Spojených národů, smluvní strany tohoto protokolu se zavazují mu poskytovat v příslušné formě požadované informace a statistické údaje, které se týkají a) situace uprchlíků, b) provádění tohoto protokolu, c) zákonů, předpisů a vyhlášek nyní nebo v budoucnosti platných, vztahujících se na uprchlíky.

Čl. III Informace o vnitrostátním zákonodárství

Smluvní strany tohoto protokolu oznámí Generálnímu tajemníkovi Spojených národů znění zákonů a předpisů, které mohou být přijaty k zabezpečení provádění tohoto protokolu.

Čl. IV Řešení sporů

Jakýkoliv spor mezi stranami tohoto protokolu, vztahující se k jeho výkladu či provádění, který nelze vyřešit jiným způsobem, bude předložen Mezinárodnímu soudnímu dvoru na návrh kterékoliv strany ve sporu.

Čl. V Přístup

Tento protokol bude otevřen pro přístup všem smluvním státům Úmluvy a každému jinému členskému státu Spojených národů nebo členu kterékoliv z odborných organizací Spojených národů nebo takovému, jemuž bude adresováno pozvání k přístupu Valným shromážděním Spojených národů. Přístup se provádí uložením listiny o přístupu u Generálního tajemníka Spojených národů.

Čl. VI Federální doložka

Následující ustanovení se týkají případu federálního nebo unitárního státu: a) Pokud jde o ty články Úmluvy, které se musí používat v souladu s článkem I, odstavec 1 tohoto protokolu, které spadají do zákonodárné pravomoci federálního zákonodárského orgánu, závazky federální vlády budou v tomto rozsahu stejné jako závazky těch smluvních stran, jež nejsou federálními státy. b) Pokud jde o ty články Úmluvy, které se používají v souladu s článkem I, odstavcem 1 tohoto protokolu, které spadají do zákonodárné pravomoci členského státu, provincie nebo kantonu, jež nejsou podle ústavního systému federace vázány provést zákonodárné opatření, federální vláda přednese tyto články s příznivým doporučením příslušným orgánům států, provincií nebo kantonů, v nejkratší možné době. c) Federální stát, který je smluvní stranou tohoto protokolu, poskytne na žádost každé jiné smluvní strany předanou prostřednictvím Generálního tajemníka Spojených národů, prohlášení o právu a praxi federace a jejích ústavních součástí ve věci každého dílčího ustanovení Úmluvy, jež je používáno v souladu s článkem I, odstavcem 1 tohoto protokolu, které ukazuje rozsah, jakým bylo toto ustanovení provedeno v zákonném nebo jiném opatření.

Čl. VII Výhrady a prohlášení

1. V okamžiku přístupu může kterýkoliv stát učinit výhrady k článku IV tohoto protokolu a k provádění jakýchkoli ustanovení Úmluvy v souladu s článkem I tohoto protokolu s výjimkou těch, která jsou obsažena v člancích 1, 3, 4, 16(1) a 33, za předpokladu, že v případě smluvního státu Úmluvy výhrady učiněné k tomuto článku se nebudou vztahovat na uprchlíky spadající do působnosti této úmluvy. 2. Výhrady, učiněné smluvními státy Úmluvy v souladu s článkem 42 této úmluvy, se vztahují k povinnostem těchto států vyplývajícím pro ně podle tohoto protokolu, pokud nebudou odvolány. 3. Kterýkoliv stát, který učinil výhradu v souladu s odstavcem 1 tohoto článku, je oprávněn kdykoliv tuto výhradu odvolat příslušným oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů. 4. Prohlášení učiněná podle článku 40, odstavců 1 a 2 Úmluvy smluvní stranou přistupující k tomuto protokolu, se budou rovněž vztahovat na tento protokol, pokud v okamžiku přístupu neučiní dotyčná smluvní strana opačné oznámení adresované Generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Ustanovení článku 40, odstavců 2 a 3 a článku 44 odstavce 3 Úmluvy se vztahují mutatis mutandis i k tomuto protokolu.

Čl. VIII Vstup v platnost

1. Tento protokol vstoupí v platnost dnem uložení šesté listiny o přístupu. 2. Pro každý stát, který přistoupil k tomuto protokolu po uložení šesté listiny o přístupu, vstoupí Protokol v platnost dnem uložení listiny o přístupu tohoto státu.

Čl. IX Odstoupení

1. Kterákoliv smluvní strana má možnost kdykoliv odstoupit od tohoto protokolu oznámením adresovaným Generálnímu tajemníkovi Spojených národů. 2. Toto odstoupení nabývá účinnosti pro danou smluvní stranu rok po dni, kdy je obdržel Generální tajemník Spojených národů.

Čl. X Oznámení Generálního tajemníka Spojených národů

Generální tajemník Spojených národů podá zprávu všem státům zmíněným v článku V tohoto protokolu o datu vstupu v platnost, přístupech, výhradách a odvolání výhrad, jakož i o odstoupení od tohoto protokolu, právě tak jako o prohlášeních a oznámeních, která se k nim vztahují.

Čl. XI Uložení v archivech Sekretariátu Spojených národů

Jeden výtisk tohoto protokolu, jehož anglické, čínské, francouzské, ruské a španělské znění jsou stejně autentická, podepsaný předsedou Valného shromáždění a Generálním tajemníkem Spojených národů, bude uložen v archivech Sekretariátu Spojených národů. Generální tajemník dodá jeho ověřené opisy všem členským státům Spojených národů, jakož i ostatním státům zmíněným v článku V.

Názvy středních škol podle zápisu do rejstříku škol:¹²⁴

- Odborné učiliště, Praktická škola, Základní škola a Mateřská škola Příbram IV, příspěvková organizace
- Integrovaná střední škola hotelového provozu, obchodu a služeb, Příbram, Gen. R. Tesaříka 114
- Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Příbram I, Jiráskovy sady 113
- Gymnázium, Příbram, Legionářů 402
- Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Dubno
- Střední odborné učiliště Sedlčany o.p.s.

¹²⁴ ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *MŠMT: Rejstřík škol (verze 2.17)* [online]. 2007 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW : <<http://rejskol.msmt.cz/>>.

Seznam dokumentů a předpisů vztahující se k péči o děti-cizince v Zařízení pro děti - cizince

Související mezinárodní dokumenty

- Usnesení Rady z 26. července 1997 o nezletilých bez doprovodu, kteří jsou státními příslušníky cizích zemí, (97/C 221 03) OJ C221, 19. 7. 2003, str. 0023-0027.
- Úmluva OSN o právech dítěte (UNCRC) je prvním právně závazným mezinárodním nástrojem, který zahrnuje otázku lidských práv v plné šíři. Vyjmenovává základní lidská práva, která náleží dětem, ať jsou kdekoli: právo na život, právo rozvinout svůj potenciál, právo na ochranu před škodlivými vlivy, zneužíváním a vykořisťováním a právo se plně účastnit rodinného, kulturního a společenského života.
Součástí Úmluvy jsou také dva opční protokoly.
 - Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů stanoví hranici 18 let jako minimální věk pro brannou službu a vyžaduje, aby se státy všemožně snažily zamezit přímé účasti lidí mladších 18 let na násilnostech.
 - Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii zdůrazňuje nutnost postihovat tyto závažné případy porušování práv dětí a potřebu zvyšovat povědomí veřejnosti a podporovat mezinárodní spolupráci při potírání těchto jevů.
- Doporučení UNICEF pro ochranu dětských obětí obchodu s lidmi z roku 2006.
- Evropská úmluva o lidských právech (ECHR) z roku 1950 je dokument Rady Evropy, která sestává ze 40 evropských zemí včetně Ruské federace. ECHR nikterak nezmiňuje práva dětí nebo jiných zranitelných skupin. Avšak odkazuje na rovnost mezi manželi a na jejich právo na kontakt s dítětem, na právo na soukromý a rodinný život a na právo na vzdělání.
- Listina základních práv Evropské unie je dokumentem Evropské unie, která sdružuje 27 členů. Je právně závazná pro všechny členské země s výjimkou Polska a Velké Británie. EU v Chartě, konkrétně v článku 24, výslovně uznává práva dětí. Dokument zdůrazňuje právo dítěte na ochranu a na to, aby zájem dítěte stál na prvním místě „při veškerém jednání týkajícího se dětí, ať již ze strany veřejné či soukromé instituce“.
- Směrnice Rady 2003/86/ES z 22. září 2003, o „sloučení rodiny“.
- Směrnice Rady 2003/109/ES z 25. října 2003 o „dlouhodobě pobývajících rezidentech“.
- Směrnice Rady 2004/81/ES z 29. dubna 2004: „oběti obchodu s lidmi“.
- Směrnice o společných standardech a postupech členských států při vracení nelegálně pobývajících občanů třetích zemí.
- Směrnice Rady 2001/55/ES z 20. června 2001 o „dočasné ochraně“.
- Směrnice Rady EU 2003/9/ES z 27. ledna 2003 o normách pro přijímání žadatelů - Členské státy přijmou v co nejkratší době opatření k zajištění potřebného zastoupení nezletilých osob bez doprovodu zákonným poručníkem nebo, je-li to nutné, organizací pověřenou péčí o nezletilé osoby a jejich blaho či jiným vhodným subjektem. Příslušné orgány provádějí pravidelná hodnocení situace těchto nezletilých osob. Od chvíle, kdy jsou osoby bez doprovodu, které požádají o azyl, přijaty na území hostitelského státu, do okamžiku, kdy jsou nuceny opustit, zajistí hostitelský stát, aby byli nezletilí umístěni ke zletilým příbuzným, do pěstounské rodiny nebo do ubytovacích středisek se zvláštními zařízeními pro nezletilé osoby.
- V roce 2007 přijala Rada Evropy doporučení Evropského výboru pro migraci (CDMG) o životních plánech pro nezletilé migranty bez doprovodu. Toto doporučení nabízí vládám pokyny, jak zlepšit politiku a praxi týkající se řízení migrace s ohledem na nezletilé bez doprovodu.

- Úmluva o právním postavení uprchlíků, 1951
- Protokol vztahující se k postavení uprchlíků, 1967
- Úmluva o právech dítěte, 1989
- Všeobecná deklarace lidských práv, 1948
- Úmluva o postavení osob bez státní příslušnosti, 1954
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Protokol příslušný k této smlouvě, 1966
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Evropská konvence o ochraně lidských práv a základních svobod a příslušné Protokoly, 1950
- Haagská konvence o ochraně nezletilých, 1961
- Úmluva o občanských aspektech únosu dětí, 1980
- Haagská konvence o ochraně dětí a spolupráci ve vztahu k mezistátní adopci, 1993
- Směrnice Rady 2003/9/EC ze dne 27. 1. 2003, stanovující minimální požadavky pro přijímání žadatelů o azyl
- Směrnice Rady 2003/86/EC ze dne 22. 9. 2003, o právu na sloučení rodiny
- Nařízení Rady (ES) a. 343/2003 ze dne 18. 2. 2003, kterým se stanovují kritéria a mechanismy pro určení členského státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v jednom z členských států (Dublinské nařízení)
- Rezoluce Rady EU a. 97/C 221/03 o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí
- Pravidla OSN pro ochranu nezletilých osob zbavených svobody, 1990
- Rezoluce EU o minimálních ochranných opatřeních azylového řízení, 1995

Související vnitrostátní právní předpisy

- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, v platném znění
- Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního - Pořádku ČR, v platném znění
- Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu, v platném znění
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, v platném znění
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění
- Vyhláška č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění.

Úkony, které musí zajistit orgán sociálně-právní ochrany dětí po obdržení oznámení o pobytu nezletilého cizince bez doprovodu¹²⁵:

- věk;
- jméno a příjmení;
- státní příslušnost;
- údaje o sourozencích;
- formu pobytového statutu nezletilého cizince bez doprovodu na území ČR a jakými doklady totožnosti nezletilý cizinec bez doprovodu disponuje;
- iniciály zákonných zástupců, popř. osob odpovědných za výchovu nezletilého cizince bez doprovodu včetně data narození, státní příslušnosti rodičů nebo osob odpovědných za výchovu dítěte;
- adresy trvalého pobytu v zemi původu;
- adresy faktického pobytu v zemi původu, pobytového statutu na území ČR;
- údaje o tom, zda rodiče nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti nebyl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu; popř. komu je dítě svěřeno do výchovy, pokud jsou rodiče rozvedeni;
- údaje o příslušném orgánu, který rozhodoval o svěřením dítěte do výchovy osoby odpovědné za výchovu dítěte;
- údaje o širší rodině, popř. dalších osobách, které by mohli zajistit péči o nezletilého cizince bez doprovodu, pokud je to v jeho zájmu;
- zda nad nezletilým cizincem bez doprovodu není nařízena ústavní výchova nebo ochranná výchova, popř. není pravomocné usnesení o předběžném opatření;
- zda vůči nezletilému cizinci bez doprovodu na území ČR bylo vedeno správní řízení (např. správní řízení o vyhoštění) nebo zda o dítěti rozhodoval český soud;
- zda mu příslušný orgán nebo soud ustanovil opatrovníka (tzn. zjistit iniciály opatrovníka a rozsah jeho kompetencí);
- zda má zajištěné zdravotní pojištění na území ČR (jaký je jeho zdravotní stav, zda se s nějakým onemocněním léčí, zda užívá léky);
- zjistit ostatní informace o nezletilém cizinci bez doprovodu (historii jeho rodiny, důvody pobytu na území ČR, dosažené vzdělání).

¹²⁵ ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *MPSV: Nezletilý cizinec bez doprovodu* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-11-17]. Dostupný z WWW : http://www.mpsv.cz/files/clanky/7291/Nezletily_cizinec.pdf.

PŘÍLOHA VI

Přehled součástí Zařízení pro děti – cizince podle zápisu do rejstříku škol

<p>Zařízení pro děti – cizince, diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče, základní škola a praktická škola, Praha 5, Radlická 30</p>		
Sídlo střediska	Název střediska	Popis
Praha 5, Radlická 30	Diagnostický ústav	Třída základní školy pro klienty do 15 let (1. – 9. ročník)
		Diagnostická třída pro klienty nad 15 let (výuka s podporou vzdělávacích dokumentů Praktické školy dvouleté)
	Základní škola	Základní škola při diagnostickém ústavu
		Základní škola při Dětském domově se školou
Hříměždice – Vestec 20, okres Příbram	Dětský domov se školou	Základní škola pro klienty do 15 let určena k překonání jazykové bariéry
	Výchovný ústav	Střední škola – Praktická škola dvouletá určena k překonání jazykové bariéry
	Střední škola	Praktická škola dvouletá určena pro klienty, kteří mají ukončenou povinnou školní docházku
	Školní jídelna	Stravování
Praha 4, Kupeckého 576	Středisko výchovné péče	Ambulantní služby